

**СОВЕТ ЛАИШЕВСКОГО
МУНИЦИПАЛЬНОГО
РАЙОНА РЕСПУБЛИКИ
ТАТАРСТАН**

**ТАТАРСТАН
РЕСПУБЛИКАСЫ
ЛАЕШ МУНИЦИПАЛЬ
район СОВЕТЫ**

**422610 г.Лаишево,
ул. Первомайская, д.39
тел: (8-84378) 2-51-51
факс: (8-84378) 2-55-55**

**422610 Лаеш ш.,
Беренче май урамы, 39 нчы
йорт,
тел: (8-84378) 2-51-51
факс: (8-84378) 2-55-55**

2023 елның 8 ноябре

117-РС номер

КАРАР

**«Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы» муниципаль
берәмлеге Уставын кабул итү турында**

«Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәге 131-ФЗ номерлы һәм «Муниципаль берәмлекләр Уставларын дәүләт теркәве турында» 2005 елның 21 июлендәге 97-ФЗ номерлы Федераль законнар, «Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында» 2004 елның 28 июлендәге 43-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы нигезендә, «Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы» муниципаль берәмлеге Уставы проекты буенча гавами тыңлауларның нәтижеләрен исәпкә алып, Лаеш муниципаль районы Советы **каrar чыгарды:**

«Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы» муниципаль берәмлеге уставын (кушымта) кабул итәргә.

1. Әлеге карарны законнарда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәве өчен юстиция органына жиберергә.

2. Әлеге карар «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 44 статьясындагы 8 өлеше нигезендә үз көченә керә дип билгеләргә.

3. Үз көчен югалткан дип танырга:

- Лаеш муниципаль районы Советының 2017 елның 14 августындагы 43-РС номерлы карары белән кабул ителгән «Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы» муниципаль берәмлеге Уставы;

- «Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында» 2018 елның 16 февралендәге 3-РС номерлы Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Советы карары;

- Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында» 2018 елның 10 декабрендәге 71-РС номерлы Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Советы карары;

- Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында» 2019 елның 21 февралендәге 7-РС номерлы Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Советы карары;

- Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында» 2020 елның 3 февралендәге 2-РС номерлы Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Советы карары;

- Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында» 2021 елның 12 апрелендәге 17-РС номерлы Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Советы карары;

- Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында» 2021 елның 22 декабрендәге 110-РС номерлы Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Советы карары.

4. Әлеге карарны “Кама ягы”(«Камская новь») район газетасында, Интернет телекоммуникация челтәрендәге Татарстан Республикасы хокукый мәгълүмат рәсми порталында <http://pravo.tatarstan.ru>. веб-адресы буенча һәм интернет телекоммуникация челтәрендәге Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләре Порталында урнаштырылган Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының рәсми сайтында- <http://laishevo.tatarstan.ru>. веб-адресы буенча бастырып чыгарырга (халыкка житкерергә).

5. Әлеге карарның үтәлешен тикшереп торуну Лаеш муниципаль районы Советының Законлылык, хокук тәртибе һәм жириле үзидарә органнары белән үзара хезмәттәшлек комиссиясенә йөкләргә.

**Башлык – муниципаль район
Советы Рәисе**

И.Ф. Зарипов

**“Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы”
муниципаль берәмлеге
УСТАВЫ**

**“Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы”
муниципаль берәмлеге Уставы проекты**

І бүлек. ГОМУМИ НИГЕЗЛӘМӘЛӘР

1 статья. Муниципаль район һәм аның статусы

1. "Лаеш муниципаль районы" муниципаль берәмлегенә "Лаеш муниципаль районы "муниципаль берәмлегенә һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләренә территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында" 2005 елның 31 гыйнварындагы 28-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән муниципаль район статусы бирелгән.
2. Муниципаль берәмлекнең рәсми исеме -Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы (Алга таба текст буенча- район), кыскартылган исеме Лаеш муниципаль районы.

2 статья. Районның территориаль корылышы

1. Район территориясе составына Лаеш шәһәре һәм авыл жирлекләре керә: Александр, Атабай, Олы Кабан, Габишев, Державино, Егорьево, Хәерби, Көек, Макаровка, Кече Елга, Матюшино, Нармонка, Никольский, Орел, Пәрәү, Комлы Ковал, Рождествено, Сокуры, Урта Девятово, Столбище, Татар Сараланы, Татар Янтыгы, Чирпы.
2. Районның административ үзәге-Лаеш шәһәре.
3. Район чикләре "Лаеш муниципаль районы "муниципаль берәмлегенә һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләренә территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында" 2005 елның 31 гыйнварындагы 28-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән.
4. Район чикләре районның жирле үзидарә органнары тарафыннан жирле әһәмияттәге жирлекара характердагы мәсьәләләргә хәл итү өчен шартлар тудыру зарурлыгын исәпкә алып, шулай ук районның бөтен территориясендә күрсәтелгән органнарга федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән.
5. Район чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору законнарда билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы законы белән башкарыла.

3 статья. Районның рәсми символлары

1. Районның үз рәсми символлары - тарихи, мәдәни һәм башка жирле традицияләренә һәм үзенчәлекләренә чагылдыра торган флаг һәм гербы бар.

2. Рәсми символларны тасвирлау, алардан файдалану тәртибе "Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы" муниципаль берәмлеге Советы раслаган район флагы һәм гербы турындагы нигезләмәләр белән билгеләнә.

3. Районның рәсми символлары федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәвенә алынырга тиеш.

4 статья. Районда жирле үзидарәне гамәлгә ашыруга халыкның хокукы

1. Районда жирле үзидарә жирле референдумнарда, муниципаль сайлауларда катнашу юлы белән, турыдан-туры ихтыяр белдерүнең башка рәвешләре ярдәмдә, шулай ук әлеге Уставта каралган сайлау һәм жирле үзидарәнең башка органнары аша Россия Федерациясә гражданнары тарафыннан гамәлгә ашырыла.

2. Гражданныр жирле үзидарәне гамәлгә ашыруга жөнәсенә, расасына, милләтенә, теленә, чыгышына, мөлкәти һәм вазыйфай хәленә, дингә, инануларына, ижтимагый берләшмәләргә каравына бәйсез рәвештә турыдан-туры һәм үз вәкилләре аша бертигез хокукларга ия.

Район территориясендә даими яисә башлыча яшәүче чит ил гражданнары жирле үзидарәне гамәлгә ашырганда Россия Федерациясенә халыкара шартнамәләре һәм федераль законнар нигезендә хокукларга ия булалар.

3. Районның һәр кешесе жирле үзидарә органнарына һәм районның жирле үзидарәсе вазыйфай затларына турыдан-туры мөрәжәгать итәргә, жирле үзидарә органнары эшчәнлегә турында мәгълүмат алырга хокуклы.

4. Районның жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары һәркемгә аның хокукларына һәм ирекләренә турыдан-туры кагыла торган документлар һәм материаллар белән танышу мөмкинлеген, шулай ук, законда башкасы каралмаган булса, районның жирле үзидарә органнары эшчәнлегә турында гражданнырның тулы һәм дәрәс мәгълүмат алу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш.

5. Районның жирле үзидарә органнары массакүләм мәгълүмат чаралары аша һәм башка ысул белән халыкка районның һәм аның аерым территорияләренә аеруча әһәмиятле мәсьәләләре, гомуми файдаланудагы транспорт, торак-коммуналь хужалык эше, халыкка төрле хезмәтләр күрсәтүче социаль ташламалар, ижтимагый тәртипне саклау торышы һәм табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр турында "Дәүләт органнары һәм жирле үзидарә органнары эшчәнлегә турында мәгълүматтан файдалануны тәмин итү хакында" 09.02.2009 елның 8-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә даими рәвештә халыкка мәгълүмат бирә.

6. Гражданныр, оешмалар, әгәр аларның хокуклары һәм ирекләре бозылган дип санасалар, жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфай затларның карарларына, гамәлләренә (гамәл кылмавына) карата судта шикаять белдерергә хокуклы.

5 статья. Районның жирле үзидарә органнары структурасы

1. Районның жирле үзидарә органнары структурасына район Советы, район Башлыгы,

район Башкарма комитеты, районның контроль-хисап палатасы, районның Финанс-бюджет палатасы, районның мөлкәти һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы, әлеге Устав нигезендә төзелә торган башка жирле үзидарә органнары керә.

2. Районның жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртү әлеге Уставка үзгәрешләр кертү юлы белән гамәлгә ашырыла.

6 статья. Районның жирле әһәмияттәге мәсьәләләре

1. Районның жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә түбәндәгеләр керә:

1) муниципаль район бюджеты проектын төзү һәм карау, муниципаль район бюджетын раслау һәм үтәү, аның үтәлешен тикшереп тору, муниципаль район бюджеты үтәлеше турында хисап төзү һәм раслау;

2) муниципаль районның жирле салымнарын һәм жыемнарын билгеләү, үзгәртү һәм бетерү;

3) муниципаль районның муниципаль милкендәге мөлкәтне биләү, аннан файдалану һәм аның белән эш итү;

4) муниципаль район чикләрендә Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә жирлекләрне электр һәм газ белән тәмин итүне оештыру;

5) муниципаль район чикләрендәге торак пунктлар чикләреннән тыш жирле әһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлегә, автомобиль транспортында, шәһәр жир өсте электр транспортында һәм юл хужалыгында муниципаль район чикләрендә торак пунктлар чикләреннән тыш муниципаль контрольне гамәлгә ашыру, аларда юл хәрәкәте иминлеген тәмин итү, шулай ук автомобиль юлларыннан файдалану һәм юл эшчәнлеген гамәлгә ашыру өлкәсендә Россия Федерациясе законнары нигезендә башка вәкаләтләргә гамәлгә ашыру;

6) халыкка транспорт хезмәте күрсәтү өчен шартлар тудыру һәм муниципаль район чикләрендә жирлекләр арасында халыкка транспорт хезмәте күрсәтүне оештыру;

7) террорчылыкны һәм экстремизмны профилактикалауда, шулай ук муниципаль район территориясендә террорчылык һәм экстремизм чагылышлары нәтижәләрен минимальләштерүдә һәм (яисә) юкка чыгаруда катнашу;

8) муниципаль район территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының милләтара һәм конфессияара татулыкны ныгытуга, телләрен һәм мәдәниятен үстерүгә, жирле аз санлы халыкларның һәм башка милли азчылыкларның хокукларын гамәлгә ашыруга, мигрантларның социаль һәм мәдәни адаптациясен тәмин итүгә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауга юнәлдерелгән чаралар эшләү һәм гамәлгә ашыру;

9) муниципаль район территориясендә гадәттән тыш хәлләрне кисәтү һәм алардан килгән зыяннарны бетерү эшендә катнашу;

10) муниципаль район территориясендә жәмәгать тәртибен саклауны муниципаль милиция тарафыннан оештыру;

11) муниципаль районның административ участогында эшләү өчен бина бирү, участок полиция уполномоченные вазыйфасын биләүче хезмәткәргә;

12) 2017 елның 1 гыйнварына кадәр полиция участок уполномоченные вазыйфасын биләүче хезмәткәргә һәм аның гаилә әгъзаларына хезмәткәрнең күрсәтелгән вазыйфа буенча бурычларын үтәү чорына торак урын бирү;

13) әйләнә-тирә мохитне саклау буенча жирлекара характердагы чараларны оештыру;

14) муниципаль белем бирү оешмаларында төп гомуми белем бирү программалары буенча һәркемгә ачык һәм түләүсез мәктәпкәчә, башлангыч гомуми, төп гомуми, урта гомуми белем бирүне оештыру (федераль дәүләт белем бирү стандартлары нигезендә төп гомуми белем бирү программаларын гамәлгә ашыруны финанс белән тәэмин итү вәкаләтләрән исәпкә алмаганда), муниципаль белем бирү оешмаларында балаларга өстәмә белем бирүне оештыру (Балаларга өстәмә белем бирүне исәпкә алмаганда), аны финанс белән тәэмин итү Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары тарафыннан башкарыла), балаларны карау һәм карау, балаларны муниципаль мэгариф оешмаларында тоту өчен шартлар тудыру, шулай ук үз вәкаләтләре чикләрендә балаларның каникул вакытында ялын оештыруны тәэмин итү буенча чараларны, шул исәптән аларның тормыш һәм сәламәтлек иминлеген тәэмин итү буенча чараларны гамәлгә ашыру;

15) муниципаль район территориясендә халыкка медицина ярдәме күрсәтү өчен шартлар тудыру (халыкка медицина ярдәме күрсәтү функцияләрен гамәлгә ашыручы федераль башкарма хакимият органы карамагындагы медицина оешмаларында медицина ярдәме белән тәэмин ителә торган территорияләрнең Россия Федерациясә Хөкүмәте тарафыннан расланган исемлегенә кертелгән жирлекләр территорияләреннән тыш) гражданнарга медицина ярдәме күрсәтүнең дәүләт гарантияләренә территорияль программасы нигезендә аерым территорияләрдә халыкка медицина ярдәме күрсәтү функцияләрен гамәлгә ашыручы территорияләр исемлеген булдыру;

16) район территориясендә каты коммуналь калдыкларны туплау (шул исәптән аерым туплау), жыю, транспортировка, эшкәртү, утильләштерү, зарарсызландыру, күмү эшчәнлеген оештыруда катнашу;

17) муниципаль районның территорияль планлаштыру схемаларын раслау, муниципаль районның территорияль планлаштыру схемасы нигезендә эзерлэнгән территорияне планлаштыру буенча документацияне раслау, муниципаль район территориясендә башкарыла торган шәһәр төзелеше эшчәнлеген тәэмин итүнең мәгълүмати системасын алып бару, муниципаль ихтыяжлар өчен муниципаль район чикләрендә жир кишәрлекләрен резервлау һәм тартып алу, индивидуаль торак төзелеше объекты яки бакча йорты параметрларының планлаштырылган төзелеше турында хәбәрнамәдә күрсәтелгән параметрларның билгелэнгән параметрларга туры килүе һәм индивидуаль торак төзелеше объектын яки бакча йортын жир участогында урнаштыруның рөхсәт ителүе турында хәбәрнамә юнәлеше, индивидуаль торак төзелеше объектының яки бакча йортының планлаштырылган төзелеше турында белдерүдә күрсәтелгән параметрларының билгелэнгән параметрларга туры килмәве һәм (яки) индивидуаль торак төзелеше объектын яки бакча йортын жир участогында урнаштыруның рөхсәт ителмәве турында хәбәрнамәләр, төзелгән яки реконструкциялэнгән шәхси торак төзелеше объектларының яисә бакча йортының шәхси торак төзелеше объектларын яисә бакча йортларын тиешле торак ара территорияләрдә урнашкан жир кишәрлекләрендә төзегәндә яисә реконструкциялэгәндә шәһәр төзелеше эшчәнлегенә турындагы закон таләпләренә туры килмәве яки туры килмәве турында хәбәрнамәләр, Россия Федерациясә гражданлык законнары нигезендә үз белдеге белән торак пунктлар арасындагы территориядә урнашкан төзелешне сүтү турында Карар кабул итү, авылара территориядә урнашкан рөхсәтсез корылманы сүтү яисә аны билгелэнгән таләпләргә туры китерү турындагы карар, максатчан билгеләнеш буенча файдаланылмый торган яисә авылара территориядә урнашкан Россия Федерациясә законнарын бозып файдаланыла торган жир кишәрлеген тартып алу турындагы карар,

авылары территориядә урнашкан ирекле корылманы жимерүне яисә аны билгеләнгән таләпләргә туры китерү турындагы Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексында каралган очрақларда;

18) реклама конструкцияләрен урнаштыру, муниципаль район территориясендә реклама конструкцияләрен урнаштыруга һәм эксплуатацияләүгә рөхсәтләр бирү схемасын раслау, мондый рөхсәтләрне гамәлдән чыгару, муниципаль район территориясендә үз белдеге белән билгеләнгән реклама конструкцияләрен күрсәтү турында "Реклама турында" 2006 елның 13 мартындагы 38-ФЗ номерлы Федераль закон (алга таба - "Реклама турында" Федераль закон) нигезендә гамәлгә ашырыла торган күрсәтмәләр бирү.

19) жирлекләрнең архив фондларын саклауны да кертәп, муниципаль архив төзү һәм аны карап тоту;

20) муниципаль район территориясендә жирлекара күмү урыннарын карап тоту, ритуаль хезмәтләр оештыру;

21) муниципаль район составына керүче жирлекләрне элементә, жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыру;

22) жирлекара китапханәләр белән халыкка китапханә хезмәте күрсәтүне оештыру, китапханә фондларын туплау һәм аларның сакланышын тәмин итү;

23) муниципаль район составына керүче жирлекләрне ял итүне оештыру һәм мәдәният оешмалары хезмәт күрсәтүләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыру;

24) муниципаль район составына керүче жирлекләрдә жирле традицион халык сәнгать ижатын үстерү өчен шартлар тудыру;

25) муниципаль район милкендәге мәдәни мирас объектларын (тарих һәм мәдәният ядкарьләрен) саклап калу, алардан файдалану һәм аларны популярлаштыру, муниципаль район территориясендә урнашкан жирле (муниципаль) әһәмиятгәге мәдәни мирас объектларын (тарих һәм мәдәният ядкарьләрен) саклау;

26) муниципаль район составына керүче жирлекләрнең бюджет тәмин ителеше дәрәжәсен муниципаль район бюджеты акчалары исәбеннән тигезләү;

27) территориаль оборона һәм гражданнар оборонасы, муниципаль район халкын һәм территориясен табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау чараларын оештыру һәм гамәлгә ашыру;

28) жирле әһәмиятгәге махсус сакланылучы табигать территорияләреннән файдалану һәм аларны саклау өлкәсендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыру;

29) муниципаль район территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне мобилизация эзерләү чараларын оештыру һәм гамәлгә ашыру;

30) су объектларында кешеләрнең куркынычсызлыгын тәмин итү, аларның гомерен һәм сәламәтлеген саклау чараларын гамәлгә ашыру;

31) жирлекләрдә авыл хужалыгы житештерүен үстерү өчен шартлар тудыру, авыл хужалыгы продукциясе, чимал һәм азык-төлек базарын киңәйтү, кече һәм урта эшқуарлыкны үстерүгә ярдәм итү, социаль юнәлештәге коммерциячел булмаган

оешмаларга, хэйрия эшчэнлегенэ һәм ихтыярый ярдәмгә (волонтерлыкка) ярдәм күрсәтү;

32) муниципаль район территориясендә физик культураны, мәктәп спортын һәм массакуләм спортны үстерү өчен шартлар тәэмин итү, муниципаль районның рәсми физкультура-савыктыру һәм спорт чараларын үткәрүне оештыру;

33) балалар һәм яшьләр белән эшләрү буенча жирлекара характердагы чараларны оештыру һәм гамәлгә ашыру;

34) Россия Федерациясенен су законнарында билгеләнгән чикләрдә су объектлары милекчесенен вәкаләтләрен гамәлгә ашыру, шәхси һәм көнкүреш ихтыяжлары өчен гомуми файдаланудагы су объектларыннан файдалану кагыйдәләрен билгеләү, моңа гражданның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр полосуларына иреккә керүен тәэмин итү дә керә.;

35) муниципаль урман контролен гамәлгә ашыру;

36) муниципаль район чикләрендә коррупциягә каршы тору чараларын гамәлгә ашыру;

37) муниципаль районның авыллара территориясе чикләрендә адреслар бирү, адреслар үзгәртү, аннуирование, урам-юл челтәре элементларына (федераль әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, региональ яисә муниципальара әһәмияттәге автомобиль юлларыннан тыш), планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирү, мондый исемнәрне үзгәртү, аннуировать итү, мәгълүматны дәүләт адреслы реестрында урнаштыру;

38) муниципаль районның авыллара территориясендә муниципаль жир контролен гамәлгә ашыру;

39) “Кадастр эшчәнлегә турында” 2007 елның 24 июлендәге 221-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә комплекслы кадастр эшләрен башкаруны оештыру һәм территориянең карта-планын раслау;

40) шәһәр һәм авыл торак пунктларыннан читтә муниципаль районнар чикләрендә беренчел янғын куркынычсызлыгы чараларын тәэмин итү.

41) әйләнә-тирә мохиткә тупланган зыян объектларын ачыклау һәм муниципаль район милкендәге жир кишәрлекләре чикләрендә урнашкан территорияләргә карата мондый зыянны бетерүне оештыру.

2. Районның жирле үзидарә органнары муниципаль район составына керүче аерым жирлекләренен жирле үзидарә органнары белән аларга жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча үз вәкаләтләренен бер өлешен гамәлгә ашыруны Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә тиешле жирлекләр бюджетларына муниципаль район бюджетыннан бирелә торган бюджетара трансфертлар исәбеннән тапшыру турында килешүләр төзәргә хоуклы.

3. Районның жирле үзидарә органнары аның составына керүче авыл жирлекләре территорияләрендә жирле әһәмияттәге түбәндәге мәсьәләләрне хәл итә

1) район составына керүче авыл жирлекләре чикләрендә (алга таба авыл жирлекләре) Халыкны электр, жылылык, газ һәм су белән тәэмин итү, су чыгару, халыкны ягулык белән тәэмин итү Россия Федерациясе законнары белән билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә оештыру;

2) авыл жирлекләренең торак пунктлары чикләрендә жирле эһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлегә һәм аларда юл хәрәкәте иминлеген тәмин итү, парковкалар (парковка урыннары) төзүне һәм аларның эшчәнлеген тәмин итүне, авыл жирлекләренең торак пунктлары чикләрендә жирле эһәмияттәге автомобиль юлларының сакланышын муниципаль тикшереп торуны гамәлгә ашыру, шулай ук автомобиль юлларыннан файдалану һәм юл эшчәнлеген гамәлгә ашыру өлкәсендә Россия Федерациясе законнары нигезендә башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыру;

2.1) «Жылылык белән тәмин итү турында» Федераль законда билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә жылылык белән тәмин итү системасының үсеше, ышанычлылыгын һәм энергетик нәтижәләлеген арттыру өчен кирәкле жылылык белән тәмин итү объектларын төзү, реконструкцияләү һәм (яисә) модернизацияләү буенча бердәм жылылык белән тәмин итүче оешма тарафыннан муниципаль контрольне жылылык белән тәмин итүнең бәя зоналарында гамәлгә ашыру;

3) авыл жирлекләрендә яшәүчеләрне һәм аз керемле гражданның торак урыннарына мохтажларны торак урыннары белән тәмин итү, муниципаль торак фондын төзүне һәм карап тотуну оештыру, торак төзелеше өчен шартлар тудыру, муниципаль торак контролен гамәлгә ашыру, шулай ук жирле үзидарә органнарының торак законнары нигезендә башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыру;

4) халыкка транспорт хезмәте күрсәтү өчен шартлар тудыру һәм авыл жирлекләре чикләрендә халыкка транспорт хезмәте күрсәтүне оештыру;

5) террорчылыкны һәм экстремизмны профилактикалауда, шулай ук авыл жирлекләре чикләрендә террорчылык һәм экстремизм чагылышлары нәтижәләрен минимальләштерүдә һәм (яисә) юкка чыгаруда катнашу;

6) милләтара һәм конфессияара татулыкны ныгытуга, авыл жирлекләре территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәдәниятен саклап калу һәм үстерүгә, мигрантларның социаль һәм мәдәни адаптациясенә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауга юнәлдерелгән чараларны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;

7) авыл жирлекләре чикләрендә гадәттән тыш хәлләрне кисәтү һәм алардан килгән зыяннары бетерү эшендә катнашу;

8) авыл жирлекләре китапханәләренең китапханәләр фондларын туплау һәм аларның сакланышын тәмин итү;

9) авыл жирлекләре милкендәге мәдәни мирас объектларын (тарих һәм мәдәният ядкарьләрен) саклап калу, алардан файдалану һәм аларны популярлаштыру, күрсәтелгән жирлекләр территорияләрендә урнашкан жирле (муниципаль) эһәмияттәге мәдәни мирас объектларын (тарих һәм мәдәният ядкарьләрен) саклау;

10) авыл жирлекләрендә традицион халык сәнгать ижатын үстерү өчен шартлар тудыру, халык сәнгать һөнәрләрен саклап калуда, торгызуда һәм үстерүдә катнашу;

11) авыл жирлекләрендә яшәүчеләрнең күпләп ял итү өчен шартлар тудыру һәм халыкның күпләп ял итү урыннарын төзекләндерүне оештыру, моңа гражданның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр полсаларына ирәкле керүен тәмин итү дә керә.;

12) авыл жирлекләренең генераль планнарын, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләрен раслау, жирлекнең генераль планнары нигезендә территорияне планлаштыру буенча эзерләнган документацияне раслау, жирлек чикләрендә урнашкан жир кишәрлегенең шәһәр төзелеше планын бирү, төзелешкә рөхсәт бирү (Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексында, башка федераль законнарда каралган очрактан тыш), төзелешне гамәлгә ашырганда объектларны файдалануга тапшыруга рөхсәт бирү, капитал төзелеш объектларын реконструкцияләү, жирлек территориясендә урнашкан торак пунктларны шәһәр төзелеше проекткаларның жирле нормативларын раслау, жирләргә резервлау һәм муниципаль ихтияжлар өчен торак пункт чикләрендә жир кишәрлекләрен тартып алу, жирлек чикләрендә муниципаль жир контролен гамәлгә ашыру, Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексында каралган очрактарда биналарны, корымаларны карау һәм мондый тикшерү барышында ачыкланган бозуларны бетерү турында тәкъдимнәр бирү, индивидуаль торак төзелеш объектларын яки бакча йортын төзү яки реконструкцияләү турында белдерүдә күрсәтелгәннәрнең туры килүе турында белдерү юнәлеше (алга таба - планлаштырыла торган төзелеш турында хәбәрнамә) индивидуаль торак төзелеш объектларын яки бакча йортын параметрларының билгеләнгән параметрларына һәм индивидуаль торак төзелеш объектларын яки бакча йортын жир участкасында урнаштыруның рөхсәт ителүенә, планлаштырыла торган төзелеш турында белдерүдә күрсәтелгән индивидуаль торак төзелеш объектларын яки бакча йортын параметрларының билгеләнгән параметрларга һәм (яки) шәхси торак төзелеш объектларын яки бакча йортын жир участкасында урнаштыруның рөхсәт ителмәве, төзелгән яки реконструкцияләнгән шәхси торак төзелеш объектларын яки бакча йортын территорияләрендә урнашкан жир кишәрлекләрендә индивидуаль торак төзелеш объектларын яки бакча йортларын төзгәндә яки реконструкцияләгәндә шәһәр төзелеш эшчәнлегенә турындагы закон таләпләренә туры килмәве яки туры килмәве турында хәбәрнамәләр, максатчан билгеләнеш буенча кулланылмый торган яки бозып кулланыла торган жир кишәрлеген тартып алу турында карар Россия Федерациясе законнары, Россия Федерациясе Шәһәр төзелеш кодексында каралган очрактарда үз белдеге белән төзелгән бинаны сүтү яки аны билгеләнгән таләпләргә туры китерү;

13) территорияль оборона һәм гражданның оборонасы, авыл жирлекләре халкын һәм территорияләрен табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән саклау буенча чаралар оештыру һәм гамәлгә ашыру;

14) авыл жирлекләре территорияләрендә авария-коткару хезмәтләрен һәм (яки) авария-коткару формирваниеләрен булдыру, тоту һәм аларның эшчәнлеген оештыру;

15) авыл жирлекләре территорияләрендә урнашкан су объектларында кешеләрнең иминлеген тәмин итү, аларның тормышын һәм сәламәтлеген саклау чараларын гамәлгә ашыру;

16) жирле эһәмияттәге аеруча саклана торган табигый территорияләргә куллану һәм саклау өлкәсендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыру;

17) Россия Федерациясе Су законнары белән билгеләнгән чикләрдә су объектларын хужасының вәкаләтләрен гамәлгә ашыру, халыкны аларны куллануны чикләү турында мәгълүмат бирү;

18) муниципаль урман контролен гамәлгә ашыру;

19) хезмәт күрсәтелә торган административ участокларда эшләү өчен полиция участка вәкаләтлеләре вазыйфаларын биләүче хезмәткәрләргә бина бирү;

20) "коммерцияле булмаган оешмалар турында"Федераль законның 31.1 һәм 31.3

статьяларында билгелэнгән вәкаләтләр чикләрендә социаль юнәлешле коммерцияле булмаган оешмаларга ярдәм күрсәтү;

21) авыл жирлекләре чикләрендә коррупциягә каршы тору чараларын гамәлгә ашыру;

22) "Кадастр эшчәнлегә турында" 2007 елның 24 июлендәге 221-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә торак пунктлар территориясендә Комплекслы кадастр эшләрен башкаруда катнашу".

7 статья. Районның жирле эһәмияттәге мәсьәләләренә кертелмәгән мәсьәләләренә хәл итүгә район хокуклары

Районның жирле үзидарә органнары түбәндәгеләргә хокуклы:

- 1) муниципаль район музейларын төзү;
- 2) опека һәм попечительлек эшчәнлеген гамәлгә ашыруда катнашу;
- 3) муниципаль район территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләренә хокукларын гамәлгә ашыруга бәйле эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;
- 4) Россия Федерациясә халыкларының милли-мәдәни үсешенә ярдәм күрсәтү һәм муниципаль район территориясендә милләтара мөнәсәбәтләр өлкәсендәге чараларны гамәлгә ашыру;
- 5) 2008 елның 31 декабрә торышы буенча алар карамагындагы югары белем бирү муниципаль мэгариф оешмаларын гамәлгә куючы функцияләрен гамәлгә ашыру;
- 6) туризмны үстерү өчен шартлар тудыру;
- 7) кеше хокукларын тәмин итүгә жәмәгать контролен гамәлгә ашыручы һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларга булышлык күрсәтүче ижтимагый күзәтү комиссияләренә ярдәм күрсәтү;
- 8) инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның гомумроссия ижтимагый берләшмәләре тарафыннан төзелгән оешмаларга 1995 елның 24 ноябрәдәге 181-ФЗ номерлы "Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында"гы Федераль закон нигезендә ярдәм күрсәтү;
- 9) «Кан һәм аның компонентлары донорлыгы турында» Федераль законда каралган чараларны гамәлгә ашыру;
- 10) нотариусның авыла территориясендә урнашкан торак пункттында булмаганда кануннарда каралган нотариаль гамәлләр кылу;
- 11) федераль законнарда билгелэнгән тәртиптә һәм шартларда оешмалар хезмәт күрсәтүләре сыйфатын бәйсез бәяләүне оештыру өчен шартлар тудыру, шулай ук ведомство буйсынуындагы оешмалар житәкчеләре эшчәнлеген бәяләгәндә оешмалар хезмәт күрсәтүләре сыйфатын бәйсез бәяләү нәтижәләрен куллану һәм оешмалар тарафыннан хезмәт күрсәтү шартларын бәйсез бәяләү нәтижәләре буенча ачыкланган житешсезлекләренә бетерү буенча чаралар күрүне федераль законнар нигезендә контрольдә тоту";
- 12) "Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында" 2016 елның 23 июнендәге 182-ФЗ номерлы Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыру.

13) инвалидларның, сәламәтлеге мөмкинлекләре чикләнгән затларның физик культурасын һәм спортын үстерүгә, адаптив физик культурага һәм жайлашу спортына ярдәм күрсәтү.

14) "Кулланучылар хокукларын яклау турында" 1992 елның 7 февралендәге № 2300-1 Россия Федерациясе Законнда каралган кулланучылар хокукларын яклау чараларын гамәлгә ашыру;

15) участок уполномоченные вазыйфасын биләүче хезмәткәргә һәм аның гаилә әгъзаларына күрсәтелгән вазыйфа хезмәткәре тарафыннан биләү чорына торак урыны бирү;

16) исерек, наркотик яисә башка токсик исерек затларга ярдәм күрсәтү чараларын гамәлгә ашыру;

17) муниципаль янғын сагы булдыру;

18) алкоголь, наркотик яисә башка токсик исереклек халәтендәге затларга ярдәм күрсәтү чараларын гамәлгә ашыру.

2. Районның жирле үзидарә органнары әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән мәсьәләләргә башка дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруда катнашырга (федераль законда билгеләнгән тәртиптә аларга тапшырылмаган) әгәр бу федераль законнарда каралган булса, шулай ук башка муниципаль берәмлекләргә жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары компетенциясенә кертелмәгән һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән үз компетенцияләреннән төшереп калдырмаган башка мәсьәләләргә, Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларыннан бирелгән бюджетара трансфертлардан һәм түләүләргә өстәмә нормативлары буенча салым керемнәре керемнәреннән тыш, жирле бюджетлар керемнәре исәбеннән хәл итәргә хокуклы..

8 статья. Районның жирле үзидарә органнарына аерым дәүләт вәкаләтләрен бирү

Районның жирле үзидарә органнарына аерым дәүләт вәкаләтләре бирү федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән гамәлгә ашырыла.

Аерым дәүләт вәкаләтләрен үтәү район Башкарма комитеты тарафыннан башкарыла, әгәр күрсәтелгән вәкаләтләргә тапшыруны көйләүче норматив хокукый акт белән башкасы билгеләнмәгән булса.

Башкарма комитет, районның башка жирле үзидарә органнары тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен әлеге максатларга бүлеп бирелгән матди ресурслар һәм финанс чаралары чикләрендә тиешле федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашыру өчен җаваплы.

Бирелгән вәкаләтләргә гамәлгә ашыру дәүләт контролендә. Районның жирле үзидарә органнарының аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруын контрольдә тоту шартлары һәм тәртибе тиешенчә федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнә. Район Советы үз вәкаләтләре чикләрендә аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен районның жирле үзидарә органнары карамагындагы Матди ресурсларны һәм финанс чараларын өстәмә куллану очракларын һәм тәртибен билгеләргә хокуклы.

9 статья. Районның муниципалитетара хезмәттәшлектә катнашуы

Районның муниципалитетара хезмәттәшлектә катнашуы федераль законнар һәм жирле

үзидарә турында Татарстан Республикасы законнары нигезендә гамәлгә ашырыла.

10 статья. Районның жирле үзидарә органнары белән дәүләт хакимияте органнары арасындагы мөнәсәбәтләр

Районның жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара хезмәттәшлеге түбәндәге юллар белән гамәлгә ашырыла:

- 1) районның социаль-икътисадый үсешенә юнәлтелгән дәүләт программаларын гамәлгә ашыруда районның жирле үзидарә органнарының катнашуы;
- 2) районның жирле үзидарә органнары һәм дәүләт хакимияте органнары арасында шартнамәләр (киләшүләр) төзү;
- 3) даими яисә вакытлыча координация, консультация, киңәш бирү һәм башка эш органнары булдыру;
- 4) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында район Советының закон чыгару инициативасы;
- 5) законнарда билгеләнгән үзара хезмәттәшлекнең башка рәвешләре.

11 статья. Муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу

Муниципаль хезмәт вазыйфаларына таләпләрне кертәп, районда муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу, муниципаль хезмәткәрнең статусын билгеләү, муниципаль хезмәтне үтү шартлары һәм тәртибе билгеләнә, "Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында" 2007 елның 02 мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль закон, 2013 елның 25 июнендәге N 50-ГРЗ номерлы муниципаль хезмәт турында Татарстан Республикасы кодексы, район Советы тарафыннан расланган Муниципаль хезмәт турында нигезләмә һәм районның муниципаль хокукый актлары белән гамәлгә ашырыла..

11.1 статья. "Мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау һәм жайга салу

1. Мәнфәгатьләр конфликтын дип, мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау һәм жайга салу буенча чаралар күрү бурычын күздә тоткан вазифаны биләүче кешенең шәхси кызыксынуы (турыдан-туры яки турыдан-туры булмаган) аның вазифа (хезмәт) бурычларын тиешле, объектив һәм гадел үтәвенә (вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга) йогынты ясыи яки йогынты ясыи алмый торган хәл аңлашыла.

1.1 Шәхси кызыксыну дип акча, башка милек, шул исәптән милек хокуклары, милек характерындагы хезмәтләр, башкарылган эш нәтижәләре яки нинди дә булса керемнәр алу мөмкинлеге аңлатыла - яки вазифаи затның һәм (яки) аның белән якин туганлыкта яки үзлектә торган затларның (ата - аналар, ир белән хатын, балалар, абыйлар, апалар, шулай ук абыйлар, апалар, ата-аналар, ир белән хатынның балалары һәм ир белән хатынның балалары), вазифаи зат һәм (яки) алар белән якин туганлыкта яки үзлектә булган затлар мөлкәт, корпоратив яки башка якин мөнәсәбәтләр (алга таба-вазифаи затның шәхси кызыксынуы белән бәйле затлар).

2. Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы жирле үзидарә органы карамагындагы оешма (учреждение) житәкчесе Россия Федерациясенә коррупциягә каршы тору турындагы законнары нигезендә мәнфәгатьләр конфликтын барлыкка килүе

турында хэбэр итэргэ, шулай ук мэнфэгатьлэр конфликтын булдырмау яки жайга салу буенча чаралар күрергэ тиеш.

Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы жирле үзидарэ органы карамагындагы оешма (учреждение) житэкчесе Эш бирүчегэ (эшкэ алуучы вэкиленэ) хезмэт бурычларын үтэгэндэ шэхси кызыксынуу барлыкка килүе турында хэбэр итэргэ тиеш. Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы жирле үзидарэ органы карамагындагы оешма (учреждение) житэкчесе хэбэр итү тэртибен Татарстан Республикасы муниципаль берэмлегенең вэкиллекле органы билгели.

3. Якларның хокуклары һәм бурычлары:

3.1 Эшче түбэндөгелэргэ бурычлы:

- мэнфэгатьлэр конфликты барлыкка килүнең телэсэ нинди мөмкинлеген булдырмау чараларын күрергэ;

- эш бирүчегэ, бу турыда билгеле булуга ук, аның барлыкка килгән мэнфэгатьлэре турында яисэ барлыкка килү мөмкинлеге турында язма формада хэбэр итэргэ.

3.2 Эш бирүче бурычлы:

- эгэр дә ул хезмэткэрнең шэхси кызыксынууы барлыкка килүе турында белсэ, мэнфэгатьлэр конфликтына китерэ яки китерэ ала икэн, мэнфэгатьлэр конфликтына юл куймау яки аны жайга салу буенча чаралар күрергэ.

II бүлек. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРЭНЕ ТУРЫДАН ТУРЫ ГАМӘЛГӘ АШЫРУ ҺӘМ ХАЛЫКНЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРЭНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРУДА КАТНАШУЫ ФОРМАЛАРЫ

12 статья. Жирле үзидарэне гамәлгә ашыруда халыкның турыдан-туры катнашуы

Район халкы жирле үзидарэне гамәлгә ашыруда түбэндөгә формаларда турыдан-туры катнаша:

1) жирле референдум;

районның чикләрен үзгәртү һәм үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү;

3) гражданнарның хокукый инициативасы;

4) гавами тыңлаулар;

5) гражданнар жыелышы;

6) гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы);

7) гражданнардан сораштыру;

8) жирле эһәмияттәге аеруча мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы;

9) гражданнарның жирле үзидарэ органнына мөрәжәгатьләре;

10) Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка рәвешләр.

13 статья. Жирле референдум

1. Жирле референдум федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә район халкы тарафыннан жирле әһәмиятгә мөһим мәсьәләләрне хәл итү максатларында үткәрелә.

2. Жирле референдум, "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзгәртүләрне исәпкә алып, "Россия Федерациясе гражданны сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында" 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль законда һәм "Жирле референдум турында" 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законнда билгеләнгән тәртиптә районның бөтен территориясендә үткәрелә.

3. Жирле референдумда яшәү урыны район чикләрендә урнашкан Россия Федерациясе гражданны катнаштырга хокукы. Россия Федерациясенә халыкара шартнамәләре нигезендә һәм законда билгеләнгән тәртиптә район территориясендә даими яшәүче чит ил гражданны жирле референдумда Россия Федерациясе гражданны кебек үк катнашалар.

4. Жирле референдумны билгеләү турындагы карар район Советы тарафыннан түбәндәге инициатива буенча кабул ителә:

1) жирле референдумда катнашу хокукына ия гражданны;

2) Уставларында сайлауларда һәм (яисә) референдумнарда катнашу каралган һәм федераль законда билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда теркәлгән сайлау берләшмәсе, башка иҗтимагый берләшмә;

3) район Советы һәм район Башкарма комитеты җитәкчесе алар тарафыннан бергә чыгарылган иде.

4. Әлеге статьяның 3 өлешендәге 2 пунктында күрсәтелгән гражданны, сайлау берләшмәләре, башка иҗтимагый берләшмәләр инициативасы буенча жирле референдумны билгеләү шарты булып әлеге инициативага ярдәм итү өчен имзалар җыю тора, алар саны район территориясендә теркәлгән референдумда катнашучылар саныннан биш процент тәшкил итәргә, әмма 25 имзадан да ким булмаска тиеш.

6. Район Советы һәм район Башкарма комитеты җитәкчесе тарафыннан бергә чыгарылган референдум үткәргән инициативасы район Советы карары һәм район Башкарма комитеты җитәкчесе карары белән рәсмиләштерелә. Күрсәтелгән инициативаны күрсәтү тәртибе район Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

7. Район Советы жирле референдум билгеләнә торган документлар район Советына келгән көннән алып 30 көн эчендә жирле референдумны билгели.

8. Референдумда тавыш бирүне үткәргән датасы билгеләнгән көнгә кадәр 25 көннән дә соңга калмыйча, район Советы карары буенча аны дәүләт хакимияте органнарына яисә жирле үзидарә органнарына билгеләнгән сайлауларда тавыш бирү көне яисә башка билгеләнгән референдумда тавыш бирү көне белән берләштерү максатларында район

Советы карары буенча соңрак (эмма 90 көннән дә артык түгел) вакытка күчерелергә мөмкин.

9. Тавыш бирү йомгаклары һәм жирле референдумда кабул ителгән карар рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

10. Жирле референдумда кабул ителгән карар район территориясендә мәжбүри үтәлергә тиеш һәм дөүләт хакимиятенең нинди дә булса органнары, аларның вазыйфай затлары яки жирле үзидарә органнары тарафыннан раслануга мохтаж түгел.

11. Районның жирле үзидарә органнары жирле референдумда кабул ителгән карарның әлеге Уставта билгеләнгән вәкаләтләрне чикләү нигезендә үтәлешен тәэмин итәләр.

12. Жирле референдум үткәрү, шулай ук жирле референдумда кабул ителгән карарга гражданнар, жирле үзидарә органнары, прокурор, федераль закон белән вәкаләтле дөүләт хакимияте органнары тарафыннан суд тәртибендә шикаять бирелергә мөмкин.

13. Жирле референдумда катнашу өчен гражданнарның хокуклары гарантияләре, шулай ук жирле референдумны эзерләү һәм уздыру тәртибе федераль закон белән билгеләнә һәм спубликасы Законы белән документның гамәлдәге редакциясе.

14 статья. Чикләрен үзгәртү, районны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү

1. Югарыда каралган очракларда гомуми принциплары турында" 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә, район чикләрен үзгәрткәндә халыкның ризалыгын алу, район чикләрен үзгәртү, районны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү уздырыла.

2. Чикләрен үзгәртү, районны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү районның бөтен территориясендә яисә аның территориясенә бер өлешендә "Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән очракларда уздырыла.

3. Район чикләрен үзгәртү, районны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү район Советы тарафыннан билгеләнә һәм "Россия Федерациясе гражданнары сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында" 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль законда һәм "Жирле референдум турында" 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законында, "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзәнчәлекләренә исәпкә алып үткәрелә.

4. Район чикләрен үзгәртү, район яңарышы мәсьәләләре буенча тавыш бирү, әгәр анда район халкының яртысыннан күбрәге яисә сайлау хокукына ия район өлеше катнашса, узган дип санала. Район чикләрен үзгәртүгә халыкның ризалыгы, районны үзгәртеп кору, күрсәтелгән үзгәреш өчен район халкының тавыш бирүдә катнашкан яртысыннан күбрәге яисә район өлеше тавыш бирсә, алынган дип санала.

5. Чикләрен үзгәртү, районны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү йомгаклары һәм кабул ителгән карарлар рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

15 статья. Гражданнарның хокукый инициативасы

1. Район халкы элге Устав һәм район Советының норматив хокукый акты белән билгеләнгән тәртиптә хокук ижат инициативасы белән чыгарга хокуклы.

2. Сайлау хокукына ия гражданныр төркеме хокукый ижат инициативасы белән сайлау хокукына ия район халкының сайлау хокукына ия 3 процентыннан артмаган санда чыгыш ясарга мөмкин.

3. Хокук ижат инициативасын гамәлгә ашыру максатларында район халкы түбәндәгеләргә хокуклы:

- Хокукый ижади инициатива буенча фикер алышу һәм тәкъдим итү өчен яшәү (эш) урынында гражданныр жылышларын һәм башка күмәк чаралар оештырырга һәм үткәргәргә;

- хокукый инициативаны тәкъдим итүгә ярдәм итү өчен имзалар жыю буенча инициативалы төркемнәр булдыру;;

район халкының имзаларын жыйрга һәм хокук инициативасын канунга каршы килмәгән ысуллар белән күрсәтүне хуплап агитация алып барырга.

4. Районның жирле үзидарә органныр һәм вазыйфаи затлары хокук чыгару инициативасын гамәлгә ашыруда район халкына ярдәм күрсәтергә тиеш.

5. Гражданнырның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль норматив хокукый акт проекты район Советы тарафыннан аның ачык сессиясендә, район Башлыгы яисә район Башкарма комитеты житәкчесе тарафыннан элге Устав билгеләгән компетенцияләр нигезендә аны керткән көннән алып өч ай эчендә ничшиксез каралырга тиеш.

6. Гражданнырның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль норматив хокукый акт проектына карау процедурасы тиешенчә район Советы регламенты, район Башлыгының, район Башкарма комитетының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

7. Гражданнырның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проектына караганда, гражданнырның инициатив төркеме вәкилләренә үз позицияләрен баян итү мөмкинлегә тәэмин ителергә тиеш.

8. Гражданнырның хокук ижат инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проектына карау нәтижәләре буенча кабул ителгән нигезле карар рәсми рәвештә язма рәвештә гражданның инициатив төркеменә житкерелергә тиеш.

16 статья. Халык тыңлаулары, ижтимагый фикер алышулар

1. Район Советы, район Башлыгы катнашында жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча муниципаль норматив хокукый актлар проектлары буенча фикер алышу өчен ачык тыңлаулар үткәрелергә мөмкин.

2. Халык алдында тыңлаулар район Советы, район Башлыгы яки район Башкарма комитеты житәкчесе инициативасы буенча үткәрелә. Халык яки Район Советы инициативасы белән үткәрелә торган ачык тыңлаулар Район Советы тарафыннан билгеләнә, ә район Башлыгы - Район Башлыгы инициативасы белән.

3. Халык тыңлауларына түбәндәгеләр чыгарылырга тиеш:

1) Устав проекты, шулай ук әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль норматив хокукый акт проекты, Уставка әлеге норматив хокукый актлар нигезендә әлеге Уставны китерү максатларында Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, конституция (Устав) яисә Татарстан Республикасы законнары нигезләмәләрен төгәл кабатлау рәвешендә үзгәрешләр кертү очракларыннан тыш;

2) район бюджеты проекты һәм аның үтәлеше турында хисап;

2.1) муниципаль районның социаль-иқтисадый үсеш стратегиясе проекты;

3) "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясы нигезендә муниципаль районны үзгәртеп кору өчен муниципаль район халкының тавыш бирү юлы белән яки гражданнар жыеннарында белдерелгән ризалыгын алу таләп ителә.

4) генераль планнар проектлары, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре проектлары, территорияне планлаштыру проектлары, территорияләрне межаллау проектлары, территорияләрне төзекләндерү кагыйдәләре проектлары, күрсәтелгән расланган документларның берсенә үзгәрешләр кертүне күздә тоткан проектлар, жир кишәрлеген яки капитал төзелеш объектның шартлы рәвештә рөхсәт ителгән файдалануга рөхсәт бирү турындагы карарлар проектлары, капитал төзелеш объектларын рөхсәт ителгән төзелешнең, реконструкцияләүнең чик параметрларыннан читкә китүгә рөхсәт бирү турындагы карарлар проектлары буенча;, жир кишәрлекләреннән һәм капитал төзелеш объектларыннан файдалануның башка төренә рөхсәт ителгән бер төрен үзгәртү мәсьәләләре буенча, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләренә расланмаган очракта, жәмәгать фикер алышулары яисә гавами тыңлаулар үткәрелә, аларны оештыру һәм үткәрү тәртибе муниципаль берәмлек Уставы һәм (яисә) муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы норматив хокукый акты белән билгеләнә."

4.Жәмәгать тыңлаулары уздыру турында карар, әгәр законда башкасы каралмаган булса, тиешле орган яисә районның вазыйфай заты тарафыннан муниципаль норматив хокукый акт проекты карау көненә кадәр 20 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш.

5. Аларны үткәрү вакытын һәм урынын күрсәтеп, гавами тыңлаулар уздыру турындагы карар һәм гавами тыңлауларга чыгарыла торган тиешле муниципаль норматив хокукый акт проекты гавами тыңлаулар уздырылган көнгә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш, әгәр гамәлдәге законнарда башкасы каралмаган булса.

6. Халык алдында тыңлаулар үткәрү турындагы карар басылып чыккан көннән алып һәм аларны үткәрү көненә кадәр район халкы район Башлыгына язмача тәкъдимнәр һәм искәрмәләр жиберергә хокуклы, выносимые мәсьәлә буенча гавами тыңлаулар, шул исәптән төзәтмәләр һәм башка тәкъдимнәр проектына выносимых муниципаль норматив-хокукый акт. Район Башлыгы кергән тәкъдимнәрне һәм искәрмәләрне гомумиләштерүне оештыра. Күрсәтелгән тәкъдимнәр һәм искәрмәләр гавами тыңлауларда катнашучыларга житкерелә.

7. Әгәр гамәлдәге законнарда башкасы каралмаган булса, гавами тыңлаулар муниципаль норматив хокукый акт проекты карау көненә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча уздырыла. Гавами тыңлаулар белгечләрне, экспертларны, кызыксынган затларны чакыру юлы белән үткәрелә. Гавами тыңлауларда районның теләсә кайсы кешесе

катнашырга хокуклы.

8. Гавами тыңлаулар уздыру йомгаклары буенча жирле үзидарэ органнары һәм районның вазыйфаи затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле тәкъдимнәр кабул ителә, аларның компетенцияләренә муниципаль норматив хокукый акт проектын гавами тыңлауларга чыгару кертелгән.

9. Гавами тыңлауларның нәтижеләре, кабул ителгән карарларның дәлилленгән нигезләмәсен дә кертәп, гавами тыңлаулар уздырганнан соң 5 көннән дә соңга калмыйча бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

10. Гавами тыңлауларны оештыру һәм уздыру тәртибе район Советы тарафыннан раслана торган гавами тыңлаулар турындагы нигезләмә белән билгеләнә.

Генераль планнар проектлары, жирдән файдалану һәм төзелеш алып бару кагыйдәләре проектларына, территорияне планлаштыру проектларына, территорияне ызанлау кагыйдәләренә, территорияләре төзекләндерү кагыйдәләренә проектларына, күрсәтелгән расланган документларның берсенә үзгәрешләр кертүне күздә тоткан проектларга, жир кишәрлегеннән яисә капитал төзелеш объектыннан файдалануның шартлыча рөхсәт ителгән төренә, рөхсәт бирү турындагы карарларның проектларына, капитал төзелеш объектын төзүнең, реконструкцияләүнең иң чик параметрларыннан тайпылуга рөхсәт бирү турындагы карарларның проектларына, жир кишәрлекләреннән һәм капитал төзелеш объектыннан рөхсәт ителгән файдалануның бер төрен һәм мондый файдалануның башка төрен үзгәртү мәсьәләләренә, жирдән файдалану һәм төзелеш алып бару кагыйдәләренә расланган кагыйдәләре булмаганда ижтимагый фикер алышулар яисә гавами тыңлаулар үткәрелә, аларны оештыру һәм үткәрү тәртибе район Уставы һәм (яисә) норматив хокукый актларны исәпкә алып, ул район Советының шәһәр төзелеш эшчәнлеге турындагы нигезләмәләрен исәпкә алып билгеләнә.»;

17 статья. Гражданнар жыелышы

1. Жирле әһәмиятгәЖирле мәсьәләләр турында фикер алышу, халыкка жирле үзидарэ органнары һәм район жирле үзидарәсенә вазыйфаи затлары эшчәнлеге турында мөһүмат бирү, инициатив проектлар кертү һәм аларны карау мәсьәләләре буенча фикер алышу өчен район территориясендә гражданнар жыелышлары үткәрелергә мөмкин. Гражданнар жыелышлары микрорайоннар, торақ массивлар, кварталлар, урамнар, торақ йортлар, районның торақ пунктлары буенча чакырыла.

2. Гражданнар жыелышы халык, район Советы, район Башлыгы инициативасы белән, шулай ук территорияль ижтимагый үзидарэ Уставында каралган очрақларда үткәрелә.

Инициатив проектлар кертү һәм аларны карау мәсьәләләре буенча гражданнар жыелышында уналты яшькә житкән әлеге территориядә яшәүчеләр катнашырга хокуклы. Инициативалы проектларны кертү мәсьәләләрен карау һәм фикер алышу максатларында гражданнар жыелышын билгеләү һәм үткәрү тәртибе район Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.»;

3. Район Советы яки район Башлыгы инициативасы белән үткәрелә торган гражданнар жыелышы район Советы яки район Башлыгы тарафыннан билгеләнә.

4. Халык инициативасы белән уздырыла торган гражданнар жыелышы территорияль ижтимагый үзидарэ органнарының, тиешле территориядә яшәүче һәм жыелышта катнашырга хокуклы гражданнар саныннан кимендә 10 проценты булган гражданнар

төркеме, әлеге территорияләрдә урнашкан предприятие, учреждениеләр, оешмалар житәкчеләренә язма тәкъдиме буенча район Советы тарафыннан билгеләнә.

Гражданнар жылышының үткәру турындагы тәкъдимдә аны карауга чыгарыла торган мәсьәләләр исемигә, жылышны уздыру вакыты һәм урыны күрсәтелгә тиеш. Тәкъдим вәкәләтле затлар тарафыннан имзаланырга тиеш, ә әгәр жылышны үткәру инициативасы белән гражданнар төркеме мөрәжәгать итсә - әлеге гражданнар, аларның һәркайсының фамилиясен, исемен, атасының исемен, туган көнен, яшәу урыны адресын күрсәтеп мөрәжәгать итә.

Район Советы яқындагы сессиядә гражданнар жылышының үткәру турында тәкъдим кертте.

Район Советы гражданнарның жылышының үткәрудән үзенең максатка ярашсызлыгы мотивлары буенча баш тартырга хокуклы түгел.

5. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру максатларында гражданнар жылышының билгеләу һәм үткәру тәртібе территориаль ижтимагый үзидарә Уставы белән билгеләнә.

6. Гражданнар жылышының уздыру вакыты һәм аны үткәру урыны турында һәм фикер алышуга кертелә торган мәсьәләләр турында тиешле территориядә яшәүчеләр, шушы массакүләм мәгълүмат чарасын кулланып, жылыш уздырылырга жиде көннән дә соңга калмыйча, почта хәбәрләреннән, квартал саен (хужалык) йөрүдән, игълан итүдән һәм башка мөмкин булган чаралардан файдаланалар. Гражданнар жылышының әзерләүне һәм уздыруны районның Башкарма комитеты тәәмин итә.

7. Жылыш эшендә әлеге территориядә яшәүче, сайлау хокукына ия гражданнар катнаша ала. Жылышта катнашырга хокукы булган гражданнарның гомуми саны, муниципаль сайлаулар уздырганда кулланыла торган Россия Федерациясә чикләрендә тору һәм яшәу урыны буенча Россия Федерациясә гражданнарын теркәп исепкә алу күрсәткечләре нигезендә билгеләнә.

Гражданнар жылышы жылышта катнашырга хокуклы гражданнар саныннан кимендә өчтән бер өлеше катнашса, хокуклы дип санала.

Жылыш карарлары жыенда катнашкан гражданнарның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

8. Гражданнар жылышы жирле үзидарә органнарына һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затларына мөрәжәгатьләр кабул итәргә, шулай ук жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затлары белән үзара мөнәсәбәтләрдә гражданнар жылышының тәкъдим итәргә вәкәләтле затларны сайларга мөмкин.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча үткәрелә торган гражданнар жылышы үз компетенциясенә территориаль ижтимагый үзидарә Уставы белән кертелгән мәсьәләләр буенча карар кабул итә.

10. Гражданнар жылышы тарафыннан кабул ителгән мөрәжәгатьләр язмача жавап бирү юлы белән компетенцияләренә мөрәжәгатьләрдәгә мәсьәләләрне хәл итү кертелгән жирле үзидарә органнары һәм районның жирле үзидарә вазыйфай затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиеш.

11. Гражданнар жылышының билгеләу һәм үткәру тәртібе, шулай ук гражданнар

жыелышының вәкаләтләрә федераль закон, әлеге Устав һәм район Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

12. Гражданнар жыелышы йомгаклары рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

18 статья. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы)

1. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча фикер алышу һәм район халкының фикерен ачыклау зарурилыгы очрагында үткәрелә. Район территориясендә яшәүче кешеләр арасынан гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыелышын чакыру кыенлашкан очрактарда уздырыла.

2. Гражданнарны (делегатлар жыелышларын) билгеләү һәм үткәрү, делегатлар сайлау тәртибе әлеге Устав һәм (яки) район Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

3. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыелышы вәкаләтләрән гамәлгә ашыра.

4. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) халык, район Советы, район Башлыгы инициативасы белән уздырыла. Район Советы яки район Башлыгы инициативасы белән уздырыла торган гражданнар конференциясе район Советы яки район Башлыгы тарафыннан тиешенчә билгеләнә. Халык инициативасы белән үткәрелә торган гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) район Советы тарафыннан билгеләнә.

5. Әгәр анда сайланган делегатларның яртысыннан күбрәге катнашса, гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) тулы хокуклы дип санала. Конференция карарлары (делегатлар жыелышлары) конференциядә катнашучы делегатларның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар конференциясе, әгәр анда уналтынчы яшкә житкән Тиешле территориядә яшәүчеләрнең кимендә өчтән икесе катнашса, хокуклы дип санала.

6. Гражданнар (делегатлар жыелышлары) конференциясе нәтижәләре рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

19 статья. Гражданнарны сораштыру

1. Гражданнарны сораштыру район территориясендә яки район территориясендә халыкның фикерен ачыклау һәм жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары, шулай ук дәүләт һакимияте органнары тарафыннан карарлар кабул иткәндә исәпкә алу өчен үткәрелә.

Сораштыру нәтижәләре тәкъдим итү характерына ия.

2. Гражданнардан сораштыруда сайлау хокукына ия район халкы катнашырга хокуклы. Гражданнарның инициатив проектка ярдәм итү турындагы фикерен ачыклау мәсьәләсе буенча сораштыруда муниципаль берәмлек халкы яисә аның өлеше катнашырга хокуклы, аларда уналты яшкә житкән инициатив проектны гамәлгә ашыру тәкъдим ителә.

3. Гражданнардан сораштыру түбәндәге инициатива белән уздырыла:

1) район Советы яки район Башлыгы - жирле эһәмияттәге мәсьәләләр буенча;

2) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары - республика һәм регионара эһәмияттәге объектлар өчен район жирләренең максатчан билгеләнешен үзгәртү турында карарлар кабул иткәндә гражданның фикерен исәпкә алу өчен;

"3) муниципаль берәмлектә яшәүчеләрнең яисә аның өлешендә яшәүчеләрнең, уналты яшыкә житкән инициатив проектны гамәлгә ашыру тәкъдим ителә, бу инициатив проектка ярдәм итү турында гражданның фикерен ачыклау өчен кирәк.

4. Гражданның сораштыру үткәрү һәм билгеләү тәртибе, Татарстан Республикасы Законы нигезендә, район Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

Гражданның сорашып белешүне билгеләү турындагы карар муниципаль берәмлек органы тарафыннан кабул ителә. Гражданның арасында сораштыру үткәрү өчен "Интернет" мәгълүмат-телекоммуникация чөлтәрәндә муниципаль берәмлекнең рәсми сайты файдаланылырга мөмкин" веб-адрес буенча: <http://laishevo.tatarstan.ru>. Муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы норматив хокукый актында гражданның арасында сораштыру билгеләү турында билгеләнә:

1) сорашып белешүне уздыру датасы һәм сроклары;

2) сораштыру уздырганда тәкъдим ителә торган (тәкъдим ителә торган) сорауны (соруларны) формулировкалау;

3) сораштыру үткәрү методикасы;

4) сораштыру кәгазенәң формасы;

5) сораштыруда катнашучы муниципаль берәмлек халкының минималь саны;

«6) Лаеш муниципаль районының "Интернет" мәгълүмат-телекоммуникация чөлтәрәндәге рәсми сайтынан файдаланып, сорау алуда катнашучыларны <http://laishevo.tatarstan.ru>. веб-адрес буенча идентификацияләү тәртибе

7. Гражданның сорашып белешү эзерләүгә һәм уздыруга бәйле чараларны финанслау түбәндәгечә гамәлгә ашырыла:

1) жирле бюджет акчалары исәбеннән-жирле үзидарә органнары яисә муниципаль берәмлек халкы инициативасы буенча сораштыру үткәргәндә.»

2) Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән - Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары инициативасы буенча сораштыру уздырганда.

8. Сораштыру нәтижәләре аны уздырганнан соң бер ай эчендә басылып чыгарга (халыкка житкереләргә) тиеш. Сораштыру нәтижәләре белән районның теләсә кайсы кешесе танышырга хокуклы. Сораштыру нәтижәләре район жирле үзидарә органнары тарафыннан тиешле карарлар кабул ителгәндә исәпкә алынырга тиеш.

20 статья. Жирле эһәмияттәге аеруча мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы

Муниципаль хокукый актлар проектларын һәм жирле эһәмияттәге башка аеруча

мөһим мәсьәләләрне халык фикер алышуына чыгару турындагы карар Район Советы тарафыннан үз инициативасы белән яисә тиешле территориядә яшәүче гражданныр таләбе буенча район Советы билгеләгән тәртиптә кабул ителә.

2. Муниципаль хокукый акт проекты тексты һәм халык фикер алышуына чыгарыла торган мәсьәләләр буенча башка материаллар, аларны халык фикер алышуына чыгару турында Карар кабул ителгәннән соң биш көннән дә соңга калмыйча, массакүләм мәгълүмат чараларында басылып чыга, жирлек халкына танышу өчен мөһкин булган урыннарда жибәрелә, башка ысуллар белән халыкка игълан ителә.

3. Муниципаль район Советы халык фикер алышуына сорау чыгару белән бер үк вакытта фикер алышу барышында керә торган тәкъдимнәрне һәм искәртмәләрне карау эшен оештыру срогын һәм тәртибен билгели, күрсәтелгән максат өчен махсус комиссия төзиләр.

4. Район Советы үзе чыгара торган муниципаль норматив хокукый актлар проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләр буенча фикер алышуны тәһмин итә, моның өчен кирәкле шартлар тудыра.

5. Халык фикер алышуына чыгарылган мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәртмәләр район Советына жибәрелә.

6. Муниципаль норматив хокукый актлар проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка мөһим мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәртмәләр район Советы тарафыннан карала.

7. Халык фикер алышуы йомгаклары турында халыкка бер ай вакыт эчендә хәбәр ителә.

21 статья. Гражданнырның жирле үзидәрә органнырына мөрәжәгатъләрә

1. Гражданныр районның жирле үзидәрә органнырына шәхси һәм күмәк мөрәжәгатъләргә хокуклы.

2. Гражданнырның мөрәжәгатъләрә "Россия Федерациясе гражданныры мөрәжәгатъләрен карау тәртибе турында" 2006 елның 02 маендагы 59-ФЗ номерлы Федераль закон һәм "Татарстан Республикасында гражданныр мөрәжәгатъләрә турында" 2003 елның 12 маендагы 16-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда каралырга тиеш..

3. Гражданныр мөрәжәгатъләрен карау тәртибен һәм срокларын бозган өчен жирле үзидәрәнең вазыйфай затлары Россия Федерациясе законнары нигезендә жаваплы.

22 статья. Район халкы тарафыннан жирле үзидәрәне турыдан-туры гамәлгә ашыруның һәм аны гамәлгә ашыруда катнашуның башка рәвешләре

1. Әлеге Уставта каралган рәвешләр белән беррәттән халык жирле үзидәрәне турыдан-туры гамәлгә ашыруның һәм халыкның жирле үзидәрәне гамәлгә ашыруда катнашуның федераль закон нигезендә гражданныр Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарға, Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка рәвешләрдә жирле үзидәрәне гамәлгә ашыруда катнашырга хокуклы.

2. Район халкы тарафыннан жирле үзидәрәне турыдан-туры гамәлгә ашыруның һәм аны гамәлгә ашыруда катнашуы законлылык, иреклелек принципларына нигезләнә.

Жирле үзидарэ органнары һәм районның жирле үзидарэсе вазыйфаи затлары халыкка халык тарафыннан жирле үзидарэне турыдан-туры гамэлгэ ашыру һәм гамэлгэ ашыруда катнашуында ярдәм итэргэ тиеш.

III бүлек. РАЙОН СОВЕТЫ

23 статья. Район Советы - районның вәкиллекле жирле үзидарэ органы

1. Район Советы район жирле үзидарэсенең даими эшләүче сайланулы коллегиаль органы булып тора.

2. Район Советының рәсми исеме - "Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Советы".

3. Район Советы вәкаләтләре чоры - 5 ел.

4. Район Советы район халкына хисап тота һәм аның күзәтчелегендә.

Район Советының мөһере, район гербы төшерелгән һәм үз исеме булган бланклары бар.

Район Советы эшчәнлеген тәмин итүгә чыгымнар Район бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

7. Район Советы юридик зат хокукларына ия.

24 статья. Район Советы составы

1. Район Советы 48 депутаттан тора.

2. Район Советы аның составына депутатлар район Советының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесе сайланганда хокуклы була.

25 статья. Район Советы депутатларын сайлау тәртибе

1. Район Советы составына район составына керүче жирлекләр башлыклары һәм күрсәтелгән жирлекләрнең вәкиллекле органнары депутатлары, жирлек халкы санына бәйсез рәвештә, һәр жирлектән бер вәкил күләмендә вәкиллекенң нормасы нигезендә жирлекләрнең вәкиллекле органнары тарафыннан үз составыннан сайланган депутатлар керә.

Муниципаль район составына керүче бер жирлек вәкиллегенең нормасы муниципаль район Советының билгеләнгән саныннан өчтән бер өлешеннән артмаска тиеш.

2. Жирлекнең вәкиллекле органы депутатлары арасыннан сайлана торган район Советы депутаты яңа чакырылыш тиешле жирлекнең вәкиллекле органының тулы хокуклы составында беренче сессия көненнән алып бер айдан да соңга калмыйча, шул исәптән әлегә чакырылыш органы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, сайланырга тиеш.

3. Район Советы депутатларын жирлекнең вәкиллекле органы депутатлары арасыннан сайлап алу яшерен тавыш бирү юлы белән гамэлгә ашырыла һәм күрсәтелгән орган карары белән рәсмиләштерелә.

4. Жирлек Башлыгын сайлау һәм жирлекнең вәкиллекле органы депутатын район Советы депутаты итеп сайлау турындагы карар өч көн эчендә район Советына жиберелә.

26 статья. Район Советы депутаты статусы

1. Район депутаты вәкаләтләре аны жирлек Башлыгы яисә район Советы депутаты итеп жирлекнең вәкиллекле органы депутатлары арасыннан сайланган көннән башлана һәм яңа чакырылыш район Советы эшли башлаган көннән туктатыла.

Район Советының 4 өлешнең 1 пункты нигезендә торучы депутаты вәкаләтләре

2. Депутат үз эшчәнлеген депутат статусы турындагы нигезләмә һәм район Советы регламенты нигезендә гамәлгә ашыра.

3. Район Советы депутаты, әлеге Уставта билгеләнгән очрактан тыш, депутат эшчәнлеген төп эш урыны буенча хезмәт һәм хезмәт бурычларын үтәгән килеш бергә алып бара.

Үз вәкаләтләрен даими нигездә гамәлгә ашыру өчен район Советы депутатына аена биш эш көненең эш урынын (вазыйфасын) саклап калу гарантияләне.

4. Район Советы депутаты статусына бәйле чикләүләр федераль законнар белән билгеләнә.

Район Советы депутаты билгеләнгән чикләүләрен һәм тыюларны үтәргә тиеш лның 25 декабрдәге "Коррупциягә каршы тору турында" 273-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар.

5. Район Советы депутатына законнар, әлеге Устав, район Советы карарлары нигезендә үз вәкаләтләрен тоткарлыксыз гамәлгә ашыру өчен шартлар тәэмин ителә.

6. Район Советы депутаты район Советы тарафыннан раслана торган депутат этикасы кагыйдәләрен үтәргә тиеш, алар шул исәптән депутатның түбәндәге йөкләмәләрен булырга тиеш:

1) шәхсэн яисә аның якын туганнарына кагылышлы мәсьәләләрен хәл иткәндә жирле үзидарәнең башка органнары, оешмалар, вазыйфаи затлар, муниципаль хезмәткәрләр һәм гражданны эшчәнлегенә йогынты ясау өчен депутат статусыннан файдаланмау;

2) депутат бурычларын объектив башкаруда шик тудырырлык үз-үзенә тотыштан тыелырга, шулай ук аның абруена яисә район Советы абруена зыян китерергә сәләтле конфликтлы хәлләр булдырмау;

3) мәнфәгатьләр каршылыгы - депутат вазыйфаларының объектив башкарылуына тәэсир итә яки йогынты ясый ала торган шәхси кызыксыну очрагы барлыкка килгәндә, бу хакта район Советына хәбәр итәргә һәм аның әлеге мәнфәгатьләр конфликттын булдырмауға яки жайга салуға юнәлтелгән карарын үтәргә;

4) район Советында билгеләнгән гавами чыгышлар кагыйдәләрен үтәргә;

5) депутат эшчәнлегенә бәйле булмаган максатларда конфиденциаль характердагы белешмәләргә кертелгән, депутат вазыйфаларын үтәүгә бәйле рәвештә аңа мәгълүм булган белешмәләренә фаш итмәскә һәм файдаланмау;

6) физик һәм юридик затлардан (бүләкләр, акчалата бүләк, ссудалар, хезмәт

күрсәтүләр, күнел ачу, ял итү, транспорт чыгымнары һәм башка бүләкләүләр) депутат вазыйфаларын үтәүгә бәйле рәвештә акчалата бүләк алмаса.

7. Даими нигездә үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыручы депутат, жирле үзидарәнең сайланулы органы эгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты түбәндәгеләргә хокуклы түгел:

3) эшмәкәрлек эшчәнлегә белән шәхсэн яки ышанычлы затлар аша шөгылләнәргә;

2) түбәндәгә очраклардан тыш, коммерция яки коммерцияле булмаган оешма белән идарә итүдә катнашырга:

а) сәяси партия белән идарә итүдә, һөнәри берлек органы, шул исәптән жирле үзидарә органында, муниципаль берәмлекнең сайлау комиссиясе аппаратында төзелгән беренчел профсоюз оешмасының сайланулы органы тарафыннан түләүсез нигездә катнашу, башка ижтимагый оешма, торак төзелеш, гараж кооперативлары съездында (конференциясендә) яисә гомуми жыелышында, күчәмсез мөлкәт милекчеләре ширкәтендә катнашу;

б) жирле үзидарә органында, муниципаль берәмлекнең сайлау комиссиясе аппаратында төзелгән коммерциягә карамаган оешма идарәсендә (сәяси партия белән идарә итүдә катнашудан тыш, һөнәри берлек органы, шул исәптән сайланулы орган тарафыннан) түләүсез нигездә катнашу, Россия Федерациясе субъекты законында билгеләнгән тәртиптә Россия Федерациясе субъектының югары вазыйфаи затына (Россия Федерациясе субъекты дүләт хакимиятенең югары башкарма органы житәкчесенә) алдан хәбәр итеп, башка ижтимагый оешманың, торак, торак-төзелеш, гараж кооперативларының, күчәмсез мөлкәт милекчеләре ширкәтенең съездында (конференциясендә) яисә гомуми жыелышында катнашу

в) Россия Федерациясе субъектының муниципаль берәмлекләре советында, башка муниципаль берәмлекләренең берләшмәләрендә, шулай ук аларның идарә органнарында муниципаль берәмлек мәнфәгатләрен түләүсез нигездә тәкъдим итү;

г) муниципаль берәмлек муниципаль берәмлекне гамәлгә куючы (катнашучы) муниципаль берәмлек булган оешма идарә органнарында һәм ревизия комиссиясендә оешманы гамәлгә куючы (акционер) тарафыннан оешманы гамәлгә куючының вәкаләтләрен муниципаль берәмлек исемнән гамәлгә ашыру тәртибен йә муниципаль милектәгә акцияләр (Устав капиталындагы өлешләр) белән идарә итү тәртибен билгели торган муниципаль хокукый актлар нигезендә түләүсез нигездә тапшыру;

д) федераль законнарда каралган башка очраклар;

3) мөгаллимлек, фәнни һәм башка ижади эшчәнлектән тыш, бүтән түләүле эшчәнлек белән шөгылләнәргә. Шул ук вакытта укучылык, фәнни һәм башка ижади эшчәнлек, әгәр Россия Федерациясенең халыкара шартнамәсе яисә Россия Федерациясе законнары белән башкасы каралмаган булса, чит ил дүләтләре, халыкара һәм чит ил оешмалары, чит ил гражданны һәм гражданлыгы булмаган затлар акчалары хисабына гына финанслана алмый;

4) Россия Федерациясенең халыкара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, идарә органнары, Попечительләр яки Күзәтчелек советлары, Россия Федерациясе территориясендә эшләүче чит ил коммерцияле булмаган хөкүмәтнеке булмаган һәм аларның структур бүлекчеләре составына керергә."

7.1. Район Советы депутаты билгелэнгән чикләүләрне, тыюларны үтәргә, бурычларны үтәргә тиешлениң 25 декабрәндәге "Коррупциягә каршы тору турында" 273-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар. Депутатның вәкаләтләре билгелэнгән чикләүләрне, тыюларны, бурычларны үтәмәгән очракта вакытыннан алда туктатыла.

7.2. Район Советы депутаты тарафыннан керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында Россия Федерациясе законнары нигезендә тапшырыла торган белешмәләренә дәрәсләгән һәм тулылыгын тикшерү Татарстан Республикасы Президенты карары буенча Татарстан Республикасы Законнда билгелэнгән тәртиптә башкарыла.

7.3. Әлеге статьяның 7 өлеше нигезендә үткәрелгән тикшерү нәтижәсендә «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, 2012 елның 3 декабрәндәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт Вазыйфаларын биләүче затлар һәм аларның керемнәренә башка затлар чыгымнарының туры килүен тикшереп тору турында» 2012 елның 3 декабрәндәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (керемнәр) ачуны һәм булдыруны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю турында» 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон, Татарстан Республикасы Дәүләт вазыйфаларын биләүче затларның һәм аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында» 2012 елның 3 декабрәндәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгелэнгән чикләүләрне, тыюларны, бурычларны үтәмәү фактлары ачыкланганда, Татарстан Республикасы Рәис район Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турында гариза белән тиешле карарны кабул итәргә вәкаләтле жирле үзидарә органына яисә судка мөрәжәгать итә..

7.4. Үз керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында, шулай ук хатынының (иренен) һәм балигъ булмаган балаларының керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында дәрәс һәм тулы булмаган белешмәләр биргән депутатка, жирле үзидарәнә сайланулы органы эгъзасына, жирле үзидарәнә сайланулы вазыйфаи затына, әгәр дә бу мәгълүматларны бозып күрсәтү мөһим түгел икән, түбәндәге җаваплылык чаралары кулланылырга мөмкин:

1) кисәтү;

2) депутатны, жирле үзидарәнә сайланулы органы эгъзасын муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органында, жирле үзидарәнә сайланулы органында вазыйфадан азат итү, аның вәкаләтләре вакыты беткәнчә, муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органында, жирле үзидарәнә сайланулы органында вазыйфа биләүдән мәхрүм итү;

3) даими нигездә вәкаләтләренә гамәлгә ашырудан азат итү, аның вәкаләтләре вакыты беткәнчәгә кадәр даими нигездә вәкаләтләренә гамәлгә ашыру хокукыннан мәхрүм итү.;

4) муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органында, жирле үзидарәнә сайланулы органында аның вәкаләтләре чоры туктатылганчы вазыйфаларны биләүне тыю;

5) вәкаләтләре чоры туктатылганчы даими нигездә вәкаләтләр башкаруны тыю.

7.5. Депутатка, жирле үзидарәнә сайланулы органы эгъзасына, жирле үзидарәнә сайланулы вазыйфаи затына карата әлеге статьяның 7.4 өлешендә күрсәтелгән җаваплылык чараларын куллану турында карар кабул итү тәртибе Россия Федерациясе субъекты законы нигезендә муниципаль хокукый акт белән билгеләнә.

27 статья. Район Советы депутатының район халкы белән үзара мөнәсәбәте

1. Район Советы депутаты район халкы, шулай ук предприятие, оешма, дөүләт органнары һәм район территориясендә урнашкан башка органнар белән элемтәдә тора.

2. Район Советы депутаты жирлектә яшәүчеләр алдында хисап тотта, аның вәкиле булып тора, үз эше турында район Советы эше турында даими мәгълүмат бирә, шулай ук халыкны кабул итә.

3. Район Советы депутаты район халкының законлы хокукларын, ирекләрен һәм мәнфәгатьләрен тәмин итү буенча законнарда каралган чараларны күрергә, шул исәптән алардан кергән тәкъдимнәрне, гаризаларны, шикаятьләрне карарга, аларда булган мәсьәләләрне дәрәс һәм үз вакытында хәл итәргә тиеш.

Депутатларның сайлаучылар белән очрашулар биналарда, махсус каралган урыннарда, шулай ук ишегалдындагы территорияләрдә оештырылырга мөмкин, ләкин алар яшәү транс-порт яки социаль инфраструктура, элемтә объектлары эшчәнлегенә комачаулык китермәскә, жәяүлеләрнең һәм (яки) транспорт чараларының хәрәкәтенә, гражданның торақ урыннарына яки транспорт яисә социаль инфраструктура объектларына баруларына кыенлык тудырмаска тиеш. Мондый очрашулар турында Татарстан Республикасы башкарма хакимияте органнарына яисә жирле үзидарә органнарына хәбәр итү таләп ителми. Шул ук вакытта депутат күрсәтелгән органнарда аларны үткәру датасы һәм вакыты турында алдан хәбәр итәргә хокуклы.

5. Жирле үзидарә органнары депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын үткәру өчен махсус билгеләнгән урыннары билгелеләр, шулай ук депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын үткәру өчен жирле үзидарә органнары тарафыннан бирелә торган урыннар исемлеген һәм аларны бирү тәртибен билгелеләр.

6. Депутатның сайлаучылар белән очрашулары Россия Федерациясенә жыелышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турындагы законнары нигезендә үткәрелә.

7. Депутатның сайлаучылар белән жыелышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турында Россия Федерациясә законнары белән билгеләнә торган гавами чара формасында сайлаучылар белән очрашуларын оештыруга яисә үткәругә комачаулау Россия Федерациясә законнары нигезендә административ жаваплылыкка китерә.

28 статья. Яңа сайланган район Советы эшен оештыру

1. Яңа чакырылыш район Советы беренче сессиягә район Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесе сайланганнан соң 30 көн эчендә жыела. Сайлаулардан соң район Советының беренче утырышын район Советының алдагы чакырылышы белән сайланган район Башлыгы, ә ул булмаганда район Башкарма комитеты житәкчесә чакыра һәм әзерли.

2. Сайлаулардан соң беренче булып район Советы сессиясен район Башлыгын сайлаганчы районның өлкән депутаты ача һәм алып бара.

29 статья. Район Советы компетенциясә

1. Район Советының аерым компетенциясендә:

1) район Уставын кабул итү һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү;

2) район территориясендә гомуммәжбүри кагыйдэләр билгеләү;

2) район бюджеты проекты һәм аның үтәләше турында хисап;

4) федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә жирлекләр бюджетларына федераль, региональ һәм жирле сЖирлеТатарстаналымнардан һәм жыемнардан, бюджет законнары, салымнар һәм жыемнар турындагы законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә күчерелергә тиешле махсус салым режимнарында каралган салымнардан һәм жыемнардан муниципаль районнар бюджетларына чигерүләрнең нормативларын билгеләү, жирле салымнарны һәм жыемнарны үзгәртү һәм юкка чыгару;

5) муниципаль районның социаль-икътисадый үсеш стратегиясен раслау;

6) чикләренә үзгәртү, районны үзгәртеп кору турындагы инициативаны күрсәтү;

7) Жирле референдум билгеләү;

8) район Башлыгын сайлау;

9) Район Башлыгы урынбасарын сайлау;

10) жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затларына, жирле үзидарәнең сайланулы органнары эгъзаларына, муниципаль берәмлекләренә вәкиллеке органнарына депутатлар, муниципаль хезмәткәрләр һәм муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләренә һөнәри белем һәм өстәмә һөнәри белем бирүне оештыру;

4) район Башкарма комитеты житәкчесен билгеләү турында;

12) район Башкарма комитеты структурасын раслау, аның хезмәткәрләренә чик санын билгеләү;

13) район Башкарма комитеты житәкчесе вазыйфасын биләүгә конкурс үткәрү тәртибен, конкурс комиссиясе эгъзаларын билгеләү;

14) Контроль-хисап палатасы турында нигезләмәне, Финанс-бюджет палатасы турында нигезләмәне һәм мөлкәти һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы турында нигезләмәне раслау;

«16) район Башлыгы тәкъдиме белән районның Контроль-хисап палатасы рәисен, районның Финанс-бюджет палатасы житәкчесен, районның Милек һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы житәкчесен билгеләү һәм аларның отставкасын кабул итү, район сайлау комиссиясе эгъзаларын билгеләү;»;

16) районның чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне билгеләү;

17) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында закон чыгару инициативасы хокукын гамәлгә ашыру;

18) районның муниципаль милкендәге мөлкәткә идарә итү һәм аның белән эш итү тәртибен, шул исәптән федераль законнар нигезендә аны хосусыйлаштыру тәртибен һәм шартларын билгеләү; муниципаль мөлкәтнең читләштерелүе район Советы тарафыннан килештереп яисә расланганнан соң гамәлгә ашырыла торган төрләрә исемлеген билгеләү;

19) муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр төзү, үзгәртеп оештыру һәм бетерү турында карарлар кабул итү тәртибен, шулай ук муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәтләренә тарифлар билгеләү тәртибен һәм, әгәр федераль законнарда башкасы каралмаган булса, аларны билгеләү тәртибен билгеләү;

20) муниципальара хезмәттәшлек оешмаларында районның катнашу тәртибен билгеләү;

21) районның жирле үзидарә органнары эшчәнлеген матди-техник һәм оештыру ягыннан тәмин итү тәртибен билгеләү;

22) жирле әһмиятгәгә мәсьәләләренә хәл итү вәкаләтләрен жирле үзидарә органнары һәм районның жирле үзидарә вазыйфаи затлары тарафыннан үтәүне тикшереп тору;

23) районны һәм авыл жирлекләрен территориаль планлаштыру документларын, районның һәм авыл жирлекләренәң жирдән файдалану һәм төзелешләр кагыйдәләрен, район һәм авыл жирлекләрен шәһәр төзелешен проектлауның жирле нормативларын раслау;

24) гадәттән тыш хәлләренә бетерү өчен финанс һәм матди ресурсларның жирле резервларын булдыру һәм алардан файдалану тәртибен билгеләү;

25) жирлекләренәң бюджет тәмин ителешә дәрәжәсен тигезләү өчен район бюджетыннан кирәкле акчаларны бүлеп бирү шартларын һәм тәртибен билгеләү;

26) автоном коммерциягә карамаган оешмалар һәм фондлар рәвешендә коммерциягә карамаган оешмалар төзү турында карарлар кабул итү;

27) үз массакуләм мәгълүмат чараларын гамәлгә ашыру;

28) район Уставы һәм район Советы карарлары аңлатмасы;

29) үз эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча район Советы регламентын һәм башка карарлар кабул итү;

30) район Советы аппараты турындагы нигезләмәне раслау;

31) район Башлыгын отставкага чыгару турында карар кабул итү;

32) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән муниципаль районнарның вәкиллекле органнары карамагына кертелгән башка вәкаләтләр, шулай ук әлегә Устав тарафыннан район Советы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләр.

2. Район Советы район Башлыгының, башкарма комитет житәкчесенәң район Башлыгының район Башлыгының һәм башка ведомствосындагы жирле үзидарә органнарының эшчәнлекләре нәтижәләре турында, шул исәптән район Советы куйган мәсьәләләренә хәл итү турындагы еллык отчетларын тыңлый.

30 статья. Район Советының эш тәртибе

1. Район Советының эш тәртибе әлеге Устав һәм район Советы Регламенты белән билгеләнә.

2. Район Советы эшенең төп формасы аның район Советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр хәл ителә торган сессияләре.

3. Район Советы сессиясе, әгәр анда район Советының сайланган депутатлары санының кимендә 50 проценты катнашса, тулы хокуклы.

4. Район Советының чираттагы сессияләре кирәк саен, ләкин кимендә өч айга бер тапкыр уздырыла. Чираттан тыш сессияләр район Башлыгы яки депутатлар төркеме инициативасы белән район Советы депутатларының билгеләнгән санының кимендә өчтән бере инициативасы буенча чакырыла.

5. Совет сессиясе район Башлыгы тарафыннан чакырыла. Район Советы депутатлары һәм чакырылган кунаклар чираттагы сессиянең вакыты, урыны һәм көн тәртибе турында биш көннән дә соңга калмыйча, ә чираттан тыш сессиягә - аны үткәргүгә бер көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.

6. Район Советының һәр сессиясендә сессия беркетмәсе алып барыла. Сессия беркетмәсенә сессияне уздыру датасы, урыны һәм вакыты турындагы белешмәләр кертелә, карала торган барлык мәсьәләләр санап чыгарыла һәм, тавыш бирү йомгакларын күрсәтеп, барлык кабул ителгән карарлар теркәлә. Район Башлыгы район Советы сессиясе сессиясе беркетмәсенә кул куйганнан соң, аның белән районның теләсә кайсы кешесе таныша ала.

7. Район Советы сессияләрендә һәр депутат бер тавышка ия. Район Советы депутаты шәхсән үзе тавыш бирү хокукын гамәлгә ашыра. Район Советы сессияләрендә тавыш бирү ачык һәм яшерен булырга мөмкин. Тавыш бирүнең һәр төрөн куллану очраklары әлеге Устав, район Советы регламенты белән билгеләнә.

31 статья. Район Советы эшчәнлеген оештыру

1. Район Советы эшчәнлеген район Башлыгы оештыра.

2. Район Советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләрне алдан карау һәм эзерләү регламенты нигезендә депутатлар арасынан, район Башлыгы һәм аның урынбасарларынан тыш, район Советы эшчәнлегенә төп юнәлешләре буенча даими комиссияләр төзелә, шулай ук вакытлы комиссияләр төзелергә мөмкин.

3. Муниципаль программаларны, район Советы карарлары проектларын эзерләү, район Советы каршындагы район карамагына кертелгән мөһим мәсьәләләр турында фикер алышу өчен депутатлар, район Башкарма комитеты, жәмәгать берләшмәләре, оешма һәм предприятие вәкилләре, белгечләр, экспертлар һәм район халкы составында эшче, эксперт һәм башка киңәшмә төркемнәре төзелергә мөмкин.

4. Район Советы эшчәнлеген оештыру, хокукый, мәгълүмати, матди-техник һәм башка төрле тәэмин итүне район Советы аппараты башкара.

32 статья. Район Советының контроль функцияләрен гамәлгә ашыру

1. Район Советы район территориясендә әлеге Устав нигезләмәләренә, район Советы кабул итә торган норматив актларның, район бюджеты үтәлешен, бюджеттан тыш фонд акчаларынан, район үсеше программаларынан файдалануны, район Башкарма комитеты һәм аның житәкчесе эшчәнлеген контрольдә тоту.

2. Районның жирле үзидарэ органнары һәм аларның вазыйфаи затлары тарафыннан закон, әлеге Устав һәм башка муниципаль норматив хокукый актларны бозу фактлары ачыкланган очракта, район Советы, район Башлығы карары белән, депутатлардан әлеге фактларны тикшерү өчен вакытлы контроль комиссияләре төзелә ала.

3. Закон нигезендә, район Советы, район Башлығы карары белән район бюджеты акчаларын максатчан файдалану, муниципаль милекне файдалануның нәтижәләгә, шулай ук район Башкарма комитеты финанс-хужалык эшчәнлегенә башка мәсьәләләре буенча тикшерүләр (ревизияләр) үткөрелергә мөмкин. Тикшерүләр (ревизияләр) үткөрүгә билгеләнгән тәртиптә бәйсез аудиторлар, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белгечләре җәлеп ителергә мөмкин.

4. Районның Башкарма комитеты, аның җитәкчесе, предприятиеләре, учреждениеләре, оешмалары, вазыйфаи затлары, әгәр закон белән башкасы билгеләнмәгән булса, район Советы, аның контроль комиссияләре мөрәҗәгатә буенча район Советы карамагына караган мәсьәләләр буенча соратып алына торган мәгълүмат бирергә, ә кануннарны, муниципаль норматив хокукый актларны бозган очракта, хокук бозуларны бетерү һәм гаепле затларны җаваплылыкка тарту өчен кичекмәстән чаралар күрергә тиеш.

5. Район Советы контроль функцияләрен башкарганда район Башкарма комитетының финанс-хужалык һәм башкарма-күрсәтмә эшчәнлегенә тыкшынырга хокуклы түгел.

33 статья. Район Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Район Советы вәкаләтләре түбәндәге очракларда вакытыннан алда туктатылырга мөмкин:

- 1) район Советы үз-үзен таркату турында карар кабул итү;
- 2) район Советын тарату каралган тәртиптә һәм нигезләрдә
- 3) район Советы депутатларының әлеге составының хокуксызлыгы турында Татарстан Республикасы Югары суды карары үз көченә кәргән очракта, шул исәптән депутатларның үз вәкаләтләрен бирүләренә бәйле рәвештә;
- 4) районны үзгәртеп кору;
- 5) район чикләрен үзгәртү нәтижәсендә район сайлаучылары санын 25 проценттан артыгракка арттыру;
- 6) гражданның турыдан-туры ихтыярын белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль норматив хокукый актны бастырып чыгару срогы бозылган очракта.

2. Район Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктатуга аның депутатларының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылуга сәбәп була.

3. Район Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, жирлекләренә вәкилләккә органнары бер ай дәвамында район Советы составына башка депутатларны сайларга тиеш.

34 статья. Район Советының үз-үзен таркату турында карар кабул итү тәртибе

1. Район Советының үз-үзен таркату турындагы карар район Башлығы яисә

депутатлар төркеме инициативасы белән район Советы депутатларының билгеләнгән санының кимендә яртысы күләмендә кабул ителергә мөмкин.

2. Үз-үзен таркату турында карар кабул итү инициативасы түбәндәгечә күрсәтелә алмый:

1) район Советы сайланганнан соң беренче ел дәвамында;

2) район бюджетын кабул итү һәм аның үтәлеше турында хисап раслау чорында;

3) район Башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, яңа район Башлыгын сайлаганчы.

3. Район Советының үз-үзен таркату турындагы язма тәкъдимендә үз-үзен тарату мотивлары булырга тиеш, шулай ук аңа рөхсәтнең сәбәпләрен нигезләүче башка материаллар да өстәлергә мөмкин.

4. Район Советы карары белән депутатлар арасынан үзтаркату турындагы мәсьәләне алдан карау өчен комиссия төзелә. Район Советы яки район Башлыгы карары буенча район Советының үз-үзен тарату мәсьәләсен халык алдында тыңлауларга чыгарырга мөмкин.

5. Район Советының үз-үзен таркату турындагы мәсьәләне карауның дәвамлылыгы район Советы депутатларының һәм район кешеләренә үз-үзләрен тарату инициативасын һәръяклап һәм объектив рәвештә тикшерү мөмкинлеген гарантияләргә тиеш. Үз-үзен таркату турындагы карар үз-үзен тарату турындагы инициативаны чыгарган көннән соң ике ай узгач кабул ителергә мөмкин.

6. Район Советының үз-үзен таркату турындагы карар район Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яшерен тавыш бирү юлы белән өчтән ике тавыш белән кабул ителә.

7. Район Советы үз-үзен таркату турындагы тәкъдиме кире кагылган очракта, үз-үзен тарату турындагы кабат инициатива үз-үзен таркату турындагы мәсьәлә буенча тавыш биргән көннән бер елдан да иртәрәк күрсәтелергә мөмкин.

35 статья. Район Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Район Советы депутаты вәкаләтләре түбәндәге очракларда вакытыннан алда туктатыла:

1) үлем;

2) үз теләге белән отставкалар;

3) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип танылса;

4) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылса яисә вафат дип игълан ителсә;

5) аңа карата судның гаепләү карары законлы көченә керү;

6) Россия Федерациясеннән даими яшәү урынына чыгу;

7) Россия Федерациясе гражданлыгы йә чит ил гражданлыгы - Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы чит ил гражданлыгы, аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидәрә органнарына сайланган булырга хокуклы, чит дәүләт гражданлыгы яисә Россия Федерациясе халыкара шартнамәсе нигезендә Россия Федерациясе гражданы йә чит ил гражданы территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы бүтән документ яисә чит ил гражданы, әгәр Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә башкача каралмаган булса, жирле үзидәрә органнарына сайланган булырга хокуклы;

8) сайлаучылар тарафыннан район составына керүче жирлекнең тиешле вәкиллекле органы депутаты буларак чакыртып алу;

9) район Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату йә аның вәкаләтләрен жирлек Башлыгы яисә жирлекнең тиешле вәкиллекле органы депутаты буларак вакытыннан алда туктату;

10) хәрби хезмәткә чакыру яисә аны алыштыра торган альтернатив граждан хезмәтенә юллама;

11) «Россия Федерациясендә жирле үзидәрә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән чикләүләренә үтәмәгән очракта

12) федераль законнарда билгеләнгән башка очракларда.

2. Әлеге статьяның 1 өлешендәге 1 - 7, 10 һәм 12 пунктларында күрсәтелгән очракларда шәһәр жирлеге советы депутатының вәкаләтләрен туктату турындагы карар шәһәр жирлеге советы тарафыннан кабул ителә, анда шәһәр жирлеге советы депутаты тукталу көне, вәкаләтләре билгеләнә. Район Советы депутатының вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турында район Советы карары, вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килгән көннән соң 30 көннән дә соңга калмыйча кабул ителә, ә әгәр бу нигез район Советы сессияләре арасында барлыкка килгән очракта, - мондый нигез барлыкка килгән көннән өч айдан да соңга калмыйча кабул ителә.

Татарстан Республикасы Президенты район Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турында гариза белән мөрәжәгать иткән очракта, вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килгән көн булып - район Советына әлеге гариза кергән көн санала.»;

3. Әлеге статьяның 1 өлешендәге 8 пункттында каралган очракта, район Советы депутатының вәкаләтләре тиешле вәкиллекле орган депутатының чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижәләре рәсми басылып чыккан көннән туктатыла.

4. Әлеге статьяның 1 өлешендәге 9 пункттында каралган очракта район Советы депутаты вәкаләтләре район Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктаткан йә жирлек Башлыгы яисә жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктаткан көннән туктатыла,

5. Тиешле жирлекнең вәкиллекле органы депутатлары арасынан район Советы депутаты вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, күрсәтелгән орган бер ай эчендә район Советы составына башка депутатны сайларга тиеш.

IV бүлек. РАЙОН БАШЛЫГЫ

36 статья. Район Башлыгы-районның иң югары вазыйфай заты

1. Район Башлыгы районның иң югары вазыйфай заты булып тора.

2. Район Башлыгы район Советы тарафыннан сайлана һәм аның рәисе вәкаләтләрән башкара.

3. Район Башлыгы вазыйфасының рәсми атамасы - «Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Башлыгы».

37 статья. Район Башлыгын сайлау тәртибе

1. Район Башлыгы район Советы депутатлары арасыннан яңа сайланган муниципаль район Советының беренче сессиясендә яшерен тавыш бирү юлы белән сайлана, әгәр район Советы тавыш бирүнең башка тәртибен район Советы вәкаләтләре срогына билгеләмәсә.

Район Башлыгын сайлау район Советы депутатлары күрсәткән кандидатлар арасыннан, шул исәптән район халкы, ижтимагый берләшмәләр, Татарстан Республикасы Президентының тәкъдире нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Әгәр район Советы депутаты район Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысыннан күбрәгә сайланса, район Башлыгы булып санала.

38 статья. Район Башлыгы статусы

1. Район Башлыгы даими нигездә эшли.

2. Район Башлыгы үз эшчәнлегендә федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә район халкы һәм район Советы контролендә һәм аңа хисап тотта.

3. Район Башлыгы үзенең эшчәнлегенә турында район Советы алдында елына бер мәртәбә хисап тотта.

4. Район Башлыгы "Коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, "Дәүләт вазыйфаларын биләүче затлар һәм аларның керемнәренә башка затлар чыгымнарының туры килүен тикшереп тору турында" 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, "Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертәмнәр) ачуны һәм счетлары (кертәмнәре) булуны тыю турында" 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон, чит ил финанс инструментларына ия булу һәм (яисә) алардан файдалану турында" Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләргә, тыюларны, бурычларны үтәргә тиеш.

5. Үз вәкаләтләрән даими нигездә гамәлгә ашыручы депутат хокукы түгел:

1) эшмәкәрлек эшчәнлегенә белән шәхсән яки ышанычлы затлар аша шөгыльләнәргә;

2) түбәндәге очраклардан тыш, коммерция яки коммерцияле булмаган оешма белән идарә итүдә катнашырга:

а) сәяси партия, һөнәр берлеге органы, шул исәптән жирле үзидарә органында, муниципаль берәмлекнең сайлау комиссиясе аппаратында төзелгән беренчел профсоюз оешмасының сайлау органы тарафыннан түләүсез идарәдә катнашу, башка ижтимагый оешманың, торақ, торақ төзелеше, гараж кооперативларының, күчәмсез милек милекчеләре ширкәтенең гомуми жылышында (конференция) катнашу;

б) коммерциягә карамаган оешма идарәсендә (сәяси партия идарәсендә катнашудан тыш, һөнәри берлек органы, шул исәптән жирле үзидарә органында, муниципаль берәмлекнең сайлау комиссиясе аппаратында төзелгән беренчел профсоюз оешмасының сайланулы органы тарафыннан, башка ижтимагый оешманың, торак, торак-төзелеш, гараж кооперативларының, күчемсез мөлкәт милекчеләре ширкәтләренең съездында (конференциясендә) яисә гомуми жылышында катнашу, Татарстан Республикасы законында билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы Рәисенә (Татарстан Республикасы Премьер-министрына) алдан хәбәр итеп, түләүсез нигездә катнашу;

в) Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре советында, муниципаль берәмлекләренең башка берләшмәләрендә, шулай ук аларның идарә органнарында район мәнфәгатьләрен түләүсез нигездә тапшыру;

г) идарә органнарында һәм ревизия комиссиясендә муниципаль берәмлек мәнфәгатьләрен түләүсез нигездә оештыруны, гамәлгә куючысы (катнашучы) муниципаль берәмлек булган оешманы гамәлгә куючы (акционер) тарафыннан оешманы гамәлгә куючының вәкаләтләрен муниципаль берәмлек исемненнән гамәлгә ашыру тәртибен йә муниципаль милектәге акцияләр (Устав капиталындагы өлешләр) белән идарә итү тәртибен билгели торган муниципаль хокукый актлар нигезендә тапшыру;

д) федераль законнарда каралган башка очраklar;

3) мөгаллимлек, фәнни һәм башка ижади эшчәнлектән тыш, бүтән түләүле эшчәнлек белән шөгыйльләнергә. Бу очракта, әгәр Россия Федерациясенәң халыкара килешүе яки Россия Федерациясе законнары белән башкасы каралмаган булса, укыту эшчәнлегә, фәнни һәм башка ижади эшчәнлек чит дөүләт, халыкара һәм чит ил оешмалары, чит ил гражданныр һәм гражданныгы булмаган затлар акчалары хисабына финанслана алмый;

4) Россия Федерациясенәң халыкара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, идарә органнары, попечительләр яки күзәтчелек советлары, Россия Федерациясе территориясендә эшләүче чит ил коммерцияле булмаган хөкүмәткә карамаган оешмалар һәм аларның структур бүлекчәләре составына керергә.

Район Башлығы гражданлык яки жинаять эше буенча яки административ хокук бозу турындагы эш буенча яклаучы яки вәкил (законлы вәкиллекек очраklarыннан тыш) сыйфатында катнаша алмый.

Район Башлығы вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре әлегә Устав белән федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә билгеләнә.

6. Үз керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында төгәл булмаган яисә тулы булмаган белешмәләр тапшырган район Башлығына, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигы булмаган балаларының керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында белешмәләр, әгәр әлегә белешмәләрне бозуы житди булмаса, түбәндәге жаваплылык чаралары кулланылырга мөмкин:

1) кисәтү;

2) район Советы депутатын район Советындагы вазыйфасыннан, жирле үзидарәнең сайланулы органыннан муниципаль берәмлекнең вәкиллекек органында, жирле үзидарәнең сайланулы органында үз вәкаләтләре чоры туктатылганчы биләү хокукыннан мәхрүм итеп азат итү;

3) даими нигездә вәкаләтләрне гамәлгә ашырудан азат итү, аның вәкаләтләре вакыты беткәнчегә кадәр даими нигездә вәкаләтләрне гамәлгә ашыру хокукыннан мәхрүм итү.;

4) үз вәкаләтләре чоры туктатылганчы район Советында, жирле үзидарәнең сайланулы органында вазыйфалар биләүне тыю;

5) вәкаләтләре чоры туктатылганчы даими нигездә вәкаләтләр башкаруны тыю.

39 статья. Район Башлыгы вәкаләтләре

Район Башлыгы:

1) районны башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары, гражданныр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә тәкъдим итә, ышанычнамәсез район исеменнән эш итә;

2) район Советы эшен оештыра, район Советы сессиясен чакыра һәм аларда рәислек итә;

3) әлеге Устав билгеләгән тәртиптә район Советы кабул иткән норматив хокукый актларга кул куя һәм халыкка житкерә;

4) үз вәкаләтләре чикләрендә район Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча хокукый актлар чыгара;

5) район Башкарма комитеты житәкчесе белән контракт төзи;

6) район Советы эшендә жәмәгәтьчелек фикерен ачуны һәм исәпкә алуны тәмин итү чараларын күрә;

7) гражданнырны кабул итүне, аларның мөрәжәгәтьләрен, гаризаларын һәм шикаятьләрен карауны оештыра;

8) район Советы сессияләре беркетмәләренә имза сала;

9) район Советы аппараты эше белән житәкчелек итә;

10) район Советының контроль вәкаләтләрне гамәлгә ашыруны жайга сала;

11) район Советын карап тоту һәм аның эшчәнлеген тәмин итү өчен район бюджетында каралган чыгымнар буенча эш итүче булып тора;

12) закон һәм әлеге Устав нигезендә гражданнырның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру буенча район Советының хокукый актын кабул итүне оештыра;

13) район жирле үзидарә органнарының федераль башкарма хакимият органнарының территориаль органнары, башка федераль органнар, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары, район территориясендә гамәлдә булган органнары белән кирәкле хезмәттәшлеген тәмин итә;

14) Район исеменнән икътисадый һәм социаль-мәдәни өлкәләрдә хезмәттәшлек

турында дәүләт хакимияте органнары, башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнары белән шартнамәләр һәм килешүләр, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән үзара хезмәттәшлек итү һәм гамәлләрне координацияләү турында килешүләр төзи;

15) муниципаль хезмәткәрләрнең һәм районның жирле үзидарә органнары хезмәткәрләренең хезмәт өчен түләү күләмнәрен һәм шартларын билгели;

16) жирле аһәмияткәгә мәсьәләләрне һәм жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен хәл итү буенча жирле үзидарә органнары тарафыннан вәкаләтләр гамәлгә ашыруны тәмин итә;

17) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән муниципаль районнар башлыклары карамагына кертелгән башка вәкаләтләрне, шулай ук әлеге Устав, район Советы карарлары белән район Башлыгы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра;

18) "Россия Федерациясендә дәүләти-хосусый партнерлык, муниципаль-хосусый партнерлык һәм Россия Федерациясенә аерым закон актларына үзгәрешләр кертү турында" 2015 елның 13 июлендәгә 224-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә муниципаль-хосусый партнерлык өлкәсендә "Татарстан Республикасының Лаеш муниципаль районы" муниципаль берәмлеге исемнән чыгыш ясый;

19) "Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы" муниципаль берәмлеге ачык партнер булса яки "Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы" муниципаль берәмлеге катнашында уртак конкурс үткәрү планлаштырылса (Россия Федерациясе, Россия Федерациясе субъекты катнашында уртак конкурс үткәрү планлаштырылган очрактан тыш), "Россия Федерациясендә дәүләт-хосусый партнерлык, муниципаль-хосусый партнерлык һәм Россия Федерациясенә аерым закон актларына үзгәрешләр кертү турында" 2015 елның 13 июлендәгә 224-ФЗ номерлы Федераль закон, Россия Федерациясенә башка федераль законнары һәм норматив хокукый актлары, Россия Федерациясе субъектларының норматив хокукый актлары, әлеге устав һәм муниципаль хокукый актлар белән каралган муниципаль-шәхси партнерлык проектына гамәлгә ашыру турында карарлар кабул итә һәм шулай ук башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра, я "Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы" муниципаль берәмлеге катнашында уртак конкурс уздыру планлаштырыла.

20) «Россия Федерациясендә дәүләти-хосусый партнерлык, муниципаль-хосусый партнерлык турында һәм Россия Федерациясенә аерым закон актларына үзгәрешләр кертү хакында» 2015 елның 13 июлендәгә 224-ФЗ номерлы Федераль законның 18 статьясындагы 2 өлеше нигезендә муниципаль-хосусый партнерлык өлкәсендәгә вәкаләтләрне гамәлгә ашыруга вәкаләтле жирле үзидарә органын билгели..

21) Район башлыгы проект нәтижәләгән бәяләүне уздыру һәм аның чагыштырма өстенлеген билгеләү өчен Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты тарафыннан билгеләнгән муниципаль-хосусый партнерлык проектына "Россия Федерациясендә дәүләти-хосусый партнерлык, муниципаль-хосусый партнерлык һәм Россия Федерациясенә аерым закон актларына үзгәрешләр кертү турында" 2015 елның 13 июлендәгә 224-ФЗ номерлы Федераль законның 9 статьясындагы 2-5 өлешләре нигезендә җибәрә.

40 статья. Район Башлыгы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Район Башлыгының вәкаләтләре түбәндәгә очрактарда вакытыннан алда туктатыла:

1) үлем;

2) үз теләге белән отставкага китү;

3) "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 741 статьясы нигезендә отставкага китү;

4) "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 74 статьясы нигезендә вазыйфасыннан ваз кичү;

5) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип танылса;

6) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылса яисә вафат дип игълан ителсә;

7) аңа карата судның гаепләү карары законлы көченә керү;

8) Россия Федерациясеннән даими яшәү урынына чыгу;

9) Россия Федерациясе гражданлыгы йә чит ил гражданлыгы - Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы чит ил гражданлыгы, аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланган булырга хокуклы, чит дәүләт гражданлыгы яисә Россия Федерациясе халыкара шартнамәсе нигезендә Россия Федерациясе гражданы йә чит ил гражданы территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы бүтән документ яисә чит ил гражданы, әгәр Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә башкача каралмаган булса, жирле үзидарә органнарына сайланган булырга хокуклы;

10) жирлекнең тиешле вәкилләклә органы депутаты буларак сайлаучылар тарафыннан чакыртып алынганда;

11) суд тәртибендә билгеләнгән сәләмәтлек торышы буенча район Башлыгы вәкаләтләрен тотрыклы рәвештә гамәлгә ашыра алмау;

12) районны үзгәртеп кору очрагында;

13) район чикләрен үзгәртү нәтижәсендә муниципаль район сайлаучылары санын 25 проценттан артыгракка арттыру.

2. Район Башлыгы вәкаләтләре шулай ук район Башлыгы, аның хатыны һәм балигъ булмаган балалары "Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертәмнәр) ачуны һәм счетлары (кертәмнәр) булуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю турында" Федераль закон белән билгеләнгән тыюны үтәмәгән очракта Россия Федерациясе Рәисенең ышанычын югалту сәбәплә вакытыннан алда туктатыла.

3. Район Башлыгының вәкаләтләре чоры тәмамланганчы алты айдан да кимрәк вакыт калса, муниципаль берәмлек Башлыгын сайлау яңа сайланган район Советының беренче утырышында гамәлгә ашырыла.

4. Район Башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, яңа район Башлыгы район Советының яқындагы утырышында вәкаләтләре шул рәвешле туктатылган көннән алып алты айдан артмаган срокта сайлана.

Жирлек Башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган көннән алып алты ай узгач, жирлекнең яңа Башлыгы сайлана торган жирлек Советы утырышын жирлек Советының яшь буенча иң өлкән депутаты алып бара.

2. Эгәр жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысыннан күбрәге аны сайлау өчен тавыш бирсә, депутат жирлекнең сайланган Башлыгы булып санала.

5. Район Башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган йә суд карары буенча сак астына алу яисә вазыйфасыннан вакытлыча читләштерү рәвешендә процессуаль мәжбүр итү чаралары кулланылган очракта, аның вәкаләтләрен район Башлыгы урынбасары башкара.

Район Башлыгы урынбасары булмаганда, район Башлыгы вәкаләтләрен вакытлыча район Советы депутаты башкара, ул район Советының якындагы утырышында башка депутатлар, инициативалы депутатлар тарафыннан тәкъдим ителгән кандидатлар арасынан сайлана.

Район Башлыгының вәкаләтләрен үтәү срогы район Башлыгы урынбасары йә район Советы депутаты тарафыннан район Башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган көннән алып алты айдан артмаска тиеш.

41 статья. Муниципаль район Башлыгын отставкага жибәру

1. Район Советы "Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 06 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә район башлыгын район Советы депутатлары инициативасы буенча яисә Татарстан Республикасы Рәисе инициативасы белән отставкага жибәргә хокуклы..

2. Район Башлыгын отставкага жибәру өчен түбәндәгеләр нигез була:

1) ““Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында” 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 75 статьясындагы 1 өлешенә 2 һәм 3 пунктларында каралган нәтижеләргә китергән (йогынты ясаган) район башлыгы карарлары, гамәлләре (гамәл кылмавы);

2) “Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында” 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда, башка федераль законнарда, әлеге Уставта каралган вәкаләтләргә гамәлгә ашыру, жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәэмин итү бурычларын өч ай һәм аннан артык вакыт дәвамында үтәмәү;

3) район Советы Башлыгының район Советы алдындагы еллык хисабы нәтижеләреннән чыгып, аның эшчәнлегенә канәгәтләнәрлек бәя бирмәү;

4) «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрэндәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, 2012 елның 3 декабрэндәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт вазыйфаларын биләүче затлар һәм аларның керемнәренә башка затлар чыгымнарының туры килүен тикшереп тору турында» 2012 елның 3 декабрэндәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм булдыруны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю турында» 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләргә, тыюларны, бурычларны үтәмәү;

5) жирлек Башлыгы, Жирлек Башкарма комитеты, жирлекнең башка органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затлары һәм аның ведомствосындагы оешмалары тарафыннан кеше һәм гражданның хокуклары һәм ирекләре тигезлегенә дәүләт гарантияләрен раса, милләт, тел, дингә һәм башка шартларга бәйлә рәвештә бозуның, раса, милли, тел яисә дини тартым билгеләре буенча хокукларны һәм дискриминацияне кертү, әгәр бу милләтара һәм динара татулыкны бозуга китерсә һәм милләтара (этникара) һәм конфессияара конфликтлар барлыкка килүгә ярдәм итсә.

3. Район Советы депутатларының район Башлыгын отставкага чыгару турындагы инициативалары, район Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән берен алга чыгарып, район Советына кертелә торган мөрәжәгать рәвешендә рәсмиләштерелә. Күрсәтелгән мөрәжәгать район Советының район Башлыгын отставкага чыгару турындагы карары проекты белән бергә кертелә. Әлеге инициативаны күрсәтү турында район Башлыгы һәм Татарстан Республикасы Раиса район Советына күрсәтелгән мөрәжәгать кертелгән көннең иртәгесеннән дә соңга калмыйча хәбәр ителәр.

4. Район Советы депутатларының район Башлыгын отставкага чыгару турындагы инициативасын карау, Татарстан Республикасы Рәисенәң фикерен исәпкә алып, гамәлгә ашырыла.

5. Район Советы депутатларының район Башлыгын отставкага чыгару турындагы инициативасын караганда, жирле үзидарә органнары тарафыннан Татарстан Республикасы законнары һәм законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәмин итүгә кагылышлы мәсьәләләргә һәм (яисә) район Башлыгының 1 өлешнең 2 һәм 3 пунктларында каралган нәтижеләргә китергән (йогынты ясаган) карарларын, гамәлләрен (гамәл кылмавын) карау күздә тотылса дераль законның 75 статьясы, район Башлыгын отставкага жиберү турындагы карар Татарстан Республикасы Раисе ризалыгы белән генә кабул ителергә мөмкин.

6. Район Башлыгын отставкага чыгару турында Татарстан Республикасы Раисаның инициативасы район Советының тиешле карары проекты белән бергә район Советына кертелә торган мөрәжәгать рәвешендә рәсмиләштерелә. Әлеге инициативаны күрсәтү турында район Башлыгы күрсәтелгән мөрәжәгать кертгән көннең иртәгесеннән дә соңга калмыйча хәбәр итә.

7. Район Советы депутатларының яисә Татарстан Республикасы Рәисенәң район Башлыгын отставкага чыгару турындагы инициативасын карау тиешле мөрәжәгать кертелгән көннән бер ай эчендә район Советы тарафыннан гамәлгә ашырыла.

8. Район Советының район Башлыгын отставкага чыгару турындагы карары, әгәр аның өчен район Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесе тавыш бирсә, кабул ителгән дип санала.

9. Район Башлыгын отставкага чыгару турындагы район Советы карары район Советы утырышында рәислек итүче депутат тарафыннан имзалана.

10. Район Советы район Башлыгын отставкага чыгару турында карар кабул иткәндә түбәндәгеләр тәмин ителергә тиеш:

1) аларга тиешле утырышның кайчан һәм кайда узагагы турында алдан хәбәр итү, шулай ук район Советы депутатларының яисә Татарстан Республикасы Рәисенәң аны отставкага чыгару турындагы карары проекты белән танышуы;

2) аңа район Советы депутатларына отставкага китү өчен нигез булган шартларга карата аңлатма бирү мөмкинлеге бирү.

11. Район Башлығы аны отставкага чыгару турында район Советы карары белән килешмәсә, ул үзенә аерым фикерен язма рәвештә бәян итәргә хокуклы.

12. Район Башлығын отставкага чыгару турындагы карар, кабул ителгән көннен биш көннен дә соңга калмыйча, рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш. Район Башлығы аны отставкага чыгару мәсьәләсе буенча үзенә аерым фикерен язма рәвештә белдергән очракта, ул район Советы карары белән бергә бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

13. Әгәр район Советы депутатларының яки Татарстан Республикасы Рәисенә район башлығын отставкага жиберү турындагы инициативасы район Советы тарафыннан кире кагылган булса, район башлығын отставкага жиберү турындагы мәсьәлә район Советы утырышы уздырылганнан соң ике айдан соң район Советына кабат карауга чыгарылырга мөмкин.

42 статья. Район Башлығы урынбасары

1. Район Башлығы тәкъдиме белән район Советы тарафыннан депутатлар арасынан район Башлығы урынбасары сайлана.

Район Башлығы урынбасары ачык тавыш бирү юлы белән сайлана.

2. Әгәр район Советы депутаты район Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысынан күбрәге белән сайланса, район Башлығының урынбасары сайланган булып санала.

3. Район башлығы урынбасары район Советы Регламентында билгеләнгән бурычларны бүлүгә ярашлы рәвештә функцияләренә башкара, район Башлығы йөкләмәләрен үти, ә ул вакытлыча булмаганда (авыру яки ялга чыгу сәбәпле) яки үз бурычларын үтәү мөмкинлеге булмаганда яки вәкаләтләрен вакытыннан алда туктаткан очракта район башлығы вазифаларын башкара.

4. Район Башлығы азатлык нигезендә бер урынбасарны сайларга тәкъдим итәргә хокуклы.

5. Район Башлығы урынбасарының вәкаләтләре әлеге Уставның 35 статьясында каралган нигезләр буенча вакытыннан алда туктатыла.

6. Район Башлығы урынбасары район Башлығы инициативасы буенча яки район Советы депутатлары санынан кимендә өчтән бер өлеше депутатлар төркеме таләбе буенча кабул ителгән район Советы карары буенча да вазифадан теләсә кайсы вакытта чакыртып алынырга мөмкин. Район Башлығы урынбасарларын чакыртып алу турындагы карар район Советы депутатларының билгеләнгән санынан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

7. Үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыручы район Башлығы урынбасары түбәндәгеләргә хокуклы түгел:

1) эшмәкәрлек эшчәнлеге белән шәхсән яки ышанычлы затлар аша шөгыйльләнергә;

2) түбәндәге очрақлардан тыш, коммерция яки коммерцияле булмаган оешма белән идарә итүдә катнашырга:

а) сәяси партия белән идарә итүдә, һөнәри берлек органы, шул исәптән жирле үзидарә органында, муниципаль берәмлекнең сайлау комиссиясе аппаратында төзелгән беренчел профсоюз оешмасының сайланулы органы тарафыннан түләүсез нигездә катнашу, башка ижтимагый оешма, торак, торак-төзелеш, гараж кооперативлары съездында (конференциясендә) яисә гомуми жыелышында, күчемсез мөлкәт милекчеләре ширкәтендә катнашу;

б) коммерциягә карамаган оешма идарәсендә (сәяси партия идарәсендә катнашудан тыш, һөнәри берлек органы, шул исәптән жирле үзидарә органында, муниципаль берәмлекнең сайлау комиссиясе аппаратында төзелгән беренчел профсоюз оешмасының сайланулы органы тарафыннан, башка ижтимагый оешманың, торак, торак-төзелеш, гараж кооперативларының, күчемсез мөлкәт милекчеләре ширкәтләренең съездында (конференциясендә) яисә гомуми жыелышында катнашу, Татарстан Республикасы законында билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы Рәисенә (Татарстан Республикасы Премьер-министрына) алдан хәбәр итеп, түләүсез нигездә катнашу;

в) Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре советында, муниципаль берәмлекләрнең башка берләшмәләрендә, шулай ук аларның идарә органнарында район мәнфәгатьләрен түләүсез нигездә тапшыру;

г) идарә органнарында һәм ревизия комиссиясендә муниципаль берәмлек мәнфәгатьләрен түләүсез нигездә оештыруны, гамәлгә куючысы (катнашучы) муниципаль берәмлек булган оешманы гамәлгә куючы (акционер) тарафыннан оешманы гамәлгә куючының вәкаләтләрен муниципаль берәмлек исемненнән гамәлгә ашыру тәртибен йә муниципаль милектәге акцияләр (Устав капиталындагы өлешләр) белән идарә итү тәртибен билгели торган муниципаль хокукый актлар нигезендә тапшыру;

д) федераль законнарда каралган башка очрақлар;

3) укыту, фәнни һәм башка ижади эшчәнлектән тыш, башка түләүле эшчәнлек белән шөгыльләнү. Шул ук вакытта укыту, фәнни һәм башка ижади эшчәнлек, әгәр Россия Федерациясенә халыкара килешүендә яки Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, чит ил дәүләтләре, халыкара һәм чит ил оешмалары, чит ил гражданны һәм гражданлыгы булмаган затлар ақчалары хисабына гына финанслана алмый;

4) идарә органнары, попечительлек яки күзәтү советлары, чит ил коммерцияле булмаган хөкүмәтнеке булмаган оешмаларның һәм Россия Федерациясе территориясендә эшләүче аларның структур бүлекчәләренең башка органнары составына керергә, әгәр Россия Федерациясенә халыкара килешүендә яки Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса.

Район Башлыгының даими нигездә вәкаләтләр башкаручы урынбасары гражданлык яки жинаять эше буенча яки административ хокук бозу турындагы эш буенча яклаучы яки вәкил (законлы вәкиллек очрақларыннан тыш) сыйфатында катнаша алмый.

8. Район Башлыгы урынбасары "Коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль законда, "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда һәм башка федераль законнарда билгеләнгән чикләүләрне һәм тыюларны үтәргә тиеш..

9. Район Башлыгы урынбасары вәкаләтләрне гамәлгә ашыру гарантияләре элге Устав тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә билгеләнә.

10. Үз керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында дәрәс булмаган яки тулы булмаган мәгълүматлар, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигы булмаган балаларының керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында мәгълүматлар тапшырган район башлыгы урынбасарына, әгәр бу мәгълүматларны бозу әһәмиятсез булса, түбәндәге җаваплылык чаралары кулланылырга мөмкин:

1) кисәтү;

2) район Советы депутатын район Советындагы вазыйфасыннан, жирле үзидарәнен сайланулы органыннан муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органында, жирле үзидарәнен сайланулы органында үз вәкаләтләре чоры туктатылганчы биләү хокукыннан мәхрүм итеп азат итү;

3) даими нигездә вәкаләтләрне гамәлгә ашырудан азат итү, аның вәкаләтләре вақыты беткәнчегә кадәр даими нигездә вәкаләтләрне гамәлгә ашыру хокукыннан мәхрүм итү.;

4) үз вәкаләтләре чоры туктатылганчы район Советында, жирле үзидарәнен сайланулы органында вазыйфалар биләүне тыю;

5) вәкаләтләре чоры туктатылганчы даими нигездә вәкаләтләр башкаруны тыю.

V бүлек. РАЙОН БАШКАРМА КОМИТЕТЫ

43 статья. Районның Башкарма комитеты - район жирле үзидарәсенә башкарма-күрсәтмә органы.

1. Районның Башкарма комитеты район жирле үзидарәсенә башкарма-күрсәтмә органы булып тора.

2. Район Башкарма комитетының рәсми исеме - "Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Башкарма комитеты" муниципаль учреждениесе, кыскартылган исеме - "районның Башкарма комитеты".

3. Район Башкарма комитеты район Советы, район Башлыгы һәм район халкы контролендә һәм аңа хисап тота.

4. Районның Башкарма комитетына гражданлык хәле актларын дәүләт теркәвенә алу өчен тапшырылган вәкаләтләрне гамәлгә ашыру өчен район гербы төшерелгән мөһер, бланклар, үз исеме булган бланклар, шулай ук Россия Федерациясе гербы төшерелгән түгәрәк мөһер була.

5. Район Башкарма комитеты эшчәнлеген тәэмин итүгә чыгымнар район бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

44 статья. Район Башкарма комитеты структурасы

1. Башкарма комитет структурасы Башкарма комитет җитәкчесе тәкъдиме буенча

район Советы тарафыннан раслана.

2. Район Башкарма комитеты структурасына башкарма комитет житәкчесе, аның урынбасарлары, тармак (функциональ) һәм (яисә) башкарма комитетның территориаль органнары керә.

45 статья. Башкарма комитет вәкаләтләре

1. Районның Башкарма комитеты:

1) планлаштыру, бюджет, финанс һәм исәпкә алу өлкәсендә:

- район бюджеты проектын (бюджет проектын һәм уртача сроклы финанс планын) төзүне тәмин итә;

- кирәкле документлар һәм материаллар белән район бюджеты проектын (бюджет проектын һәм урта сроклы финанс планы) район Советы раславына кертә;

- Россия Федерациясе Бюджет кодексына ярашлы рәвештә бюджетара трансфертларны бүлү методикаларын һәм (яки) бирү тәртибен эшли һәм раслай;

- район бюджетының үтәлешен тәмин итә һәм бюджет хисабы төзи, район Советы раславына район бюджетының үтәлеше турында хисап тапшыра;

- муниципаль бурыч белән идарә итүне тәмин итә;

- муниципаль районның социаль-икътисадый үсеш стратегиясе проектын эшләүне тәмин итә;

- район бюджетын үтәүне, муниципаль районның социаль-икътисадый үсеш стратегиясен үтәүне оештыра;

- муниципаль районның социаль-икътисадый үсеш стратегиясен үтәү турында хисаплар эзерләүне тәмин итә;

- муниципаль районның икътисады һәм социаль өлкәсе торышын характерлаучы статистик күрсәткечләр жыюны оештыра һәм әлеге күрсәткечләрне дәүләт хакимияте органнарына Россия Федерациясе Хөкүмәте билгеләгән тәртиптә тапшыра;

- район бюджеты акчалары исәбеннән жирлекләрнең бюджет тәмин ителеше дәрәжәләрен тигезләүне тәмин итә;

- муниципаль кыйммәтле кәгазьләр чыгару, кредитлар алу, муниципаль гарантияләр бирү юлы белән район Советы карарлары нигезендә муниципаль хисаплашуларны гамәлгә ашыра һәм муниципаль мөлкәткә нигез сала;

2) район территориясендә муниципаль милеккә идарә, предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән үзара мөнәсәбәтләр өлкәсендә:

- районның муниципаль милкендәге мөлкәт белән идарә итә, муниципаль милек объектларын төзү, сатып алу, алардан файдалану, кушу һәм арендау мәсьәләләрен хәл итә;

- район Советы карары белән билгеләнә торган очракларда муниципаль мөлкәтне

читләштерү турында, шул исәптән аны хосусыйлаштыру турында тәкъдимнәрне район Советы тарафыннан килештерүгә (раслауга) әзерли;

- муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр төзи, аларның эшчәнлек максатларын, шартларын һәм тәртибен билгели, аларның Уставларын раслый, муниципаль казна учреждениеләрен финанслауны тәмин итә, муниципаль учреждениеләрне һәм предприятиеләрне үзгәртеп оештыру һәм бетерү мәсьәләләрен хәл итә, контракт нигезендә билгели һәм аларның житәкчеләрен биләгән вазыйфаларыннан азат итә;

- муниципаль милектәге предприятиеләр, оешмалар белән районның икътисадый һәм социаль үсешендә хезмәттәшлек турында килешүләр төзи; район территориясендә халыкка хезмәт күрсәтү өлкәсендә төрле милек рәвешләрендәге предприятиеләр төзүгә ярдәм итә;

- муниципаль заказны төзи һәм урнаштыра, район ихтыяжлары өчен эшләргә заказчы булып тора, моның өчен каралган районның үз матди һәм финанс чараларын кулланып;

- бюджет һәм автоном муниципаль учреждениеләр тарафыннан муниципаль биремне үтәүне финанс белән тәмин итә;

- муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәткәрләренең хезмәт өчен түләү күләмнәрен һәм шартларын билгели;

- Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы законнары нигезендә муниципаль учреждениеләр һәм предприятиеләр тарафыннан район Советы билгеләгән тәртиптә күрсәтелә торган хезмәтләргә тарифларны билгели һәм жайга сала;

- районның административ участогында эшләү өчен бина полиция участок уполномоченные вазыйфасын биләүче хезмәткәргә бирә;

- жирлекнең административ участогында эшләү өчен бина полиция участок уполномоченные вазыйфасын биләүче хезмәткәргә бирә;

- инвалидларның, сәламәтлеге мөмкинлекләре чикләнгән затларның физик культурасын һәм спортын үстерүгә, жайлаштырылган физик культураны һәм адаптив спортны үстерүгә ярдәм итү;

жирлекләрдә авыл хужалыгы житештерүен үстерү өчен шартлар тудыра, авыл хужалыгы продукциясе, чимал һәм азык-төлек базарын киңәйтә, кече һәм урта эшкуарлыкны үстерүгә ярдәм итә, социаль юнәлештәге коммерциячел булмаган оешмаларга, хәйрия эшчәнлегенә һәм ихтыярий ярдәмгә (волонтерлыкка) ярдәм итә".

3) территориаль планлаштыру, жирдән һәм башка табигый ресурслардан файдалану, әйләнә-тирә табигать мөхитен саклау өлкәсендә:

- районның территориаль планлаштыру документлары, районның жирдән файдалану һәм төзелешләр кагыйдәләре, районның шәһәр төзелешен проектлауның жирле нормативлары проектларын эшли һәм аны раслауга кертә һәм гамәлгә ашыруны тәмин итә;

- район территориясендә гамәлгә ашырыла торган шәһәр төзелеше эшчәнлеген тәмин итүнең мәгълүмат системаларын алып бара;

- район муниципаль милкендәге жирләрдән рациональ файдалануны һәм саклауны

планлаштыра һәм оештыра;

- район территориясендә кануннарда билгеләнгән тәртиптә жир кишәрлекләре бирә һәм ала;

- халыкка экологик хәл турында хәбәр итә, табигатьтән файдалану турындагы законнарны бозучы әйләнә-тирә мохиткә куркыныч тудыручы предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар гамәлләре турында тиешле органнарга хәбәр итә;

- әйләнә-тирә мохитне саклау буенча жирлекара характердагы чараларны оештыра;

- көнкүреш һәм сәнәгать калдыкларын утильләштерүне һәм эшкәртүне оештыра;

- район территориясендә жирле әһәмияттәге дөвәлау-савыктыру урыннарын һәм курортларны саклауны оештыра, үстерә һәм тәэмин итә, жирле әһәмияттәге махсус сакланылучы табигать территорияләреннән файдалану һәм аларны саклау өлкәсендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыра;

- авыл жирлекләре территориясендә жирле әһәмияттәге дөвәлау-савыктыру урыннарын һәм курортларны саклауны оештыра, гамәлгә ашыра, шулай ук жирле әһәмияттәге махсус сакланылучы табигать территорияләрен файдалану һәм саклау өлкәсендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыра;

- Россия Федерациясенә су законнарында билгеләнгән чикләрдә су объектлары милекчесенә вәкаләтләрен гамәлгә ашыра, шәхси һәм көнкүреш ихтыяжлары өчен гомуми файдаланудагы су объектларыннан файдалану кагыйдәләрен билгели, моңа гражданның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр полсаларына иреккә керүен тәэмин итү дә керә;

- муниципаль урман контролен гамәлгә ашыра;

- “Кадастр эшчәнлегә турында” 2007 елның 24 июлендәге 221-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә комплекслы кадастр эшләрен башкаруны оештыра һәм территория планы картасын раслый;

- жирлек территориясендә комплекслы кадастр эшләрен башкаруны 2007 елның 24 июлендәге 221-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә оештыра;

- район территориясен планлаштыру документларын, авыл жирлекләре территорияләренә карата территорияне планлаштыру документларын раслый, төзелешкә рөхсәт бирә (“Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексы, башка федераль законнар белән каралган очрактан тыш), авыл жирлекләре территориясендә урнашкан капитал төзелеш объектларын төзегәндә, реконструкцияләгәндә объектлар эксплуатациягә тапшыруга рөхсәт (корылма объектларын төзегәндә һәм реконструкцияләгәндә) аларны гамәлгә ашырганда объектлар файдалануга тапшыруга рөхсәт бирә, индивидуаль торак төзелеше объектының яисә бакча йортының параметрларын планлаштырылган түзү турында хәбәрнамәдә күрсәтелгән индивидуаль торак төзелеше объектының яисә бакча йортының билгеләнгән параметрлары һәм жир кишәрлегендә индивидуаль торак төзелеше объектын яисә бакча йортын урнаштыру мөмкинлегә турында, индивидуаль торак төзелеше объектын түзүнең планлаштырыла торган параметрлары яисә корылма түзүнең планлаштырылган таләпләренә туры килмәве турында хәбәрнамәгә, индивидуаль торак йорт яисә төзелеш объектын түзүнең яисә индивидуаль төзелеш объектын урнаштыруның

үз-үзен аклый торган территориядә урнашкан жир кишәрлегендә индивидуаль торак йорт яисә төзелеш объектнн төзүнең тиешле таләпләргә туры килмәве турында Россия Федерациясе территориясендә урнашкан жир кишәрлегендә индивидуаль торак төзелеше яисә төзелеш объектнн төзүнең яисә корылмалар төзүнең үз-үзен урнаштыру өчен корылмалар төзүнең яисә корылмалар урынында урнашкан жир кишәрлегендә урнашкан жир кишәрлегендә индивидуаль торак йорт төзүнең яисә реконструкцияләүнең планлаштырылган таләпләренә туры килмәве хакындагы ирекле торак төзелеше яки урнаштыру турындагы хәбәрнамәгә туры килүе хакында карар бирә.

4) төзелеш, транспорт һәм элементә өлкәсендә:

- район территориясендә торак төзелеше өчен шартлар тудыруны тәмин итә;

- район чикләрендәге торак пунктлар чикләреннән тыш жирле әһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген гамәлгә ашыруны тәмин итә, жирле әһәмияттәге автомобиль юлларының район чикләреннән читтә сакланып калуына муниципаль контрольне гамәлгә ашыра, аларда юл хәрәкәте иминлеген, шулай ук автомобиль юлларыннан файдалану һәм юл эшчәнлеген гамәлгә ашыру өлкәсендә Россия Федерациясе законнары нигезендә башка вәкаләтләренә гамәлгә ашыруны тәмин итә;

- халыкка транспорт хезмәте күрсәтү өчен шартлар тудыра һәм муниципаль транспорт оешмаларын төзү яисә шартнамә башлангычларында хосусый һәм башка транспорт предприятияләрен, оешмаларны транспорт белән тәмин итү юлы белән район чикләрендәге жирлекләр арасында халыкка транспорт хезмәте күрсәтүне оештыруны тәмин итә;

- район чикләрендәге торак пунктлар арасында халыкка хезмәт күрсәтүче жәмәгать транспорты тукталышлары маршрутларын, хәрәкәт графигын, тукталыш урыннарын раслый яисә килештерә;

- район чикләрендәге торак пунктлар чикләреннән тыш жәмәгать транспорты тукталышлары өчен бирелгән урыннарны төзекләндерүне тәмин итә;

- жирлекләренә элементә хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыра;

- авыл жирлекләрендә яшәүче һәм аз керемле гражданнырга торак урыннарга мохтаж булган торак урыннарын тәмин итә, муниципаль торак фондын төзүне һәм карап тотуны оештыра, торак төзелеше өчен шартлар тудыра, муниципаль торак контролен гамәлгә ашыра, шулай ук жирле үзидарә органнарының торак законнары нигезендә башка вәкаләтләренә гамәлгә ашыра;

- халыкка транспорт хезмәте күрсәтү һәм авыл жирлекләренә чикләрендә халыкка транспорт хезмәте күрсәтүне оештыру өчен шартлар тудыра;

5) торак-коммуналь, көнкүреш, сәүдә һәм башка хезмәт күрсәтү өлкәсендә, шулай ук төзекләндерү һәм авыл хужалыгы өлкәсендә:

- энергияне саклап тоту һәм энергетика нәтижәләлеген арттыру өлкәсендә муниципаль программалар гамәлгә ашыра;

- район чикләрендә муниципаль торак фондын тәшкит иткән күпфатирлы йортларга энергетика тикшерүен уздыруны оештыра; энергияне сак тоту турындагы һәм энергетика нәтижәләлеген арттыру турындагы законнарда каралган башка чараларны оештыра һәм

үткэрэ;

- район чиклэрэндэ жирлеклэрне электр һәм газ белән тээмин итүне оештыра;
- су белән тээмин итү һәм су бүлөп бирү өлкөсөндө каралган вәкаләтлэрне гамәлгә ашыра елән тээмин итү һәм су бүлөп бирү турында" Федераль закон белән;
- жылылык белән тээмин итүне оештыру буенча "Жылылык белән тээмин итү турында" Федераль законда каралган вәкаләтлэрне гамәлгә ашыра;
- район составына керүче жирлеклэрне жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүрөш хезмәте күрсәтү хезмәтлэре белән тээмин итү өчен шартлар тудыра;
- халыкка китапханә хезмәте күрсәтүне, китапханә фондларын туплауны һәм саклауны тээмин итүне оештыра;
- ритуаль хезмәтлэр күрсәтүне оештыра һәм жирлекара күмү урыннарын карап тотуны тээмин итә;
- муниципаль район составына керүче жирлеклэрдә жирле традицион халык сәнгать ижатын үстөрү өчен шартлар тудыра;
- муниципаль район составына керүче жирлеклэрне ял итүне оештыру һәм мәдәният оешмалары хезмәт күрсәтүлэре белән тээмин итү өчен шартлар тудыруны тээмин итә;
- жирлеклэрдә авыл хужалыгы житештерүен үстөрү, авыл хужалыгы продукциясе, чимал һәм азык-төлек базарын киңәйтү өчен шартлар тудыра, Кече һәм урта эшкуарлыкны үстөрүгә ярдәм итә, социаль юнәлешле коммерциячел булмаган оешмаларга, хәйрия эшчәнлегенә һәм волонтерлыкка (волонтерлыкка) ярдәм күрсәтә);
- район территориясендә физик культураны һәм массакүлөм спортны үстөрүне тээмин итә, районның ресми физкультура-сав4ыктыру һәм спорт чараларын уздыруны оештыра;
- реклама конструкциялэрен урнаштыру схемасын раслай, муниципаль район территориясендә реклама конструкциялэрен урнаштыруга рөхсәт бирә, мондый рөхсәтлэрне юкка чыгара, муниципаль район территориясендә үз белдеге белән яңа куелган реклама конструкциялэрен демонтажлау турында күрсәтмэлэр бирә;
- халыкка китапханә хезмәте күрсәтүне, авыл жирлеклэре китапханәлэренә китапханә фондларын туплауны һәм аларның сакланышын тээмин итүне оештыра;
- авыл жирлеклэре милкөндә булган мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни һәйкәллэрне) саклауны, куллануны һәм популярлаштыруны, әлегә жирлеклэр территориялэрендә урнашкан жирле (муниципаль) әһәмияттәге мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни ядкәрлэрне) саклауны тээмин итә;
- жирле традицион халык сәнгатьен үстөрү өчен шартлар тудыра, авыл жирлеклэрендә халык сәнгатьен саклап калу, торгызу һәм үстөрүдә катнаша;
- «каты коммуналь калдыкларны туплау (шул исәптән аерым туплау), жыю, ташу, эшкәртү, утильләштерү, зарарсыздандыру, күмү буенча эшчәнлекне оештыруда катнаша»;
- б) Мәгариф һәм сәламәтлек саклау өлкөсөндә:

- төп гомуми белем бирү программалары буенча һәркем өчен мөмкин булган һәм түләүсез башлангыч гомуми, төп гомуми Татарстанда, урта (тулы) гомуми белем бирүне оештыра, моңа Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары вәкаләтләренә кертелгән белем бирү процессын финанс белән тәэмин итү вәкаләтләре керми;

- балаларга өстәмә белем бирүне (төбәк эһәмиятендәге учреждениеләрдә балаларга өстәмә белем бирүдән тыш) һәм район территориясендә һәркем өчен мөмкин булган, түләүсез мәктәпкәчә белем бирүне оештыра, шулай ук каникул вакытында балаларның ялын оештыра;

- муниципаль район территориясендә халыкка медицина ярдәме күрсәтү өчен шартлар тудыра (халкы башкарма хакимиятнең аерым территорияләр халкын медик-санитар тәэмин итү функцияләрен гамәлгә ашыручы федераль органы буйсынуындагы медицина оешмаларында медицина ярдәме белән тәэмин ителә торган территорияләрнең Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан расланган исемлегенә кертелгән жирлекләр территорияләреннән тыш) гражданнарга медицина ярдәме күрсәтүнең дәүләт гарантияләренә территорияль программасы нигезендә;

- балалар һәм яшьләр белән эшләр буенча жирлеккара характердагы чаралар оештыра һәм гамәлгә ашыра;

7) гражданнарның хокукларын һәм ирекләрен саклау, законлылыкны тәэмин итү, халыкны һәм территорияне гадәттән тыш хәлләрдән яклау өлкәсендә:

- район территориясендә законнарның, дәүләт хакимияте органнары һәм жирле үзидарә органнары актларының үтәлешен, гражданнарның хокукларын һәм ирекләрен саклауны тәэмин итә;

- дәүләт хакимияте органнарының һәм дәүләт вазыйфай затларының, предприятиеләрнең, учреждениеләрнең, оешмаларның жирле үзидарә хокукларын боза торган актларына билгеләнгән тәртиптә, шул исәптән судта яисә арбитраж судта шикаять бирә;

- федераль закон нигезендә муниципаль милициянең жәмәгать тәртибен саклауны оештыруны тәэмин итә;

- район чикләрендә гадәттән тыш хәлләрне кисәтүдә һәм алардан килгән зыяннарны бетерүдә катнаша;

- гражданнар оборонасы, халыкны һәм район территориясен табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау буенча чаралар уздыруны оештыра һәм тәэмин итә; гадәттән тыш хәлләрне бетерү өчен финанс һәм матди ресурсларның жирле резервларын булдыруны тәэмин итә;

- район территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне мобилизация эзерләү чараларын оештыра һәм гамәлгә ашыра;

- үз вәкаләтләре чикләрендә һәм билгеләнгән тәртиптә үз вакытында хәбәр итүне тәэмин итә, һәм гадәттән тыш хәлләр барлыкка килү яисә килеп чыгу куркынычы турында халыкка мәгълүмат бирә;

- су объектларында кешеләрнең куркынычсызлыгын тәэмин итү, аларның гомерен һәм сәламәтлеген саклау чараларын гамәлгә ашыруны тәэмин итә;

- жирле референдумны эзерләүне һәм уздыруны, район чикләрен үзгәртү, районны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне оештыру һәм матди-техник тәэмин итүне гамәлгә ашыра;

- муниципаль район территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының милләтара һәм конфессияара татулыгын ныгытуга, телләрен һәм мәдәниятен яклауга һәм үстерүгә, жирле аз санлы халыкларның һәм башка милли азчылыкларның хокукларын гамәлгә ашыруга, мигрантларның социаль һәм мәдәни адаптациясен тәэмин итүгә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауга юнәлтелгән чараларны эшләүне һәм гамәлгә ашыруны тәэмин итә;

- үз вәкаләтләре чикләрендә террорчылыкны һәм экстремизмны профилактикалау, шулай ук муниципаль район территориясендә террорчылык һәм экстремизм чагылышлары нәтижәләрен минимальләштерү һәм (яисә) юкка чыгару буенча чаралар күрүне тәэмин итә;

Террорчылыкны профилактикалауда, шулай ук аның нәтижәләрен минимальләштерүдә һәм (яисә) юкка чыгаруда катнашу буенча жирле эһәмияттәге мәсьәләләрне хәл иткәндә районның Башкарма комитеты:

1) террорчылыкны профилактикалау, шулай ук аның чагылышларын минимальләштерү һәм (яисә) юкка чыгару өлкәсендә муниципаль программалар эшли һәм гамәлгә ашыра;

2) муниципаль берәмлекләрдә террорчылыкның асылын һәм аның ижтимагый куркынычын аңлату буенча мәгълүмати-пропаганда чаралары оештыра һәм үткәрә, шулай ук граждандарда террорчылык идеологиясен кабул итмәү, шул исәптән мәгълүмати материаллар, басма продукция тарату, аңлату эшләре һәм башка чаралар үткәрү юлы белән.

3) террорчылыкны профилактикалау, шулай ук федераль башкарма хакимият органнары һәм (яисә) Татарстан Республикасы башкарма хакимияте органнары тарафыннан оештырыла торган аның чагылышларын минимальләштерү һәм (яисә) бетерү чараларында катнаша;

4) муниципаль миләктәге яисә жирле үзидарә органнары карамагындагы объектларның террорчылыктан сакланышына карата таләпләрнең үтәлешен тәэмин итә;

5) террорчылыкны профилактикалауда катнашу мәсьәләләре буенча, шулай ук аның нәтижәләрен Татарстан Республикасы башкарма хакимияте органнарына минимальләштерүдә һәм (яисә) юкка чыгаруда катнашу мәсьәләләре буенча тәкъдимнәр жибәрә;

6) террорчылыкны профилактикалауда катнашу буенча жирле эһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча, шулай ук аның нәтижәләрен минимальләштерүдә һәм (яисә) юкка чыгаруда катнашу буенча башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра;

- район чикләрендә коррупциягә каршы тору чараларын күрә;

- авыл жирлекләре чикләрендә гадәттән тыш хәлләрне кисәтүдә һәм алардан килгән зыяннарны бетерүдә катнаша;

- территорияль оборона һәм граждандар оборонасы, авыл жирлекләре халкын һәм территорияләрен табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау

чараларын оештыра һәм гамәлгә ашыра;

- авыл жирлекләре территорияләрендә авария-коткару хезмәтләре һәм (яисә) авария-коткару формированиеләре барлыкка китерә, үз эченә ала һәм эшчәнлеген оештыра;

- авыл жирлекләре территорияләрендә урнашкан су объектларында кешеләрнең иминлеген тәмин итү, аларның тормышын һәм сәламәтлеген саклау чараларын күрә;

- авыл жирлекләре чикләрендә коррупциягә каршы торучу чараларын күрә;

7) районның жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен башкару өлкәсендә:

- районның жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыра;

- дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен тапшырылган матди һәм финанс чараларының исәбен алып бара һәм алардан тиешенчә файдалануны тәмин итә;

- тиешле федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру турында хисаплар тапшыра;

- районның жирле үзидарә органнары карамагындагы матди ресурслардан һәм финанс чараларынан район Советы карарлары нигезендә үзләренә тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен өстәмә файдалануны тәмин итә;

- Россия Федерациясенең су законнарында билгеләнгән чикләрдә, район чикләрендә урнашкан су объектлары милекчесенең вәкаләтләрен гамәлгә ашыра.

8) башка вәкаләтләр:

- муниципаль максатчан программаларны раслый;

- адреслар бирү, адресларны үзгәртү, гамәлдән чыгару, урам-юл челтәре элементларына (федераль эһәмияттәге автомобиль юлларынан, региональ яисә муниципальара эһәмияттәге автомобиль юлларынан тыш) исемнәр бирү, муниципаль районның авылара территориясе чикләрендә планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирү, мондый исемнәрне үзгәртү, аннулировать итү, мәгълүматны дәүләт адреслы реестрында урнаштыру;

- муниципаль хезмәтләр реестрын төзү һәм алып бару тәртибен билгели;

- муниципаль архив эшчәнлеген тәмин итә;

- үз вәкаләтләре чикләрендә федераль законнар нигезендә халыкара һәм тышкы икътисадый элементләргә гамәлгә ашыра;

- кануннарда, әлеге Уставта каралган вәкаләтләрдән тыш, район Советы карарлары белән районның жирле эһәмияттәге мәсьәләләре буенча башка вәкаләтләргә гамәлгә ашыра.

2. Башкарма комитет районның жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә кертелмәгән мәсьәләләренә хәл итү буенча түбәндәге вәкаләтләренә гамәлгә ашыра:

- район музейлары төзи;
- опека һәм попечительлек эшчәнлеген гамәлгә ашыруда катнаша;
- район территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләренәң хокукларын гамәлгә ашыруга бәйлә эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыра;
- Россия Федерациясә халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм район территориясендә миллиәтәрә мөнәсәбәтләр өлкәсендәге чараларны гамәлгә ашыруга ярдәм итә;
- 2008 елның 31 декабрә торышы буенча югары белем бирүче муниципаль мәгариф оешмаларын гамәлгә куючы функцияләрен башкара;
- туризмны үстерү өчен шартлар тудыра;
- кеше хокукларын тәмин итүгә жәмәгәт контролен гамәлгә ашыручы һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларга булышлык күрсәтүче ижтимагый күзәтү комиссияләренә ярдәм күрсәтә.
- Инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның гомумроссия ижтимагый берләшмәләре оештырган оешмаларга "Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында" 1995 елның 24 ноябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә ярдәм күрсәтә.;
- «Кан һәм аның компонентлары донорлығы турында» Федераль законда каралган чараларны гамәлгә ашыра;
- «Коммерциягә карамаган оешмалар турында» Федераль законның 31.1 һәм 31.3 статьяларында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә социаль юнәлешле коммерциягә карамаган оешмаларга ярдәм күрсәтә;
- Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында 2016 елның 23 июнендәге 182 номерлы Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыра.;
- инвалидларның, сәламәтлеге мөмкинлекләре чикләнгән затларның физик культурасын һәм спортын үстерүгә, жайлаштырылган физик культураны һәм адаптив спортны үстерүгә ярдәм итү;
- федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә һәм шартларда оешмалар тарафыннан хезмәт күрсәтү шартлары сыйфатын бәйсез бәяләүне оештыру өчен шартлар тудыра, шулай ук оешмалар тарафыннан ведомство буйсынуындагы оешмалар житәкчеләре эшчәнлеген бәяләгәндә хезмәт күрсәтү шартлары сыйфатын бәйсез бәяләү нәтижәләрен куллана һәм федераль законнар нигезендә оешмалар тарафыннан хезмәт күрсәтү шартлары сыйфатын бәйсез бәяләү нәтижәләре буенча ачыкланган житешсезлекләренә бетерү буенча чаралар күрүне тикшереп тора;
- "Кулланучылар хокукларын яклау турында" 1992 елның 7 февралендәге 2300-1 номерлы Россия Федерациясә Законнында каралган кулланучылар хокукларын яклау

чараларын гамәлгә ашыра.;

- участок уполномоченные вазыйфасын биләүче хезмәткәргә һәм аның гаилә әгъзаларына әлеге вазыйфаны хезмәткәр биләгән чорга торак урыны бирә;

- муниципаль янғын сагы булдыру;

- исерек, наркотик яисә башка токсик исерек затларга ярдәм күрсәтү чараларын гамәлгә ашыру.

3. Районның Башкарма комитеты, законнарда, әлеге Уставта каралган вәкаләтләрдән тыш, районның жирле әһәмияттәге мәсьәләләре буенча башка вәкаләтләрне дә гамәлгә ашыра, район Советы карарлары белән район Советы, район Башлығы яисә районның башка жирле үзидарә органнары компетенциясенә керә.

4. Районның Башкарма комитеты муниципаль контрольне гамәлгә ашыруга вәкаләтле орган була.

Муниципаль контроль өлкәсендә район Башкарма комитеты вәкаләтләренә түбәндәгеләр керә:

1) тиешле территориядә муниципаль контрольне оештыру һәм гамәлгә ашыру;

2) жирле үзидарә органнарына вәкаләтләр бирелгән региональ дәүләт контролен (күзәтчелеген) оештыру һәм гамәлгә ашыру;

3) эшчәнлекнең тиешле өлкәләрендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыруның административ регламентларын эшләү. Күрсәтелгән административ регламентларны эшләү һәм кабул итү Татарстан Республикасы норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла;

4) эшчәнлекнең тиешле өлкәләрендә муниципаль контроль нәтижәләгән мониторинглауны оештыру һәм уздыру, күрсәткечләр һәм аны үткәру методикасы Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан раслана;

5) федераль законнарда, законнарда һәм Татарстан Республикасының башка норматив хокукый актларында каралган башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыру.

Муниципаль контрольне турыдан-туры гамәлгә ашыру функцияләре әлеге органнарының статусын билгеләүче хокукый актлар нигезендә район Башкарма комитеты органнарына йөкләнергә мөмкин.

Юридик затларга, шәхси эшмәкәрләргә муниципаль контрольне гамәлгә ашыру, тикшерүләр оештыру һәм уздыру белән бәйлә мөнәсәбәтләргә карата "Дәүләт контролен (күзәтчелеген) һәм муниципаль контрольне гамәлгә ашырганда юридик затларның һәм индивидуаль эшқуарларның хокукларын яклау турында" 2008 елның 26 декабрдәгә 294-ФЗ номерлы Федераль закон нигезләмәләре кулланыла."

46 статья. Район Башкарма комитеты житәкчесе

1. Башкарма комитетны Башкарма комитет житәкчесе житәкли.

2. Район Башкарма комитеты житәкчесе әлеге вазыйфага контракт буенча билгеләнүче район жирле үзидарәсенә вазыйфаи заты булып тора.

3. Район Башкарма комитеты житэкчесе үз вәкаләтләрән даими нигездә башкара.

4. Аерым оештыру-күрсәтмә функцияләрән гамәлгә ашыру өчен район Башкарма комитеты житэкчесе урынбасарларга ия. Район Башкарма комитеты житэкчесе вакытлыча булмаганда (авыруга яисә отпускка бәйлә рәвештә) яки аның үз бурычларын үтәмәве яки вәкаләтләрән вакытыннан алда туктатуы йә аны суд карары буенча сак астына алу яисә вазыйфасыннан вакытлыча читләштерү рәвешендә процессуаль мәжбүр итү чаралары куллану мөмкин булмаганда, аның вәкаләтләрән вакытлыча район Башкарма комитеты житэкчесенә урынбасарларының берсе вазыйфаларын билгеләнгән вәкаләтләр нигезендә башкара.

5. Район Башкарма комитеты житэкчесе вәкаләтләрән гамәлгә ашыруга бәйлә чикләүләр федераль законнар белән билгеләнә.

6. Район башкарма комитеты житэкчесе "Коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, "Дәүләт вазыйфаларын биләүче затлар һәм аларның керемнәренә башка затлар чыгымнарының туры килүен тикшереп тору турында" 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, "Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертәмнәр) ачуны һәм счетлары (кертәмнәре) булуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны һәм (яисә) чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм алардан файдалануны тыю турында" 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләрне, тыюларны, бурычларны үтәргә тиеш.

47 статья. Район Башкарма комитеты житэкчесен билгеләү тәртибе

1. Район Башкарма комитеты житэкчесен билгеләү конкурс нигезендә уздырыла.

Конкурс шартлары, аны уздыру датасы, вакыты һәм урыны турында белешмәләр, контракт проекты массакүләм мәгълүмат чараларында конкурс уздыру көненә кадәр 20 көннән дә соңга калмыйча бастырып чыгарылырга тиеш.

2. Конкурсны үткәрү өчен конкурс комиссиясе төзелә. Конкурс комиссиясе әгъзаларының гомуми саны район Советы тарафыннан билгеләнә.

Конкурс комиссиясе әгъзаларының яртысы - район Советы, ә икенче яртысы Татарстан Республикасы Раис тарафыннан билгеләнә.

3. Зат район Башкарма комитеты житэкчесе вазыйфасына конкурс нәтижәләре буенча конкурс комиссиясе тәкъдим иткән кандидатлар арасынан район Советы тарафыннан билгеләнә.

4. Район Башкарма комитеты житэкчесе өчен контракт шартлары район Советы тарафыннан раслана. Федераль закон яисә Татарстан Республикасы законы белән районның жирле үзидарә органнарына контрактка аерым дәүләт вәкаләтләрән тапшырган очракта, мәжбүри тәртиптә Татарстан Республикасы законы белән билгеләнгән шартлар кертелә.

5. Район Башкарма комитеты житэкчесе белән контракт район Башлыгы тарафыннан төзелә.

48 статья. Район Башкарма комитеты житэкчесенә вәкаләтләрә чоры

1. Район Башкарма комитеты житэкчесе үз вазыйфасына затны башкарма комитет житэкчесе вазыйфасына билгеләү турында карар кабул иткән һәм 5 ел тәшкил иткән район Советы вәкаләтләре чорына билгеләнә.

2. Район Советы вәкаләтләре чоры тәмамлангач, район Башкарма комитеты житэкчесе үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны билгеләнгән тәртиптә район Башкарма комитетының яңа житэкчесе билгеләгәнчегә кадәр дәвам итә.

49 статья. Башкарма комитет житэкчесе вәкаләтләре

Башкарма комитет житэкчесе:

1) район Башкарма комитеты тарафыннан бердәм началь-ство принципларында житэкчелек итә һәм үз компетенциясенә керә торган вәкаләтләренә үтәгән өчен шәхси жаваплылык тотат;

2) район Советы, район Башлыгы, районның һәм башка муниципаль берәмлекләренң жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары, гражданныр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә районның Башкарма комитетын тәкъдим итә;

3) район Советы каравына район бюджеты проектларын һәм аның үтәләше турындагы хисапларны тапшырат;

4) муниципаль районның социаль-икътисадыи үсеш стратегиясе проектын һәм аның үтәләше турындагы хисапны район Советы каравына тәкъдим итә;

5) башкарма комитет структурасы проектын район Советы раславына кертә, хезмәткәрләренң иң чик саны һәм хезмәт өчен түләү фонды билгеләгән структура нигезендә район Башкарма комитетының штат расписаниесе раслай;

6) район Башлыгы белән килештереп билгеләп куят һәм башкарма комитет житэкчесе урынбасарларын вазыйфаларыннан азат итә, алар арасында вазыйфаларны бүлә, муниципаль хезмәткәрләренә һәм район Башкарма комитетының башка хезмәткәрләрен вазыйфасына билгеләп куят, аларның эшчәнлеген тикшереп тора, аларга карата бүләкләү һәм дисциплинар жаваплылык чараларын кулланта;

7) үз вәкаләтләре чикләрендә расланган бюджет нигезендә район чаралары белән эш итә;

8) муниципаль кыйммәтле кәгазьләр чыгару, муниципаль мөлкәтне залогка бирү һәм муниципаль гарантияләр бирү юлы белән район Советы карарлары нигезендә муниципаль алынмаларны гамәлгә ашырат;

9) районның Башкарма комитеты тарафыннан районның жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашырат һәм (яисә) гамәлгә ашыруны тәмин итә, аларны үтәү өчен шәхсэн жаваплы; тиешле законнар нигезендә һәм үтәгәндә тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйлә мәсьәләләр буенча хокукый актлар чыгара;

10) район Башкарма комитеты компетенциясенә кертелгән жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча хокукый актлар, шулай ук район Башкарма комитеты эшен оештыру мәсьәләләре буенча хокукый актлар чыгара;

11) елга кимендә бер тапкыр яисә район Башлығы, район Советы таләбе буенча район Башкарма комитетының эшчәнлегә һәм эшчәнлегә турында отчетлар тапшыра;

12) район Башкарма комитеты эшчәнлегә турында халыкка даими мәгълүмат бирә, район Башкарма комитеты хезмәткәрләре тарафыннан гражданнарны кабул итүне оештыра, айга кимендә бер тапкыр гражданнарны шәхси кабул итүне гамәлгә ашыра, гражданнарның тәкъдимнәрен, гаризаларын һәм шикаятләрен карый, алар буенча карарлар кабул итә;

13) дәүләт һәм башка органнарда район мәнфәгатьләрен тәмин итү һәм яклау чараларын күрә, башкарма комитет исемнән судка гариза бирә, ышанычнамәләр тапшыра;

14) район Советы раславына район Башкарма комитеты органнары турындагы нигезләмәләр проектларын тәкъдим итә;

15) үз вазыйфасына билгеләп куя һәм район Советы билгеләгән тәртиптә район Башкарма комитеты органнары житәкчеләрен вазыйфаларыннан азат итә;

17) законнар, әлегә Устав, район Советы карарлары һәм төзелгән контракт нигезендә башка вәкаләтләренә гамәлгә ашыра.

50 статья. Район Башкарма комитеты житәкчесе вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Район Башкарма комитеты житәкчесе вәкаләтләре түбәндәге очракларда вакытыннан алда туктатыла:

1) үлем;

2) үз теләгә белән отставкага китү;

3) контрактны 11 яисә 11.1 өләше нигезендә өзү ерлы "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" Федераль законның 37 статьясы, әлегә статьяның 2 өләше белән;

4) вазыйфадан ваз кичүләр штыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 74 статьясы;

5) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип танылса;

6) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылса яисә вафат дип игълан ителсә;

7) аңа карата судның гаепләү карары законлы көченә керү;

8) Россия Федерациясеннән даими яшәү урынына чыгу;

7) чит ил гражданы йә Россия Федерациясенәң халыкара шартнамәсендә катнашучы чит дәүләт гражданлығын туктату, аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланьрга хокуклы, чит дәүләт гражданлығы (бирелүе) яисә яшәү өчен төр яисә Россия Федерациясе гражданының чит дәүләт территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы башка документ, Россия Федерациясенәң халыкара шартнамәсе нигезендә, Россия Федерациясенәң халыкара шартнамәсе белән башкасы каралмаган булса, жирле үзидарә органнарына сайланьрга хокуклы;

10) хәрби хезмәткә чакыру яисә аны алыштыра торган альтернатив граждан хезмәтенә юллама;

11) районны үзгәртеп кору;

12) район чикләрен үзгәртү нәтижәсендә район сайлаучылары санын 25 проценттан артыгракка арттыру.

13) гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый актны бастырып чыгару срогы бозылганда;

14) жирле администрация Башлығы вәкаләтләрен башкаручы район Башлығы вазыйфасына керешү.

2. Башкарма комитет житәкчесе белән контракт яктар килешүе буенча яисә гариза нигезендә суд тәртибендә өзелергә мөмкин:

1) жирле әһәмиятгә мәсьәләләрне хәл итүгә кагылышлы өлештә контракт шартлары бозылуга бәйлә рәвештә район Советы яисә район Башлығы, шулай ук законнарда билгеләнгән чикләүләрне үтәмәүгә бәйлә рәвештә;

2) Татарстан Республикасы Раиса - районның жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга кагылышлы өлешендә контракт шартлары бозылуга бәйлә рәвештә, шулай ук законнарда билгеләнгән чикләүләрне үтәмәүгә бәйлә рәвештә;

3) Башкарма комитет житәкчесе - районның жирле үзидарә органнары һәм (яисә) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары контракт шартларын бозуга бәйлә рәвештә.

2.1. Район Башкарма комитеты житәкчесе белән контракт коррупциягә каршы көрәш турында "Коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрәндәгә 273-ФЗ номерлы Федераль закон, 2012 елның 3 декабрәндәгә 230-ФЗ номерлы Федераль закон, "Дәүләт вазыйфаларын биләүче затлар һәм аларның керемнәренә башка затлар чыгымнарының туры килүен контрольдә тоту турында" Федераль закон, "Аерым категориядәгә затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертәмнәр) ачуны һәм булдыруны, акчалар һәм кыйммәтләр әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тью турында" 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән Россия Федерациясе законнары нигезендә тапшырыла торган керемнәр, чыгымнар, мөлкәт һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләр турында белешмәләрнең дәрәсләген һәм тулылыгын тикшерү нәтижәсендә ачыкланган чикләүләрне, тьюларны, бурычларны үтәмәүгә бәйлә рәвештә Татарстан Республикасы Рәисенә гаризасы нигезендә суд тәртибендә өзелергә мөмкин.

VI бүлек. РАЙОН СОВЕТЫ, РАЙОН Башлығы һәм РАЙОН БАШКАРМА КОМИТЕТЫ АРАСЫНДАГЫ МӨНӘСӘБӘТЛӘР

51 статья. Район Советының, район Башлығының һәм район Башкарма комитетының үзара хезмәттәшлеге нигезләре

1. Әлеге Уставта билгелэнгән вәкаләтләрне бүлү нигезендә район Советы, район Башлығы һәм район Башкарма комитеты үз вәкаләтләрән мөстәкыйль гамәлгә ашыра.

2. Район Советы һәм районның Башкарма комитеты районның икътисадый һәм социаль үсеше процесслары белән нәтижәле идарә итү максатларында һәм аның халкы мәнфәгатьләрендә законнарда, әлеге Устав билгеләгән рәвешләрдә эшләргә тиеш.

3. Район Советы һәм район Башкарма комитеты кабул ителгән хокукый актларны имзаланган көннән алып жиде көн эчендә бер-берсенә юллылар.

4. Район Советы, район Башлығы район Башкарма комитеты житәкчесенә район Башкарма комитеты житәкчесенә хокукый актларны кабул итү, гамәлдән чыгару, үзгәртү турында тәкъдим белән мөрәжәгать итәргә хокуклы, шулай ук аларга суд тәртибендә шикаять бирергә хокуклы.

5. Район Башкарма комитеты Житәкчесе район Советына, район Башлығына район Советының, район Башлығының хокукый актларын кабул итү, гамәлдән чыгару, үзгәртү турында тәкъдим белән мөрәжәгать итәргә, шулай ук аларга суд тәртибендә шикаять белдерергә хокуклы.

6. Район Башлығы башкарма комитет житәкчесенә район Советының эш планнарын һәм район Советы карарлары проектларын район Советы регламентында билгелэнгән тәртиптә жибәрә.

7. Район Советы һәм аның органнары утырышларында, район Башлығы үткәрә торган утырышларда киңәш бирү тавышы хокукына ия Район Башкарма комитеты житәкчесе, аның урынбасарлары яисә аларның вәкаләтле затлары катнашырга хокуклы. Район Башкарма комитетының вазыйфаи затлары, язма чакыру булса да, район Советы сессиясендә катнашырга тиеш.

8. Район Башкарма комитеты житәкчесе үткәрә торган утырышларда район Башлығы, район Советы депутатлары катнашырга хокуклы.

52 статья. Районның жирле үзидарә органнары арасында бәхәсләрне хәл итү

Районның жирле үзидарә органнары арасында аларның вәкаләтләрән гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча бәхәсләр килештерү процедураларын уздыру юлы белән йә суд тәртибендә хәл ителә.

VII бүлек. РАЙОННЫҢ БАШКА ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ

53 статья. Районның контроль-хисап палатасы

1. Районның контроль-хисап палатасы тышкы муниципаль финанс контроленә даими эшләүче органы булып тора һәм район Советы төзелә.

2. Районның контроль-хисап палатасы рәис, рәис урынбасарынан һәм аудиторлардан тора.

Районның контроль-хисап палатасын оештыру һәм эшчәнлек тәртибе, аның вәкаләтләре Россия Федерациясе Бюджет кодексы тарафыннан "Россия Федерациясе субъектларының һәм муниципаль берәмлекләренә контроль-хисап органнарын

оештыруның һәм аларның эшчәнлегенә гомуми принциплары турында" 2011 елның 7 февралендәге 6-ФЗ номерлы, 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы "Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында", башка федераль законнар һәм Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актлары, район Советы раслаган районның контроль-хисап палатасы турындагы нигезләмә, районның башка муниципаль норматив хокукый актлары белән билгеләнә.

Федераль законнарда билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә районның контроль-хисап палатасы эшчәнлеген хокукый жайга салу шулай ук Татарстан Республикасы законнары белән гамәлгә ашырыла.

54 статья. Районның финанс-бюджет палатасы

1. Районның финанс-бюджет палатасы жирле үзидарәнең даими эшләүче финанс органы булып тора, ул түбәндәгеләрне гамәлгә ашыра:

- район бюджеты проектын төзү (бюджет проекты һәм уртача сроклы финанс планы);

- район бюджеты проектын (бюджет проекты һәм урта сроклы финанс планы) район Советына раслауга кертү өчен кирәкле документлар һәм материаллар белән район Башкарма комитетына тапшыру;

- район бюджетының үтәлешен оештыруны;

- бюджет хисапчылыгын төзү тәртибен билгеләү;

- жирле үзидарә финанс органының билгеләнгән бюджет вәкаләтләре нигезендә кабул ителә торган, бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга сала торган районның муниципаль норматив хокукый актлары белән.

2. Жирле үзидарәнең финанс органы вәкаләтләрен гамәлгә ашырганда районның финанс-бюджет палатасы район Советына һәм Башкарма комитетына хисап тота.

3. Районның финанс-бюджет палатасы үз эшчәнлеген әлеге законнар, әлеге Устав һәм район Советы раслаган Финанс-бюджет палатасы турындагы нигезләмә нигезендә гамәлгә ашыра.

Районның финанс-бюджет палатасы рәисе район Башлыгы тәкъдиме буенча район Советы тарафыннан билгеләнә. Районның финанс-бюджет палатасы рәисе үз вазыйфасына Россия Федерациясе Хөкүмәте вәкаләт биргән федераль башкарма хакимият органы билгеләгән квалификация таләпләренә җавап бирүче затлар арасыннан билгеләнә.

4. Районның финанс-бюджет палатасы рәисе район жирле үзидарәсенә вазыйфаи заты булып тора, районның финанс органы эшчәнлегенә житәкчелек итә һәм аның эшен оештыра.

5. Районның финанс-бюджет палатасының мөһере, район гербы төшерелгән һәм үз исеме булган бланклары бар.

6. Районның финанс-бюджет палатасы эшчәнлеген тәмин итү чыгымнары район бюджетында Россия Федерациясе бюджетларының чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

55 статья. Районның мөлкәт һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы

1. Районның мөлкәти һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы үз вәкаләтләре чикләрендә муниципаль милек белән идарә итүне гамәлгә ашыручы районның даими эшләүче жирле үзидарә органы булып тора, шул исәптән район милкендәге жир кишәрлекләре, акцияләр, хужалык жәмгыятьләренең Устав капиталларындагы өлешләрән (кертмнөрән) тәшкил итә.

Районның мөлкәти һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы Россия Федерациясә Хөкүмәтә вәкаләт биргән башкарма хакимиятнең федераль органы билгеләгән тәртиптә районның муниципаль мөлкәтә реестрын алып бара.

Районның милек һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы үз вәкаләтләрен гамәлгә ашырганда район Советына һәм Башкарма комитетына хисап тотат.

2. Мөлкәт һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы үз эшчәнлеген әлегә законнар, әлегә Устав һәм Муниципаль район Советы раслый торган мөлкәти һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы турындагы нигезләмә нигезендә гамәлгә ашыра.

3. Мөлкәт һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы рәисә район Башлығы тәкъдимә буенча район Советы тарафыннан билгеләнә.

4. Мөлкәт һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы рәисә район жирле үзидарәсенә вазыйфай заты булып тора, мөлкәти һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы эшчәнлегенә житәкчелек итә һәм аның эшен оештыра.

5. Мөлкәт һәм жир мөнәсәбәтләре палатасының мөһерә, район гербы төшерелгән һәм үз исемә булган бланклары бар.

6. Мөлкәт һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы эшчәнлеген тәмин итү чыгымнары район бюджетында Россия Федерациясә бюджетлары чыгымнары классификациясә нигезендә аерым юл белән карала.

VIII бүлек. САЙЛАУ КОМИССИЯСӘ

56 статья. Районның сайлау комиссиясә

1. Район сайлау комиссиясә муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, депутат, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай затын чакыртып алу буенча тавыш бирүне, район чикләрен үзгәртү, районны үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирүне оештыра.

2. Районның сайлау комиссиясә жирле үзидарә органнары структурасына керми торган муниципаль орган булып тора.

3. Районның сайлау комиссиясә федераль законнарда, Татарстан Республикасы Сайлау кодексында билгеләнгән тәртиптә төзелә.

4. Район сайлау комиссиясә вәкаләтләре чоры биш ел тәшкил итә.

5. Районның сайлау комиссиясә хәлиткәч тавыш хокукына ия 8 әгъза санында төзелә.

6. Район сайлау комиссиясә эшчәнлеген финанс белән тәмин итү район бюджетында

Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

7. Район сайлау комиссиясе вәкаләтләре, аның эшчәнлегә тәртибе һәм гарантияләре федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлегә Устав белән жайга салына. Муниципаль берәмлек сайлау комиссиясе вәкаләтләре район Советы мөрәжәгәте нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе карары буенча законнар нигезендә территория сайлау комиссиясенә йөкләнергә мөмкин.

IX бүлек РАЙОННЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРЭ ОРГАННАРЫ ЭШЧӘНЛЕГЕНЕҢ ГРАЖДАНЛЫК-ХОКУКЫЙ ҺӘМ ФИНАНС НИГЕЗЛӘРЕ

57 статья. Юридик зат хокукларына ия районның жирле үзидарэ органнары

1. Федераль закон һәм әлегә Устав нигезендә юридик затның хокуклары белән район Советы һәм Башкарма комитеты, районның финанс-бюджет палатасы, районның мөлкәти һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы бирелә.

2. Район Советы карары белән юридик затка районның контроль-хисап палатасы, башка муниципаль органнар, шулай ук район Башкарма комитеты структурасы нигезендә аның аерым органнары бирелергә мөмкин.

3. Районның юридик зат хокукларына ия жирле үзидарэ органнары идарэ функцияләре өчен төзелә торган муниципаль казна учреждениеләре булып тора.

58 статья. Районның жирле үзидарэ органнары, юридик затлар буларак

1. Район исемнән мөлкәти һәм башка хокуклар һәм бурычлар сатып алырга һәм гамәлгә ашырырга, судта ышанычнамәсез чыгыш ясарга мөмкин район Башкарма комитеты житәкчесе.

2. Район Башлыгы мөлкәт һәм башка хокукларны һәм вазифаларны ала һәм тормышка ашыра, район Советы, район Башлыгы, депутатлар эшчәнлеген тәэмин итүгә, шулай ук район Советына беркетелгән муниципаль милек белән эш итүгә юнәлдерелгән район бюджеты акчалары белән бәйле ышанычнамәсез чыгыш ясый.

3. Районның жирле үзидарэ органнары, юридик зат хокукларына ия, идарэ итү функцияләрен гамәлгә ашыру өчен төзелә торган муниципаль учреждениеләр булып торалар һәм федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә юридик затлар сыйфатында дәүләт теркәвенә алынырга тиеш.

59 статья. Районның жирле үзидарэ органнарын финанслау

1. Районның жирле үзидарэ органнарын тотуга чыгымнарны финанслау район бюджетының үз керемнәре исәбеннән гамәлгә ашырыла.

2. Законда, әлегә Уставта, район Советы карарларында каралган очракларда районның жирле үзидарэ органнары эшчәнлеген тәэмин итүгә чыгымнар район бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

X бүлек РАЙОН БашлыгыНЫҢ ҺӘМ МУНИЦИПАЛЬ ВАЗЫЙФАЛАРНЫ БИЛӘҮЧЕ БАШКА ЗАТЛАРНЫҢ СОЦИАЛЬ ҺӘМ БАШКА ГАРАНТИЯЛӘРЕ

60 статья. Район Башлыгы һәм аның урынбасарлары, даими нигездә эшләүче район

Советы депутатлары, башка вазыйфаи затлар эшчэнлегенең социаль һәм башка гарантияләре

Район Башлыгына һәм аның урынбасарларына, район Советы депутатларына даими нигездә эшләүче башка вазыйфаи затларга бирелә торган социаль һәм башка гарантияләр билгеләнә. рстан Республикасында жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затының вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре турында" 2009 елның 12 февралендәге 15-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы һәм район Советы карарлары белән.

61 статья. Район Башлыгының, район Советы депутатларының кагылгысызлык гарантияләре

1. Район Советы депутатларының, шул исәптән район Башлыгының, жинаять яисә административ жаваплылыкка тартылган хокукларын гарантияләү, тоткарлау, кулга алу, тентү, сорау алу, аларга карата башка жинаять-процессуаль һәм административ-процессуаль гамәлләр кылу, шулай ук алар биләгән торак һәм (яисә) хезмәт урыны депутатларына карата оператив-эзләнү чаралары, аларның багажлары, шәхси һәм хезмәт транспорт чаралары, алар тарафыннан кулланыла торган элемент чаралары язышулары федераль законнар белән билгеләнә.

2. Федераль закон нигезендә район Советы депутаты тавыш биргәндә әйтелгән фикерләре, позициясе, аның район Башлыгы статусына туры килә торган башка гамәлләре, шул исәптән аның вәкаләтләре чоры тәмамлангач та, жинаять яисә административ жаваплылыкка тартыла алмый. Әлеге нигезләмә район Советы депутаты тарафыннан халык алдында кимсетүләр, яла ягу яисә федераль законда каралган башка хокук бозуларга жибәрелгән очракларга кагылмый.

XI бүлек ЖИРЛЕ ҮЗИДАРЭ ОРГАНАРЫНЫҢ ҺӘМ ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНЫҢ ЖАВАПЛИЛЫГЫ

62 статья. Жирле үзидарэ органнарының һәм вазыйфаи затларының жаваплылыгы

Районның жирле үзидарэ органнары һәм вазыйфаи затлары район халкы, дәүләт, физик һәм юридик затлар алдында федераль законнар нигезендә жаваплы булалар.

63 статья. Район Советы депутатларының район халкы алдында жаваплылыгы

1. Район Советы депутатларының, шул исәптән район Башлыгының, район халкы алдында жаваплылыгы район халкын тиешле депутат итеп сайлаган ышаныч белән югалту нәтижәсендә барлыкка килә.

2. Район Советы депутаты, шул исәптән жирлекнең вәкиллекле органы депутаты буларак, ышанычын югалткан депутат федераль законнарда билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә чакыртып алынырга мөмкин.

64 статья. Район жирле үзидарэ органнарының һәм вазыйфаи затларының дәүләт алдындагы жаваплылыгы

Федераль закон нигезендә район Советының, район башлыгының, район башкарма комитеты житәкчесенең дәүләт алдында жаваплылыгы Россия Федерациясе Конституциясе, федераль конституциячел законнар, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе, Татарстан Республикасы законнары һәм әлеге Уставы бозылган очракта, шулай ук районның жирле үзидарэ органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен

тиешенчә гамәлгә ашырмау очрагында тиешле суд карары нигезендә башлана..

65 статья. Физик һәм юридик затлар алдында район жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының жаваплылыгы

Физик һәм юридик затлар алдында район жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының жаваплылыгы федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә башкарыла.

66 статья. Ышанычны югалтуга бәйле рәвештә муниципаль вазыйфаларны биләүче затларны эштән азат итү (вазыйфасыннан азат итү)

1. Федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында, муниципаль норматив хокукый актларда каралган тәртиптә муниципаль вазыйфа биләүче зат, ышаныч югалтуга бәйле рәвештә, эштән азат ителергә (вазыйфадан азат ителергә) тиеш:

1) федераль законнарда билгеләнгән очраклардан тыш, яклар конфликтын булдырмау һәм (яисә) жайга салу чараларын затның күрмәве;

2) үз керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигы булмаган балаларының керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре хакында белешмәләрне тапшырмау йә, федераль законнарда билгеләнгән очраклардан тыш, белә торып дәрәс булмаган яисә тулы булмаган белешмәләр тапшыру, яисә белә торып дәрәс булмаган белешмәләр тапшыру;

3) затның, Федераль законда билгеләнгән очраклардан тыш, коммерция оешмасы белән идарә итү органы эшчәнлегендә түләүле нигездә катнашуы;

4) эшкуарлык эшчәнлеген башкару;

5) затның Россия Федерациясенә халыкара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, идарә органнары, попечительләр яисә күзәтү советлары, чит ил коммерциячел булмаган хөкүмәтнеке булмаган оешмаларының һәм Россия Федерациясе территориясендә аларның структур бүлекчәләренә башка органнары составына керүе.

2. Үзенә буйсынган затның мәнфәгатьләр конфликтына китерә торган яисә китерергә мөмкин булган шәхси кызыксынуы барлыкка килү турында билгеле булган муниципаль вазыйфаны биләүче зат ышанычын югалтуга бәйле рәвештә эштән чыгарылырга (вазыйфасыннан азат ителергә) тиеш, муниципаль вазыйфаны биләүче зат муниципаль вазыйфаны үтәмәгән очракта, яклар конфликтын булдырмау һәм (яисә) жайга салу чаралары, федераль законнарда билгеләнгән очраклардан тыш, аңа буйсынган зат булган очракта.

XII бүлек РАЙОННЫҢ МУНИЦИПАЛЬ ХОКУКЫЙ АКТЛАРЫ

67 статья. Районның муниципаль хокукый актлары системасы

1. Районның муниципаль хокукый актлары системасына түбәндәгеләр керә:

1) район Уставы;

2) жирле референдумда кабул ителгән хокукый актлар;

3) район Советының норматив һәм башка хокукый актлары;

4) әлеге Уставта каралган район Башлығының, башкарма комитетның, жирле үзидарәнең башка органнарының һәм вазыйфай затларының хокукый актлары.

2. Район Уставы һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукый акт рәвешендә рәсмиләштерелгән карар муниципаль хокукый акт системасында югары юридик көч акты булып, турыдан-туры гамәлдә була һәм районның бөтен территориясендә кулланыла.

Башка муниципаль хокукый актлар әлеге Уставка һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукый актларга каршы килмәскә тиеш.

3. Жирле үзидарәнең органнары һәм вазыйфай затлары кабул иткән муниципаль хокукый актлар районның бөтен территориясендә һичшиксез үтәлергә тиеш.

68 статья. Гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарлар

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә район халкы тарафыннан турыдан-туры хәл итү жирле референдумда белдерелгән гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерүе юлы белән гамәлгә ашырыла.

2. Әгәр торак пунктта яшәүчеләрнең турыдан-туры ихтыяры белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен өстәмә рәвештә муниципаль хокукый акт кабул итү (бастырып чыгару) таләп ителсә, күрсәтелгән актны кабул итү (бастырып чыгару) алар компетенциясенә керә торган жирле үзидарә органы яисә жирле үзидарәнең вазыйфай заты гражданнар жыенында кабул ителгән карар үз көченә кәргән көннән соң 15 көн эчендә тиешле муниципаль хокукый актны эзерләү һәм (яисә) кабул итү вакытын билгеләргә тиеш. Күрсәтелгән срок өч айдан арта алмый.

3. Гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципаль норматив хокукый актны бастырып чыгару срогын бозу район Башлығын чакыртып алу, район Башкарма комитеты житәкчесенең вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату яисә район Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату өчен нигез булып тора.

69 статья. Район жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары кабул итә торган муниципаль хокукый актларның төрләре

1. Районның жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары үзләренә йөкләнгән вәкаләтләргә үтәү йөзеннән түбәндәге муниципаль хокукый актлар кабул итә:

1) район Советы - район Советы карарлары;

2) район Башлығы - район Башлығының карарлары һәм күрсәтмәләре;

3) район Башкарма комитеты житәкчесе – район Башкарма комитеты карарлары һәм боерыклары.

2. Район жирле үзидарәсенә башка вазыйфай затлары үз вәкаләтләре чикләрендә әлеге Уставта, башка муниципаль хокукый актларда билгеләнгән статусы чикләрендә күрсәтмә һәм боерыклар чыгара.

70 статья. Муниципаль хокукый актларны эзерләү

1. Муниципаль хокукый актлар проектлары район Башлыгы, район Советы депутатлары, район Башкарма комитеты житәкчесе, район Прокуроры тарафыннан территориаль ижтимагый үзидәрә органнары, гражданнарның инициатив төркемнәре, шулай ук районның контроль-хисап палатасы, районның Финанс-бюджет палатасы, районның мөлкәти һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы тарафыннан үз карамакларындагы мәсьәләләр буенча кертелгә мөмкин.

2. Гамәлдәге муниципаль норматив хокукый актларны камилләштерү зарурлыгы үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыру барышында Прокурор район Советына һәм тиешле һәм түбәнгерәк дәрәжәләрдәге закон чыгару инициативасы хокукына ия органнарга муниципаль хокукый актларны үзгәртү, өстәү, гамәлдән чыгару яисә кабул итү турында тәкъдимнәр кертәргә хокуклы.

3. Муниципаль хокукый актлар проектларын кертү тәртибе, аларга беркетеп бирелә торган документларның исемлегә һәм формасы Район Советы регламенты, Район Башлыгы, Район Башкарма комитеты Житәкчесе тарафыннан билгеләнә.

71 статья. Район Советының хокукый актлары

1. Район Советы үз компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр буенча район территориясендә үтәлүе мәжбүри булган Татарстан кагыйдәләренә билгели торган карарлар, район Башлыгын отставкага чыгару турында карар, район Советы регламенты, район Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча башка карарлар, шулай ук аның компетенциясенә федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлегә Устав кертелгән башка мәсьәләләр буенча карарлар кабул итә.

2. Район Советы карарлары, законнарда, әлегә Устав тарафыннан билгеләнгән очраклардан тыш, район Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

3. Совет карарлары жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләүне, үзгәртүне һәм бетерүне, район бюджеты акчаларыннан чыгымнарны гамәлгә ашыруны күздә тотып, район Советы каравына бары тик район Башкарма комитеты житәкчесе инициативасы белән генә яисә аның бәяләмәсе булганда гына кертелгә мөмкин. Күрсәтелгән бәяләмә район Башкарма комитетына карар проектын тәкъдим иткән көннән алып утыз көн эчендә район Советына тапшырыла.

4. Район Советы карарларына район Башлыгы тарафыннан алар кабул ителгән көннән алып өч көн эчендә имза салына һәм әлегә Устав билгеләгән тәртиптә халыкка житкерелә.

5. Район Советы карарларын кабул иткәндә район Башлыгының тавышы район Советы депутаты тавышы буларак исәпкә алына.

72 статья. Район Башлыгының хокукый актлары

Район Башлыгы законнар, әлегә Устав, район Советы карарлары белән билгеләнгән вәкаләтләре чикләрендә район Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча, шулай ук аның компетенциясенә кертелгән башка мәсьәләләр буенча хокукый актлар чыгара. 06 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон, башка федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлегә Устав.

73 статья. Район Башкарма комитеты житэкчесенең хокукый актлары

Район Башкарма комитеты житэкчесе законнар, әлеге Устав һәм район Советы карарлары белән билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә, жирле әһәмияттәге мәсьәләләр һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча район Башкарма комитеты карарларын, шулай ук район Башкарма комитеты эшен оештыру мәсьәләләре буенча боерыкларын чыгара.

74 статья. Жирле үзидарә органнары арасында төзелә торган муниципаль хокукый актларны, килешүләргә бастырып чыгару (халыкка житкерү) һәм аларның үз көченә керүе Тәртибе»;

1. Район Советы карарлары, әгәр башкасы карарның үзе тарафыннан билгеләнмәгән булса, район Башлығы кул куйган көннән үз көченә керә.

Район Советының салымнар һәм жыемнар турындагы хокукый актлары үз көченә керә 0.09.2023)"Россия Федерациясе Салым кодексы.

Район Советының район Уставын кабул итү яки әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карары федераль закон, әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә үз көченә керә.

2. Район Башлығының, район Башкарма комитеты житэкчесенең, жирле үзидарәнең башка вазыйфаи затларының хокукый актлары, әгәр актларда башкасы билгеләнмәгән булса, аларга кул куюлган көннән үз көченә керә.

3. Муниципаль берәмлек гамәлгә куючысы "Лаеш муниципаль районы" муниципаль берәмлеге булган оешмаларның хокукый статусын билгели торган кеше һәм граждан хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагылышлы муниципаль норматив хокукый актлар, шулай ук жирле үзидарә органнары арасында төзелә торган килешүләр рәсми басылып чыкканнан соң (халыкка житкергәннән) үз көченә керә.

4. Һәр муниципаль хокукый актта түбәндәге реквизитлар булырга тиеш: исеме, имза кую датасы (район Советы кабул иткән хокукый актлар өчен, шулай ук район Советы кабул иткән дата), теркәү номеры, хокукый актка имза куйган вазыйфаи затның исеме.

5. Район Советының район бюджеты турында, аның үтәләше турында хисап хакында, жирле салымнар һәм жыемнар билгеләү турындагы карарлары, район Советы, район Башлығы, районның Башкарма комитеты кабул иткән бүтән норматив хокукый актлар, федераль закон белән таратылуы чикләнгән белешмәләр булган муниципаль хокукый актлардан яисә аларның аерым нигезләмәләреннән тыш, аларны имзалаган көннән алып жиде көн эчендә рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

6. Жирле референдумны билгеләү турында, районның чикләрен үзгәртү, аны үзгәртү, район Башлығын һәм аның урынбасарларын сайлау, район Башкарма комитеты житэкчесен һәм аның урынбасарларын билгеләп кую мәсьәләләре буенча шулай ук норматив булмаган хокукый актлар мәжбүри рәвештә бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

7. Законнар яисә әлеге Устав нигезендә мәжбүри бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиешле норматив булмаган муниципаль хокукый актлар аларны чыгарган органнар яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары карары буенча бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) мөмкин.

8. Бастырып чыгарганда (халыкка житкергәндә) муниципаль хокукый актның реквизи́тлары күрсәтелә.

9. Муниципаль хокукый актларны, жирле үзидарә органнары арасында төзелгән килешүләрне рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) жирле үзидарә органнары тарафыннан түбәндәгечә гамәлгә ашырыла:

- хокукый акт текстын Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре Порталында Лаеш муниципаль районының рәсми сайтында "Интернет" мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә урнаштыру: <http://laishevo.tatarstan.ru>.

- «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә «Россия Федерациясендә норматив хокукый актлар» Россия Федерациясе Юстиция министрлыгы порталы: <http://pravo-minjust.ru>, <http://право-минюст.рф>;

Сайлаулар, референдумнар, гавами тыңлаулар үткәру турында муниципаль хокукый актларны рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) түбәндәге юллар белән гамәлгә ашырыла:

- Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы территориясендә таратыла торган "Кама ягы" газетасында хокукый акт текстын бастырып чыгару;

- хокукый акт текстын Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре Порталында Лаеш муниципаль районының рәсми сайтында "Интернет" мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә урнаштыру: <http://laishevo.tatarstan.ru>.

Муниципаль хокукый актлар өстәмә рәвештә түбәндәге юллар белән бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) мөмкин:

- хокукый акт текстын «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә "Татарстан Республикасы хокукый мәгълүматының рәсми порталында": <http://pravo.tatarstan.ru> урнаштыру;

- хокукый акт текстын муниципаль район торак пунктлары территориясендә махсус мәгълүмат стендларында урнаштыру. Күрсәтелгән стендлар һәм аларның урнашу урыннары саны район Советы тарафыннан раслана һәм муниципаль хокукый акт тексты белән каршылыксыз танышу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш.

Муниципаль хокукый акт текстын тулы күләмдә бастырып чыгаруның техник мөмкинлеге булмаган очракта, муниципаль хокукый акт текстының бер өлешен муниципаль хокукый акт тулысынча урнаштырылган ресурска сылтама күрсәтү шарты белән урнаштыру рөхсәт ителә.

10. Муниципаль хокукый актны бастырып чыгарганда (халыкка житкергәндә) массакүләм мәгълүмат чарасы чыгу датасы күрсәтелергә тиеш.

11. Барлык муниципаль норматив хокукый актлар жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары кабул иткән көннән алып ун эш көне эчендә муниципаль норматив хокукый актларны муниципаль норматив хокукый актлар регистрына кертү өчен район Башлыгы тарафыннан Татарстан Республикасы Юстиция министрлыгына жиберелә.

75 статья. Районның икътисади нигезе

Районның икътисади нигезен муниципаль милектәге милек, район бюджеты акчалары, шулай ук районның милек хокуклары тәшкил итә.

76 статья. Районның муниципаль мөлкәте

1. Район милкендә булырга мөмкин:

1) әлеге Уставның 6 статьясында билгеләнгән районның жирле әһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

2) жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт, федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән очрақларда, шулай ук жирле үзидарә органнарының аерым вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен аларга "Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 15 статьясындагы 4 өлешендә каралган тәртиптә тапшырылган мөлкәт;

3) район Советының норматив хокукый актлары нигезендә жирле үзидарә органнары һәм районның вазыйфаи затлары, муниципаль хезмәткәрләр, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәткәрләре эшчәнлеген тәэмин итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

4) район жирле үзидарә органнарына федераль законнар белән хәл итү хокукы бирелгән һәм жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә кертелмәгән мәсьәләләрне хәл итү өчен кирәкле мөлкәт (әлеге Уставның 7 статьясы);

5) "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 17 статьясындагы 1 һәм 1 өлеше нигезендә жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт.

2. Районның әлеге статьяның 1 өлеше таләпләренә туры килми торган мөлкәткә милек хокукы барлыкка килгән очрақларда күрсәтелгән мөлкәт милекне яңадан үзгәртәргә (максатчан билгеләнешен үзгәртәргә) яисә читләштерәргә тиеш. Мондый мөлкәтне читләштерү тәртибе һәм сроклары федераль закон белән билгеләнә.

77 статья. Районның муниципаль мөлкәтен биләү, аннан файдалану һәм аның белән эш итү

1. Әлеге Устав белән билгеләнгән вәкаләтләр бүләшүне исәпкә алып, районның жирле үзидарә органнары, Россия Федерациясе Конституциясе нигезендә муниципаль мөлкәткә мөстәкыйль ия булалар, алардан файдаланалар һәм алар белән эш итәләр, сия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителә торган район жирле үзидарә органнарының норматив хокукый актлары.

2. Районның жирле үзидарә органнары муниципаль милекне физик һәм юридик затларга, Россия Федерациясе дәүләт хакимияте органнарына һәм башка муниципаль берәмлекләренң жирле үзидарә органнарына вакытлыча яки даими файдалануга тапшырырга, тартып алырга, федераль законнар нигезендә башка алыш-бирешләр башкарырга хокуклы.

78 статья. Муниципаль предприятиеләр, учреждениеләр һәм хужалык жәмгыятьләре

1. Район элге Уставта билгелэнгэн үз вәкаләтләре чикләрендә муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләрне төзәргә, үзгәртеп корырга һәм юкка чыгарырга, хужалык жәмгыятьләрен, шул исәптән жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча вәкаләтләренә гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципальара жәмгыятьләренә булдыруда катнашырга хокуклы. Муниципаль предприятиеләргә һәм учреждениеләргә карата гамәлгә куючы функцияләрен һәм вәкаләтләрен вәкаләтле жирле үзидарә органнары гамәлгә ашыра.

2. Жирле үзидарә органнары муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр эшчәнлегенә максатларын, шартларын һәм тәртибен билгели, аларның Уставларын раслай, элге предприятие һәм учреждение житәкчеләрен вазыйфага билгели һәм вазыйфадан азат итә, аларның эшчәнлегә турында хисапларны элге Уставта һәм муниципаль хокукый актларда каралган тәртиптә тыңлай.

3. Районның жирле үзидарә органнары район исемнән муниципаль бюджет учреждениеләре йөкләмәләре буенча субсидия рәвешендә жавап бирәләр һәм аларның федераль законда билгелэнгән очракларда һәм тәртиптә үтәлешен тәмин итәләр.

4. Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының мөлкәти һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы Россия Федерациясә Хөкүмәтә вәкаләт биргән федераль башкарма хакимият органы билгеләгән тәртиптә муниципаль мөлкәт реестрын алып бара.

79 статья. Районның жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләре

Районның жирле үзидарә органнарының муниципаль милектәге предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар белән, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре кануннарда башкасы билгеләнмәгән булса, шартнамә нигезендә төзелә.

XIV бүлек РАЙОННЫҢ ФИНАНС НИГЕЗЕ

80 статья. Район бюджеты

1. Районның үз бюджеты бар.

2. Район бюджеты район Советының норматив хокукый акты рәвешендә эшләнә һәм раслана.

3. Район бюджетында жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча жирле үзидарә органнары вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга юнәлтелә торган керемнәр һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәмин итү өчен район жирле үзидарә органнарына бирелгән субвенцияләр, шулай ук күрсәтелгән керемнәр һәм субвенцияләр исәбеннән гамәлгә ашырыла торган район бюджетының тиешле чыгымнары аерым карала.

4. Районның жирле үзидарә органнары федераль законнарда һәм алар нигезендә кабул ителә торган Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актларында билгелэнгән тәртиптә федераль дүләт хакимияте органнарына һәм (яисә) Татарстан Республикасы дүләт хакимияте органнарына район бюджетының үтәлеше турындагы хисапларны тапшыра.

81 статья. Районда бюджет процессы

1. Район бюджетын формалаштыру, раслау, үтәү һәм аның үтәлешен күзәтү районның жирле үзидарә органнары тарафыннан мөстәкыйль рәвештә гамәлгә ашырыла. Район бюджетын формалаштыру, раслау һәм үтәү тәртибе Россия Федерациясе Бюджет кодексы, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнә.

2. Район бюджеты проекты, район Советының район бюджетын раслау турындагы карары, аның үтәлеше турындагы еллык хисабы, район бюджетын үтәү барышы һәм жирле үзидарә органнарының муниципаль хезмәткәрләренә, муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләренә саны турында квартал саен бирелә торган белешмәләр, аларның хезмәте өчен түләүгә факттагы чыгымнарны күрсәтеп, рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш..

Район бюджеты керемнәренә гомуми күләмә үзгәртүгә китерә торган һәм район Советына кертелгәннән соң кабул ителгән район Советы муниципаль хокукый актлар нигезләмәләре чираттагы финанс елында, агымдагы финанс елына һәм план чорына бюджетка үзгәрешләр керткәндә, агымдагы финанс елы күрсәткечләре өлешендә исәпкә алына.»;

4. Район бюджеты проекты Лаеш муниципаль районы Советы карары нигезендә өч елга (чираттагы финанс елына һәм план чорына) төзелә һәм раслана.

4. Чираттагы финанс елына һәм план чорына район бюджеты проекты, районның чыгым йөкләмәләрен финанс белән тәмин итү максатларында, районның социаль-икътисади үсешен фаразлау нигезендә төзелә.

6. Чираттагы финанс елына һәм план чорына район бюджеты проекты Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм аның таләпләрен үтәп кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм әлеге Устав нигезендә районның башкарма комитеты билгеләгән тәртиптә һәм сроктарда төзелә.

7. Чираттагы финанс елына һәм план чорына район бюджеты проектының түбәндәгеләргә нигезләнә:

- Россия Федерациясендә бюджет сәясәтен (бюджет сәясәтенә таләпләр) билгели торган Россия Федерациясе Федераль Собраниясенә Россия Федерациясе Президенты юллаганы нигезләмәләре;

Татарстан Республикасы Дәүләт Советына Рәис юллаганы;

Россия Федерациясенә милли үсеш максатларын һәм халыкка ачык хакимият органнары эшчәнлегенә аларга ирешү юнәлешен билгели торган документларда;

районның бюджет һәм салым сәясәтенә төп юнәлешләре;

социаль-икътисади үсеш фаразы;

озак сроклы чорга бюджет фаразы (бюджет фаразы проекты, бюджет фаразы проекты);

дәүләт (муниципаль) программалары, дәүләт (муниципаль) программалары проектлары, күрсәтелгән программаларга үзгәрешләр проектлары)»;

- Россия Федерациясенә милли үсеш максатларын һәм гавами хакимият органнары

эшчәнлегенә аларга ирешү юнәлешен билгели торган документлар;

8. Чираттагы финанс елына һәм план чорына район бюджеты турындагы карарда бюджет керемнәренә гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет дефициты, шулай ук Татарстан Республикасы Бюджет кодексында һәм Татарстан Республикасы законнарында, район Советы карарларында кабул ителгән Россия Федерациясе Бюджет кодексында билгеләнгән башка күрсәткечләр (район бюджеты турындагы карарлардан тыш) керә торган бюджетның төп характеристикалары булырга тиеш.

9. Чираттагы финанс елына һәм план чорына район бюджеты турындагы карарда Россия Федерациясенә бюджет законнары белән билгеләнмәгән очракта, Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетлары арасында керемнәре бүлү нормативлары булырга тиеш..

10. Район бюджеты турындагы карар белән составлары Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары, район Советы карарлары нигезендә кабул ителгән күрсәткечләр раслана.

11. Район бюджеты турындагы карар проекты белән бер үк вакытта район Советына Россия Федерациясенә бюджет законнары нигезендә документлар һәм материаллар тапшырыла.

12. Район бюджеты проектын төзү Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә кабул ителә торган федераль законнар нигезендә районның финанс-бюджет палатасы тарафыннан гамәлгә ашырыла.

13. Районның башкарма комитеты район бюджеты турындагы карар проектын агымдагы елның 15 ноябрена дән соңга калмыйча район Советы каравына кертә.

14. Район бюджеты турындагы карар проектын карау һәм аны район Советы карары белән билгеләнгән раслау тәртибе бюджет турындагы карарның чираттагы финанс елның 1 гыйнварынан үз көченә керүен, шулай ук күрсәтелгән карар белән күрсәткечләргә һәм характеристикаларны Россия Федерациясе Бюджет кодексының 184.1 статьясы нигезендә раслауны күздә тотарга тиеш..

15. Район бюджеты турындагы карар 1 гыйнвардан үз көченә керә һәм, әгәр Россия Федерациясе Бюджет кодексында һәм (яисә) район бюджеты турындагы карарда башкасы каралмаган булса, финанс елның 31 декабренә кадәр гамәлдә була.

Жирлек бюджеты турындагы карар билгеләнгән тәртиптә имзаланганнан соң ун көннән дән соңга калмыйча рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

17. Районның жирле үзидарә органнары район бюджетының баланслылыгын һәм бюджет хокук мөнәсәбәтләрне Жирлеәрен жайга салу, бюджет процессын гамәлгә ашыру, дефицит күләме, муниципаль бурыч күләме һәм структурасы, районның бюджет йөкләмәләрен үтәү буенча Татарстан Республикасы законнарының һәм билгеләнгән федераль законнарның үтәлешен тәмин итә.

18. Район бюджеты керемнәре Россия Федерациясенә бюджет законнары, салымнар һәм жыемнар турындагы законнар һәм башка мәжбүри түләүләр турындагы законнар нигезендә төзелә.

19. Район бюджеты чыгымнары Россия Федерациясе Бюджет кодексында каралган рәвешләрдә гамәлгә ашырыла.

20. Дәүләт хакимиятенәң федераль органнары, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары вәкаләтләрен финанслауга район бюджеты чыгымнарын гамәлгә ашыру, федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән очраклардан тыш, рөхсәт ителми.

21. Муниципаль милек объектларына бюджет инвестицияләре Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла

82 статья. Муниципальара характердагы жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итүгә чыгымнар

1. Район составына керүче кешеләр район бюджетына муниципальара характердагы жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итүгә бюджетара субсидияләр күчерәләр.

2. Әлеге статьяның 1 пунктында күрсәтелгән бюджетара субсидияләрне исәпләү, күчерү һәм алардан файдалану максатлары, тәртибе (методикасы) муниципаль районның вәкиллекле органының муниципаль хокукый акты белән билгеләнә.

2. Күрсәтелгән бюджетара субсидияләрнең күләме муниципаль район Советы карары һәм жирлекләрнең вәкиллекле органнары карарлары белән муниципаль районның барлык тиешле жирлекләре өчен бердәм булган жирле бюджет турында муниципаль районның бер кешегә йә муниципаль хезмәт күрсәтүләрне кулланучыга исәпләгәндә норматив белән раслана.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органы тарафыннан район бюджеты турында район Советының бюджетара субсидияләр күчерү өлешендә карарын үтәмәгән очракта, бюджетара субсидияләр суммасы федераль салымнардан һәм җыемнардан, махсус салым режимнарында каралган салымнардан, жирле бюджетка күчерелергә тиешле региональ һәм жирле салымнардан керемнәр, Россия Федерациясе Финанс министрлыгы тарафыннан билгеләнгән гомуми таләпләрне үтәп, районның финанс органы билгеләгән тәртиптә түләттерелә.

83 статья. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен сатып алулар

1. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып алулар "Дәүләт һәм муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып алулар өлкәсендә контракт системасы турында" 2013 елның 05 апрелендәге 44-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр сатып алу жирле бюджет акчалары исәбеннән гамәлгә ашырыла.

84 статья. Район гражданның үзара салым акчалары

1. Гражданның үзара салым акчалары дигәндә гражданның жирле әһәмияттәге конкрет мәсьәләләрне хәл итү өчен гамәлгә ашырыла торган бер тапкыр түләүләре аңлашыла. Гражданның үзара салымы тәртибендә түләүләр күләме район халкы өчен бертигез дәрәжәдә билгеләнә, моңа район халкының гомуми саныннан 30 проценттан да артмаган һәм түләүләр күләме кимергә мөмкин булган аерым категория гражданны керми.

2. Әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән гражданның бер мәртәбә бирелә торган түләүләрен кертү һәм куллану мәсьәләләре жирле референдумда хәл ителә.

85 статья. Районның муниципаль алынмалары (муниципаль бурычы)

1. Район бюджеты кытлыгын финанслау һәм бурыч йөкләмәләрен каплау максатларында муниципаль эчке алынмаларны гамәлгә ашырырга хокуклы.

2. Район исемнән муниципаль алынмаларны гамәлгә ашыру хокукына район туры килә т кодексы белән район Башкарма комитетына.

3. Агымдагы финанс елы башына район бюджетының калган средстволары агымдагы финанс елында район бюджеты турындагы карар белән район бюджеты кытлыгын финанслауның күрсәтелгән чыганагы буларак каралган чаралар күләмнән артыграк күләмдә касса өзеклекләрен каплауга жибәрелергә мөмкин.

86 статья. Районның жирле бюджетын үтәү

1. Районның жирле бюджетын үтәү Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Район бюджеты кассаның бердәмлеге һәм чыгымнарның бирелгәнлеге нигезендә башкарыла.

3. Район бюджеты үтәлешенә касса хезмәте күрсәтү, район бюджеты акчаларын алучыларның шәхси счетларын ачу һәм алып бару Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

4. Район бюджетын үтәү районның жыелма бюджет язмасы һәм районның касса планы нигезендә оештырыла.

87 статья. Бюджет хисабы. Район бюджетының үтәлеше турында еллык хисап

1. Районның бюджет хисабы еллык булып тора.

2. Районның бюджет хисабы районның финанс-бюджет палатасы тарафыннан бюджет акчаларының тиешле баш администраторларының жыелма бюджет хисабы нигезендә төзелә һәм районның Башкарма комитетына тапшырыла.

3. Район бюджеты үтәлеше турында еллык хисап район Советы карары белән расланьрга тиеш.

4. Район бюджеты үтәлеше турында еллык хисап район Советына тапшырылганчы тышкы тикшерүгә дучар ителә, ул бюджет акчаларының баш идарәчеләренең (идарәчеләренен) бюджет хисабын тышкы тикшерүне һәм район бюджеты үтәлеше турында еллык хисап буенча нәтижә эзерләүне үз эченә ала.

Район бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисапны тышкы тикшерү районның Контроль-хисап палатасы тарафыннан элге Уставта һәм район Советының муниципаль норматив хокукый актында билгеләнгән тәртиптә, Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы Бюджет кодексы таләпләрен үтәп башкарыла. Район составына керүче жирлекнең вәкиллекле органы мөрәжәгәте буенча, жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык хисапны тышкы тикшерү районның Контроль-хисап палатасы тарафыннан башкарылырга мөмкин.

5. Районның Башкарма комитеты агымдагы финанс елның 1 апреленнән дә соңга

калмыйча баялэмә эзерләү өчен район бюджетының үтөлеше турында хисап тапшыра. Район бюджеты үтөлеше турында еллык хисап буенча баялэмә эзерләү бюджет акчалары баш бүлүчеләрнең еллык бюджет хисабының еллык бюджет тикшерүе күрсәткечләре нигезендә 1 айдан артмаган срокта уздырыла.

6. Ел саен агымдагы финанс елның 1 маеннан да соңга калмыйча, район Башкарма комитеты хисап елында район бюджеты үтөлеше турында район Советы карары проекты, район бюджеты үтөлеше турында башка бюджет хисабы, районның берләштерелгән бюджеты үтөлеше турында бюджет хисабы һәм Россия Федерациясенең бюджет законнарында каралган башка документлар белән район бюджетының үтөлеше турында еллык отчетны район Советына тапшыра.

7. Район бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисапны карау нәтижэләре буенча район Советы район бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисапны раслау яисә кире кагу турында карар кабул итә.

Район Советы район бюджетының үтөлеше турында еллык хисапны кире каккан очракта, ул күрсәткечләргә дәрәҗә чагылдырмау яки тулысынча чагылдырмау фактларын бетерү һәм 1 айдан артмаган срокта кабат тапшыру өчен кайта.

8. Район бюджеты үтөлеше турында карар белән район бюджетының керемнәре, чыгымнары һәм дефициты күрсәтелгән хисап финанс елы өчен район бюджеты үтөлеше турында хисап раслана. Хисап финанс елында район бюджеты үтөлеше турында район Советы карарына аерым кушымталар белән күрсәткечләр раслана:

Лаеш муниципаль районы бюджет керемнәре классификациясе кодлары буенча;

Лаеш муниципаль районы бюджеты чыгымнарының ведомство структурасы буенча Лаеш муниципаль районы бюджеты чыгымнары;

Лаеш муниципаль районы бюджеты чыгымнарын бюджет чыгымнарын классификацияләү бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча;

бюджет дефицитын финанслау чыганаclarын классификацияләү кодлары буенча Лаеш муниципаль районы бюджеты дефицитын финанслау чыганаclarы.

88 статья. Муниципаль финанс контроле

1. Муниципаль финанс контроле гавами норматив йөкләмәләргә һәм физик затларга Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларыннан башка түлүүләр буенча йөкләмәләргә, шулай ук бюджеттан акчалар бирү турында дәүләт (муниципаль) контрактлары, шартнамәләр (киләшүләр) шартларын үтәүне тәмин итү максатларында гамәлгә ашырыла.

Муниципаль финанс контроле тышкы һәм эчке, башлангыч һәм аннан соңгы финанс контроленә бүленә.

2. Тышкы муниципаль финанс контроле районның контроль-хисап палатасының контроль эшчәнлегенә булып тора.

3. Эчке дәүләт (муниципаль) финанс контроле Федераль казначылыкның, Россия Федерациясе субъектлары башкарма хакимияте органнары (жирле администрацияләр органнары) булып торучы дәүләт (муниципаль) финанс контроле органнарының (алга таба - эчке дәүләт (муниципаль) финанс контроле органнарының) контроль эшчәнлегенән

гыйбарәт.

4. Башлангыч контроль жирле бюджетны үтәү процессында бюджет хокук бозуларын кисәтү һәм чикләү максатларында гамәлгә ашырыла.

5. Алдагы контроль аларны үтәүнең законлы булуын, исәпкә алуның һәм хисаплылыкның дәрәҗәләнгән билгеләү максатларында район бюджетын үтәү нәтиҗәләре буенча гамәлгә ашырыла.

XV бүлек РАЙОН УСТАВЫН КАБУЛ ИТҮ. ӘЛЕГЕ УСТАВКА ҮЗГӘРЕШЛӘР ҺӘМ ӨСТӘМӘЛӘР КЕРТҮ

89 статья. Район Уставы проектының эзерләү, әлегә Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү тәртібе

1. Район Уставы проекты, әлегә Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында район Советы карары проекты район Башлыгының, район Советы депутатларының, район Башкарма комитеты җитәкчесенең, территориаль иҗтимагый үзидарә органнарының, гражданнарның инициативалы төркемнәренең район Советына кертелә ала.

2. Район Уставы проектының, әлегә Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар проектының эзерләү өчен район Советы карары белән махсус комиссия төзелергә мөмкин. Күрсәтелгән комиссия эшендә катнашу өчен Татарстан Республикасы дүләт хакимияте органнары белгечләре, экспертлар чакырылырга мөмкин.

3. Район Уставы проекты, әлегә Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында район Советы карары проекты район Советы тарафыннан каралган көнгә кадәр 30 көннән дә соңга калмыйча, күрсәтелгән Устав проекты, район Советының күрсәтелгән карары проекты буенча тәҗдимиәне исәпкә алу тәртібен, шулай ук гражданнарның аны тикшерүдә катнашу тәртібен бер үк вакытта бастырып чыгару (халыкка җиткерү) белән рәсми рәвештә бастырып чыгарылырга (халыкка җиткерелергә) тиеш. Район Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт проекты буенча тәҗдимиәне исәпкә алу, шулай ук, әлегә Уставны әлегә норматив хокукый актларга туры китерү максатларында, район Уставына Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, конституция (Устав) яки Татарстан Республикасы законнары нигезләмәләрен төгәл кабатлау формасында үзгәрешләр кертелгән очракта, аның турында фикер алышуда гражданнарның катнашу тәртібен рәсми рәвештә бастырып чыгару (халыкка җиткерү) таләп ителми.

4. Уставка үзгәрешләр Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, конституция (Устав) яисә Татарстан Республикасы законнары нигезләмәләрен әлегә норматив хокукый актлар нигезендә төгәл кабатлау рәвешендә кертелү очракларынан тыш, Район Уставы проекты, район Советының әлегә Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карары буенча аларны карау алдыннан район Советы сессиясендә әлегә Уставка ярашлы рәвештә ачык тыңлаулар үткәрелә.

5. Район Уставының федераль законга, Татарстан Республикасы законына туры китерү әлегә закон актларында билгеләнгән срокта гамәлгә ашырыла. Федераль закон, Татарстан Республикасы законы белән күрсәтелгән срок билгеләнмәгән очракта, район Уставының федераль законга, Татарстан Республикасы законына туры китерү срогы тиешле федераль закон, Татарстан Республикасы законы үз көченә керү датасын, муниципаль хокукый акт проектының гавами тыңлауларда рәсми бастырып чыгару (халыкка җиткерү) һәм аның буенча гражданнар тәҗдимиәнен исәпкә алу, район Советы утырышларының чиратлылыгын, мондый муниципаль хокукый актны дүләт теркәве һәм рәсми бастырып чыгару (халыкка җиткерү) срокларын исәпкә алып билгеләнә һәм, кагыйдә буларак, алты айдан артмаска

тиеш.

6. Район Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр муниципаль хокукый акт белән кертелә, ул рәсмиләштерелергә мөмкин:

1) район Советы рәисе һәм район Башлыгы яки район Советы рәисе вәкаләтләрен башкаручы район Башлыгы тарафыннан имзаланган карар;

2) район Советы кабул иткән һәм район Башлыгы кул куйган аерым норматив хокукый акт. Бу очракта әлеге хокукый актта аны кабул итү турындагы район Советы карарының реквизитлары күрсәтелә. Район Советының мондый карарына район Уставына кертелә торган үзгәрешләрнең һәм өстәмәләрнең үз көченә керүе турында күчеш нигезләмәләрен һәм (яисә) нормаларын кертү рөхсәт ителми.

6. Район Уставын яңа редакциядә район Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт белән баян итү рөхсәт ителми. Бу очракта районның яңа Уставы кабул ителә, ә районның элек гамәлдә булган Уставы һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый актлар районның яңа Уставы үз көченә кәргән көннән үз көчләрен югалткан дип таныла.

90 статья. Район Уставын кабул итү, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү тәртибе

1. Район Уставы проектын, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар проектын карау район Советы тарафыннан район Советы регламенты нигезендә кимендә ике укуда гамәлгә ашырыла.

2. Район Уставы проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар проекты кабул ителгәннән соң күрсәтелгән проектка төзәтмәләр кертү өчен район Башлыгы тарафыннан хокук ижат инициативасы хокукына ия субъектларга жиберелә.

3. Район Уставы, Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында район Советы карары район Советы депутатларының билгеләнгән саныннан өчтән ике өлеше белән күпчелек тарафыннан кабул ителә.

91 статья. Район Уставының үз көченә керү тәртибе, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карарлар

1. Район Уставы, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында Район Советы карары кабул ителгәннән соң, Район Башлыгы тарафыннан законнарда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәве өчен муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендәге федераль башкарма хакимият органына жиберелә.

2. Район Уставы, район Советының әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карары дәүләт теркәвеннән соң рәсми рәвештә бастырылырга (халыкка игълан ителергә) тиеш һәм алар рәсми рәвештә бастырылганнан соң (халыкка игълан ителгәннән соң) үз көченә керә.

**Башлык – муниципаль район
Советы Рәисе**

И.Ф. Зарипов